

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ειρήνη και περιβάλλον: 16^{ος} Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης,
Εκπαιδευτικές Προσεγγίσεις Στο Νηπιαγωγείο»**

Μαρία Κυπριτίδου

ΒΟΛΟΣ 2021

**UNIVERSITY OF THESSALY
DEPARTMENT OF ICHTHYOLOGY AND AQUATIC ENVIRONMENT
AND
DEPARTMENT OF SPECIAL EDUCATION**

**JOINT POSTGRADUATE PROGRAMME
«EDUCATION FOR SUSTAINABILITY AND THE ENVIRONMENT»**

**«Peace and the environment: 16th Sustainable Development Goal,
Educational Approaches In Kindergarten»**

Maria Kipirtidou

VOLOS 2021

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Νίκος Γεωργαντζής, Επιβλέπων

Στεριανή Ματσιώρη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος, Σχολή Γεωπονικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, *συνεπιβλέπουσα.*

Στέφανος Παρασκευόπουλος, Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, *Μέλος,*

Σοφοκλής Δρίτσας, Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος, Σχολή Γεωπονικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, *Μέλος.*

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Νίκο Γεωργαντζή, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ αρχής, επιτρέποντας μου να διαλέξω το θέμα της εργασίας μου καθώς και την στήριξη του σε όλες μου τις επιλογές μου. Τον ευχαριστώ επίσης, για την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του, την επιμονή του, το αμείωτο ενδιαφέρον του, τη συμπαράστασή του, τη συνεχή του υποστήριξη και το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε από την αρχή μέχρι το τέλος.

Επίσης, ευχαριστώ την καθηγήτρια, κ. Στεριανή Ματσιώρη η οποία είναι συν επιβλέπουσα της παρούσα εργασίας, η οποία με εμπιστεύτηκε δεχόμενη με χαρά να λάβει αυτή τη θέση.

Να ευχαριστήσω επιπλέον τους καθηγητές, κ. Σοφοκλή Δρίτσα, κ. Στέφανο Παρασκευόπουλο για τις εποικοδομητικές τους υποδείξεις και την πολύτιμη συμβολή τους στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, ως μέλη της τριμελούς επιτροπής.

Τέλος, θα ήθελα εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου και τον αρραβωνιαστικό μου για όλη τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή τους, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τρεις βασικούς άξονες οι οποίοι απασχολούν τις κοινωνίες μας ανά τους αιώνες μέχρι και σήμερα. Οι τρεις αυτοί άξονες είναι η Ειρήνη, ο Πόλεμος και το Περιβάλλον. Στο πρώτο μέρος της εργασίας συναντούμε το θεωρητικό πλαίσιο, στο οποίο αναλύονται οι παραπάνω όροι αλλά και κάποιοι επιπρόσθετοι που είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την παρούσα εργασία. Συγκεκριμένα, όλη η εργασία είναι προσανατολισμένη σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο, το οποίο έχει ως στόχο να επιμορφώσει τους εκπαιδευτικούς αλλά και να τους προϋδεάσει σχετικά με τις ιδέες των παιδιών επάνω στους παραπάνω ορισμούς.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, παρουσιάζεται το πείραμα, το οποίο έχει ως στόχο να ξεδιπλώσει τις ιδέες, την φαντασία και τα πιστεύω των παιδιών πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα, τα οποία δεν ήταν γνωστά ή τόσο ξεκαθαρισμένα προς την εκπαιδευτική κοινότητα. Πρόκειται για δώδεκα εικόνες καταστάσεων ειρήνης, πολέμων και περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αρχικά, τους παρουσιάζονται εικόνες τις οποίες καλούνται να παρατηρήσουν, να περιγράψουν, να αναλύσουν, πραγματεύεται τις απόψεις, τις γνώσεις, τις αντιληπτικές ικανότητες και τις πεποιθήσεις που κυριαρχούν στα παιδιά ηλικίας τριών με οκτώ χρονών δηλαδή τα παιδιά παιδικού σταθμού έως και Δευτέρας δημοτικού. Πρόκειται κυρίως για μια συζήτηση με τα παιδιά, κατά την οποία πρέπει να εκφράσουν την γνώμη τους και να υποθέσουν για τις εικόνες που τους παρουσιάζονται.

Στο δεύτερο μέρος του πειράματος ακολουθεί μια συζήτηση στην οποία τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις προσανατολισμένες στην ειρήνη, τον πόλεμο και το περιβάλλον. Μέσω των απαντήσεων που δόθηκαν, αποκαλύπτονται οι ιδέες τους. Σε αυτό το μέρος της συζήτησης δεν υπήρχαν σωστές και λάθος απαντήσεις. Μεγάλο ζήτημα ήταν πως αντιλαμβάνονται τα παιδιά σοβαρά ζητήματα όπως ένας επικριμένος πόλεμος ή η μόλυνση του περιβάλλοντος.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται αρχικά ένα μέρος του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, το οποίο αποτελεί σημαντικό μέσο καθοδήγησης του εκπαιδευτικού. Επιπλέον παρατίθεται το ημερήσιο ολοήμερο πρόγραμμα που ακολουθείται από τα νηπιαγωγεία σύμφωνα με το υπουργείο εκπαίδευσης. Τέλος, παρατίθενται η πρακτική ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και δέκα δραστηριότητες που ανταποκρίνονται στο κύριο θέμα της εργασίας. Στόχος τους είναι να επιμορφώσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές πάνω σε κοινωνικά ζητήματα ενώ ταυτόχρονα να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν δεξιότητες και να ψυχαγωγηθούν.

Λέξεις – κλειδιά: Ειρήνη, Πόλεμος, Περιβάλλον, Φύση, Εκπαίδευση, Αειφορία, Διαπολιτισμικότητα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.....	1
1. ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ.....	2
1.1. Ιμάνουελ Καντ.....	2
1.2. Πόλεμος.....	3
1.3 Ειρήνη	6
1.4. Περιβάλλον.....	9
1.5. Φύση.....	14
1.6. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	20
1.7. Εκπαίδευση για την ειρήνη σε μια αειφόρο κοινωνία.....	22
1.8. Στόχος 16 - ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί στόχοι του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη	24
1.9. Διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	28
1.10. Αρχές Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	30
1.11. Το διαπολιτισμικό μάθημα	32
1.12. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο	33
1.13. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.....	35
2. ΜΕΡΟΣ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	37
2.1. Παρουσίαση πειράματος.....	37
2.4. Συμπεράσματα ενότητας.....	64
3. ΜΕΡΟΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ - ΣΕΝΑΡΙΟ	67
3.1. Δ.Ε.Π.Π.Σ.....	67
3.2. Ημερήσιο Ολοήμερο Πρόγραμμα Νηπιαγωγείου	75
Πίνακας 3.1: ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ.....	75
3.3. Λίγα λόγια για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων	76

3.4. Ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.....	78
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	93
ΚΑΝΤ ΙΜΑΝΟΥΕΛ,(2016), Κριτική του καθαρού λόγου, υπερβατική διαλεκτική και υπερβατική μεθοδολογία. Αθήνα: Παπαζήση	93
Dirie W. & Miller C. (2001), Λουλούδι της ερήμου (Μ. Ευθυμίου Μετ.). Αθήνα: Ωκεανίδα.	94
DORANCE, S. (2007) Δημιουργικές Δραστηριότητες στο Νηπιαγωγείο, Εικόνες και Πράγματα (Δ. Παπαδοπούλου Μετ.). Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ / ΔΑΡΔΑΝΟΣ.....	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ.....	96
Κατάλογος Πινάκων	
Πίνακας 3.1: ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ.....	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι συζητήσεις γύρω από το περιβάλλον και την προστασία του στον Ελλαδικό χώρο, ξεκίνησαν αμυδρά ήδη από το 1830 - όταν δηλαδή ξεκίνησε η ίδρυση του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Βέβαια, με πιο οργανωμένη μορφή πρωτοεμφανίστηκε το 1980 όταν παρουσιάστηκαν στο ελληνικό κοινοβούλιο τα πρώτα πράσινα κόμματα. Η ένταξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο σχολικό χώρο καθώς και η λήψη σοβαρών μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος εκείνες τις δεκαετίες τίθεται μεγάλης αναγκαιότητας αφού οι επιστήμονες έκαναν λόγο για καταστροφή του πλανήτη αν δεν ληφθούν σοβαρά μέτρα.

Η τωρινή πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από μια πληθώρα περίπλοκων παγκόσμιων προβλημάτων, κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών, τα οποία οι κοινωνίες καλούνται να αντιμετωπίσουν άμεσα, με πιο σημαντικό την κλιματική αλλαγή που απειλεί σήμερα τη βιωσιμότητα της παγκόσμιας κοινότητας και σχετίζεται συστηματικά με τις εξελίξεις της τεχνολογίας και όλα τα άλλα προβλήματα του πλανήτη. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία στο εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα, αποτελεί καίριο ζήτημα.

Οι στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι πολλοί. Αρχικά, η περιβαλλοντική εκπαίδευση στοχεύει στη συνειδητοποίηση, προσπαθεί δηλαδή να βοηθήσει τις κοινωνικές ομάδες και τους πολίτες να κατανοήσουν το περιβάλλον και να ευαισθητοποιηθούν στα ζητήματα που περιβάλλουν το περιβάλλον. Επιπλέον, η γνώση αποτελεί σημαντικό παράγοντα, καθώς επιδιώκει να βοηθήσει τους πολίτες να αποκτήσουν ποικιλία εμπειριών όπως επίσης και βασική γνώση του περιβάλλοντος και

των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ακόμα, προσπαθεί να προσδώσει στάσεις τους πολίτες, να τους βοηθήσει δηλαδή να διαμορφώσουν αξίες και να αναπτύξουν ενδιαφέρον για το περιβάλλον καθώς και διάθεση για ενεργό συμμετοχή στη Βελτίωση και την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετος, στοχεύει να αποκτήσουν οι πολίτες τις απαραίτητες ικανότητες για τον προσδιορισμό και την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Τέλος, επιδιώκει την συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων και των πολιτών ώστε να δώσει τη δυνατότητα ανάληψης δράσης και ενεργού συμμετοχής σε όλα τα επίπεδα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Επίσης, η ειρήνη αποτελεί μια από τις σημαντικότερες και δυσκολότερες κατακτήσεις που γράφτηκαν στις σελίδες της Ιστορίας. Η εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει πηγή διατήρησης της ειρήνης, αφού απευθύνεται στους νέους που αποτελούν το μέλλον της κοινωνίας. Η προσφορά γνώσεων και η διαμόρφωση της σκέψης και του ήθους του ανθρώπου, τα οποία καλλιεργεί η παιδεία στους μαθητές, μπορούν να οδηγήσουν στην ειρηνική επίλυση των διαφορών και στην αποφυγή της βίας και του πολέμου. Η εκπαίδευση είναι αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα και, παράλληλα, μέσο και εργαλείο για την προώθηση και ενίσχυση άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη βάση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού κάθε παιδί έχει δικαίωμα να απολαμβάνει εκπαίδευση, η οποία προωθεί και ενισχύει ένα περιβάλλον, δεξιότητες και στάσεις που υπηρετούν και προωθούν το ιδανικό της ειρήνης.

1. ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

1.1. Ιμάνουελ Καντ

Ο Ιμάνουελ Καντ - ένας από τους σημαντικότερους φιλόσοφους των τελευταίων τριακοσίων χρόνων είχε σωστά τοποθετηθεί ότι οι πράξεις οι οποίες τελούνται ορμώμενες από ένα συναίσθημα καθήκοντος έχουν ηθική αξία. Η επιθυμία των ανθρώπων για απλές καθημερινές πράξεις με έναν ιδιαίτερο στόχο, όπως η ανακύκλωση, στην ουσία δεν είναι ούτε κατά διάνοια ηθικές πράξεις. Ο Καντ τονίζει ότι αντίθετα από τις υποθετικές προσταγές (π.χ. μην πετάτε σκουπίδια στο δρόμο) οι κατηγορικές προσταγές αποτελούν ηθικούς νόμους (π.χ. μη σκοτώνεται άνθρωπος). Πίσω από κάθε πράξη υπάρχει ένας υποβόσκων κανόνας συμπεριφοράς. Οι οικολογικές συνήθειες για να ονομαστούν κατηγορικές προσταγές και στη συνέχεια «ηθικοί νόμοι» πρέπει να περάσουν τη δοκιμή της οικουμενικότητας, η οποία κατά βάση είναι ο υπέρτατος τύπος κατηγορικής προσταγής:

*«Να πράττετε μόνο σύμφωνα με ένα δόγμα
το οποίο μπορεί ταυτόχρονα να γίνει παγκόσμιος ιστός».*

Βέβαια οι θεωρίες αυτές είναι σχετικές καθώς, όπως σε κάθε περίπτωση, έτσι κι εδώ υπάρχουν εξαιρέσεις και παραβάσεις. Το νόημα της συσχέτισης του Καντ είναι ότι οι οικολογικές συνήθειες πρέπει να γίνουν ηθικοί νόμοι του καθενός χωρίς εξαιρέσεις η παραβιάσεις.

1.2. Πόλεμος

Ο ακριβής ορισμός του πολέμου είναι η βίαιη και παράλογη επίλυση των διαφορών, που δημιουργούνται μεταξύ των ανθρώπων και των κρατών, με τη δύναμη των όπλων. Αυτός ο τρόπος επίλυσης των διαφορών οδηγεί αναπόφευκτα στη φρίκη, στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αναστολή της προόδου σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Σύμφωνα με τον Καρλ Φον Κλαούζεβιτς «Ο πόλεμος είναι η συνέχιση την πολιτικής με άλλα μέσα» (Dupre, 2013, σ. 186-187). Πόλεμοι πολύ συχνά ξεσπάνε επειδή οι άνθρωποι κοιτούν το προσωπικό όφελος και ενδιαφέρον, είναι πεινασμένοι για εξουσία, για εδάφη ή και για άλλους πόρους. Βέβαια πλανιέται μια ελπιδοφόρα ιδέα ότι μπορεί να υπάρξει ένα μέλλον χωρίς πολέμους και ότι ο πόλεμος δεν είναι βαθιά ριζωμένος στην ανθρώπινη φύση. Αλλά και αν υπάρξει αυτή η ιδέα, ο Άγιος Αυγουστίνος έθεσε σαφείς όρους για την ύπαρξη ενός δίκαιου πολέμου, την οποία ενίσχυσε τον 13ο αιώνα ο Θωμάς Ακινάτης.

(Εξι προϋποθέσεις του δίκαιου πολέμου.)

Προχωρώντας στις απαρχές της ύπαρξης του πολέμου - 5ος αιώνας - ερχόμαστε αντιμέτωποι με τις 6 προϋποθέσεις του δίκαιου πολέμου, οι οποίες θα αναλυθούν ευσύνοπτα παρακάτω. Η πρώτη και σημαντικότερη αιτία του πολέμου είναι η δίκαιη αιτία. Το θρησκευτικό κίνητρο έπεται όπως είναι φυσικό, ενώ ακολουθεί η αυτοάμυνα εναντίον στην παραβίαση των κυρίαρχων δικαιωμάτων μιας χώρας, δηλαδή η επίθεση στην πολιτική κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα. Συνεχίζουμε με τη σωστή πρόθεση, η οποία πρέπει να έχεις ως κίνητρο να διορθώσει το λάθος που προκλήθηκε από την πρώτη πυροδότηση της βίας. Η επόμενη αναφέρεται στην αρμόδια αρχή, η οποία μπορεί να καθορίσει την κήρυξη ή μη ενός πολέμου. Ο ποιητής Τζον Ντράιντεν -17ο αιώνα-

ανέφερε σχετικά με τον πόλεμο ότι «ήταν το εμπόριο των βασιλιάδων» και επακολούθησαν η Γαλλική Επανάσταση - που όριζε ότι την κήρυξη πολέμου κατείχε οποιοδήποτε όργανο ή θεσμός του κράτους, το οποίο κατείχε κυρίαρχη εξουσία. Στη συνέχεια έρχεται η προοπτική της επιτυχίας, διότι αν αυτή δεν υπάρχει, θεωρείται χαμένος κόπος να θυσιάζονται ζωές και πόροι σε έναν μάταιο αγώνα. Προτελευταία προϋπόθεση είναι η αναλογικότητα των συσχετισμών, πρέπει δηλαδή να υπάρχει μια ισορροπία ανάμεσα στο επιθυμητό αποτέλεσμα και στις πιθανές συνέπειες του να φτάσει ένα κράτος στο αναμενόμενο καλό, δηλαδή ο αγώνας τους να διορθώσει κάποιο κακό, η ζυγαριά να γέρνει περισσότερο στην δίκαιη αιτία παρά στους νεκρούς και ταλαιπωρημένους ανθρώπους. Τέλος έχουμε την έσχατη λύση. Σύμφωνα με τον Κινέζο στρατηγό Σουν Τζου «το να υποταχθεί ο εχθρός χωρίς μάχη είναι η υπέρτατη διάκριση». Η πολεμική δράση πρέπει να είναι η έσχατη λύση όταν κάθε ειρηνική διαδικασία αποτύχει.

«Κάθε πόλεμος αποτελεί αποτυχία της διπλωματίας»(Anthony Neil Wedgwood Benn)

«Η πολιτική είναι πόλεμος χωρίς αιματοχυσίες, ενώ ο πόλεμος είναι πολιτική με αιματοχυσίες» (Mao Tse-tung)

Πόλεμοι μπορεί να πραγματοποιούνται για αμυντικούς, για επιθετικούς ή για απελευθερωτικούς σκοπούς. Και βεβαίως τα μέσα διεξαγωγής του αποτελούν τα συμβατικά όπλα, τα χημικά όπλα και τα πυρηνικά όπλα.

Υπάρχει πληθώρα αναφορών στις συνέπειες του πολέμου. Αρχικά, οι απώλειες σε έμψυχο υλικό. Αναρίθμητα θύματα, κυρίως νεαρής ηλικίας, στρατόπεδα συγκέντρωσης, γενοκτονίες, αναπηρίες, επιδημίες. Όλα αυτά στοχεύουν στην μείωση του πληθυσμού. Στην συνέχεια, ένα από τα κυριότερα θέματα, το οποίο πραγματεύεται και η πα-

ρούσα εργασία, είναι η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Αδρανοποιούνται οι διάφοροι τομείς παραγωγής εκτός από εκείνον της παραγωγής οπλικών συστημάτων, εγκαταλείπεται η καλλιέργεια της γης, αυξάνεται ο πληθωρισμός, τα αγαθά είναι δυσεύρετα, προωθείται η «μαύρη αγορά» και η αισχροκέρδεια, μειώνεται το βιοτικό επίπεδο.

Επίσης, συντελείται καταστροφή του οικιστικού περιβάλλοντος: ισοπεδώνονται οικοδομήματα, αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία τέχνης, όλα γενικά τα αγαθά του πολιτισμού που δημιούργησαν οι άνθρωποι ανά τους αιώνες. Οι πολιτιστικές κληρονομίες καταστρέφονται και τα ιστορικά μνημεία αφανίζονται δια παντός. Επιπλέον, δεν υπάρχει πνευματική σταθερότητα. Σημειώνεται οπισθοδρόμηση των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών, αμάθεια, αναλφαβητισμός, με αποτέλεσμα την εισχώρηση στην ηθική διαφθορά: καταπατούνται οι αξίες, τα ιδανικά, κλονίζονται οι κοινωνικοί θεσμοί, αυξάνεται η βία και η εγκληματικότητα, οι άνθρωποι δρουν βασισμένοι στα ένστικτα και τα πάθη. Συνεχίζοντας, παρατηρείται η αύξηση των ψυχολογικών προβλημάτων. Οι άνθρωποι διέπονται από αβεβαιότητα, ανασφάλεια για το αύριο, πληγές που δε γιαντρεύονται ποτέ. Ζουν ανήμποροι μέσα σε μία κατακερματισμένη κοινωνία. Ακόμα, η σκληρότητα αυξάνεται στην κοινωνία. Η απανθρωπιά, η εκμετάλλευση, η έλλειψη αλληλεγγύης προς το συνάνθρωπο, ο ατομισμός, το μίσος, ο τρόμος και η φρίκη βασιλεύουν μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Τα θετικά συναισθήματα είναι μηδαμινά. Τέλος, αν ο πόλεμος είναι πυρηνικός, η εικόνα του δε θα είναι στιγμιαία, γιατί ένας τέτοιος πόλεμος θα είναι και ο τελευταίος.

1.3 Ειρήνη

Ο ορισμός της ειρήνης απευθύνεται στη κατάσταση της φιλίας, της αμοιβαίας κατανόησης, της αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπων ή λαών, με σκοπό την πορεία προς την πρόοδο και την ευημερία, βασισμένη στο διάλογο και στις αξίες του ανθρωπισμού.

Η ειρήνη αποτελεί τη φυσική ροή της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων σύμφωνα με την οποία οι σχέσεις αυτών, λειτουργούν αρμονικά και χωρίς βίαιες αντιπαραθέσεις. Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, η λέξη «ειρήνη» επακολουθεί αμέσως μετά τη λέξη «πόλεμος» και υποστηρίζει την προσπάθεια της αποκατάστασης των φιλικών σχέσεων μεταξύ δύο εμπόλεμων κρατών.

«Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της ζωής στη Δύση είναι η ειρήνη και δεν είμαι βέβαιη ότι αντιλαμβάνονται πολλοί πόσο μεγάλη ευλογία είναι αυτό. Ναι, υπάρχει εγκληματικότητα, δεν είναι όμως το ίδιο όπως όταν λυσομανάει γύρω σου ο πόλεμος» (Dirie & Miller, 2001, σ. 34)

Η ειρήνη αποτελείται από τέσσερις μορφές. Η πρώτη σχετίζεται με την ατομική και ψυχική γαλήνη και ηρεμία. Η δεύτερη αφορά την οικογενειακή αρμονία με τις κατάλληλες διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη του την απαρτίζουν. Η Τρίτη πλαισιώνει στην εθνική ομοψυχία, την αλληλεγγύη μεταξύ των ομοεθνών και τέλος η τέταρτη αφορά την παγκόσμια φιλία μεταξύ των λαών και την πραγματική αρμονία που αποπνέεται από την αλληλοϋποστήριξη και τη συνεργασία των εθνών.

Ο πόλεμος φέρνει μεγάλα δεινά μέσα στις ανθρώπινες κοινωνίες. Οι άνθρωποι κατακλύζονται από αρνητικά συναισθήματα και τραύματα, που μένουν ανεξίτηλα στο χρόνο. Γι' αυτό η σημασία της ειρήνης είναι μεγάλη. Αρχικά, βοηθάει το άτομο να ολοκληρώνει την ανθρώπινη προσωπικότητα του καλλιεργώντας τα ανθρωπιστικά ιδεώδη.

Δίνει νόημα και περιεχόμενο στη ζωή του ανθρώπου και δημιουργεί το απαραίτητο κλίμα αγάπης και ασφάλειας μέσα στο οποίο ο άνθρωπος μπορεί να γευτεί τους καρπούς της εργασίας του και τα αγαθά του πολιτισμού. Οδηγεί τον άνθρωπο στην επιδίωξη της πνευματικής και ηθικής του εξύψωσης και τον απαλλάσσει από το φόβο του βίαιου θανάτου και την ανασφάλεια. Ο άνθρωπος διακατέχεται από αισθήματα ηρεμίας, ασφάλειας, αισιοδοξίας για το μέλλον. Όσον αφορά τώρα την κοινωνία, η ειρήνη αποτελεί τον βασικότερο κρίκο συνοχής των ανθρώπων. Παρακινεί σε ειρηνικά έργα που συμβάλλουν στην πρόοδο και την ευημερία της παγκόσμιας κοινότητας και φέρνει σε επαφή τους λαούς όλης της γης, επομένως προωθείται η συνεργασία. Καλλιεργεί το διάλογο ως μοναδικό μέσο επίλυσης των διαφορών, αναπτύσσεται η οικονομική ζωή, ανεβαίνει το βιοτικό επίπεδο των λαών και προωθούνται τα γράμματα, οι τέχνες, οι επιστήμες. Τέλος, καλλιεργείται ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, ένα από τα σημαντικότερα αγαθά της κοινωνίας.

Η ειρήνη προσφέρει ευημερία στο άτομο και στην κοινωνία. Παρόλα αυτά, μπορεί εύκολα να κλονιστεί λόγω της εύθραυστη φύση της. Υπάρχουν αναρίθμητοι λόγοι και μερικοί από αυτούς είναι η κρίση των αξιών σήμερα, ο φανατισμός που εισχωρεί και δηλητηριάζει τις σχέσεις των ανθρώπων, οι μπεριαλιστικές και μιλιταριστικές τάσεις πολλών κρατών, οι στρατιωτικοί ανταγωνισμοί και η τελειοποίηση των όπλων μαζικής καταστροφής, που απορροφούν μεγάλα χρηματικά κονδύλια. Επιπλέον, η εμφάνιση συνεχώς καινούριων εστιών πολέμου σε πολλά μέρη του κόσμου, που υποσκιάζουν τη διεθνή συνεργασία και την παγκόσμια ισορροπία, αυξάνουν τον κίνδυνο μιας παγκόσμιας πολεμικής σύρραξης. Η έλλειψη του διαλόγου και η μη αναγνώριση από όλους τους ανθρώπους της μεγάλης αξίας του ως μοναδικού μέσου επίλυσης των δια-

φορών μεταξύ των κρατών υπονομεύει την ειρήνη. Ο μεγάλος κίνδυνος ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, που θα σημάνει και το τέλος της ανθρωπότητας, καθιστά εύθραυστη την ειρήνη μεταξύ κρατών. Ακόμα, η παγκόσμια οικονομική κρίση και ειδικότερα η ενεργειακή κρίση μπορεί να ανατρέψει την παγκόσμια ειρήνη. Η μεγάλη διαφορά στην κατανομή του πλούτου μεταξύ των κρατών και των ανθρώπων δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες και γενικά πολλά προβλήματα. Τέλος, η γενικότερη κρίση που εμφανίζεται σε όλους τους τομείς του σύγχρονου πολιτισμού και τα οικονομικά συμφέροντα υποσκάπτει τα θεμέλια παγίωσης της ειρήνης μεταξύ των λαών.

Με ποιους τρόπους όμως μπορεί να παγιωθεί η ειρήνη; Αρχικά με τον σημαντικότερο παράγοντα που είναι η παιδεία και με την καταπολέμηση του φανατισμού και της μισαλλοδοξίας. Παράλληλα, με τη συνειδητοποίηση κάθε ανθρώπου ξεχωριστά της μεγάλης αξίας και σημασίας της ειρήνης για την παγκόσμια ανάπτυξη και πρόοδο. Με τη χρησιμοποίηση του διαλόγου ως μοναδικού μέσου επίλυσης των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων στις καθημερινές τους σχέσεις και των κρατών γενικότερα. Με τη συμμετοχή σε φιλειρηνικά κινήματα και οργανώσεις που έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν πίεση στις πολιτικές ηγεσίες όλων των κρατών που λαμβάνουν τις σημαντικές αποφάσεις.

Με την ενίσχυση των πολιτικών εκείνων, οι οποίοι θα εργαστούν για να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των κρατών και για να αποτραπεί ο εφιάλτης του πολέμου. Με τη συμβολή των επιστημόνων, των πνευματικών ανθρώπων και γενικά όλων εκείνων που μπορούν να ενημερώσουν και να προβληματίσουν τους ανθρώπους για τους κινδύνους που διατρέχει η παγκόσμια ειρήνη. Με την αφύπνιση των νέων, που, αποτελώντας το μέλλον της ανθρωπότητας, θα πρέπει να αγωνιστούν, για να δημιουργηθεί μια κοινωνία

στην οποία δε θα υπάρχουν οι σημερινές ανισότητες που αποτελούν κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με τη μείωση των πυρηνικών όπλων και τη σταδιακή κατάργησή τους (αφοπλισμός). Με την παροχή χρημάτων για την επίλυση των προβλημάτων που αποτελούν πληγές του σύγχρονου πολιτισμού (φτώχεια, πείνα κυρίως στο λεγόμενο τρίτο κόσμο κ.τ.λ.) και όχι για την κατασκευή όπλων που μπορούν να φέρουν την καταστροφή. Με την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των κρατών μέσα από πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και γνωριμία μεταξύ των λαών και συνεργασία.

Κανείς δεν είναι τόσο ανόητος, ώστε να προτιμά τον πόλεμο από την ειρήνη. Γιατί στην ειρήνη τα παιδιά θάβουν τους γονείς, ενώ στον πόλεμο οι γονείς τα παιδιά».

«πόλεμος πατήρ πάντων» (Ηρόδοτος).

«Ο παιδαγωγός πρέπει να μαθαίνει στο νέο ν' αγαπά δύο πράγματα, την ειρήνη και την εργασία, και να μισεί ένα, τον πόλεμο»(Ανατόλ Φρανς).

«Αν γίνει τρίτος παγκόσμιος πόλεμος, ο τέταρτος θα γίνει με πέτρες και με ρόπαλα» (Αϊνστάϊν)

1.4. Περιβάλλον

Ο όρος «Περιβάλλον» αποτελεί όρο του καθημερινού μας λεξιλογίου και έννοια-κλειδί της εποχής μας. Αντιπροσωπεύει μια έννοια εξαιρετικά πολυδιάστατη και πολυσύνθετη, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται με τρόπο ασαφή και αόριστο. Πολλοί ορισμοί που έχουν δοθεί, παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει συμφωνία για έναν ικανοποιητικό ορισμό του περιβάλλοντος, ούτε μία επιστημονική θεωρία περιγραφής και εξέτασής του.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε στο Διεθνές συνέδριο «Εκπαίδευση και Περιβάλλον» που πραγματοποιήθηκε στη πόλη Aix-en-Provence της Γαλλίας το 1972: «Περιβάλλον ορίζεται ως το σύνολο των, σε μία δεδομένη στιγμή, φυσικών, χημικών, βιολογικών απόψεων και κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων που μπορούν να έχουν έμμεσο ή άμεσο αποτέλεσμα, στιγμιαίο ή με κάποια διάρκεια στους ζωντανούς οργανισμούς και στις ανθρώπινες δραστηριότητες». Σύμφωνα με το Νόμο 1650 του 1986, ο οποίος αποτελεί το βασικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στη χώρα μας, ως περιβάλλον ορίζεται: «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες».

Περιβάλλον, λοιπόν, είναι τα πάντα γύρω μας, ολόκληρος ο κόσμος που μας περιβάλλει, ένα ανοικτό και δυναμικό σύστημα, μία σύνθετη οντότητα στοιχείων και σχέσεων, συγχρόνως δομημένο και αδόμητο, το οποίο βρίσκεται σε μία διαρκή μεταβολή και ροή.

Το περιβάλλον, το οποίο θεωρείται ένα πολύπλοκο σύστημα, στην προσπάθεια καλύτερης κατανόησης της έννοιάς του, έχει δεχθεί πολλούς διαχωρισμούς και κατηγοριοποιήσεις. Στη διακυβερνητική διάσκεψη της Τιφλίδας (1997) το περιβάλλον διαχωρίζεται σε ποικίλα περιβάλλοντα, όπως σε φυσικό, ανθρωπογενές, οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, τεχνολογικό, ιστορικό, αισθητικό και ηθικό.

Περιβάλλον είναι το σύνολο των γεωγραφικών, φυσικών, κοινωνικών και οικογενειακών μαζί συνθηκών μέσα τις οποίες ζει και αναπτύσσεται ο άνθρωπος. Χωρίζεται σε φυσικό και κοινωνικό. Η λέξη φύση είναι πολυσήμαντη. Αρχικά νοείται το σύμπαν του υλικού κόσμου, δηλαδή το σύνολο των όντων που υπάρχουν ανεξάρτητα από τον άνθρωπο και υπακούν σε μια παγκόσμια τάξη. Ακόμα, φύση θεωρείται καθετί το έμφυτο και αυθόρμητο και αντιδιαστέλλεται προς κάθε τεχνητό ή επίκτητο στοιχείο.

Χρησιμοποιούμε τον όρο «φυσικό περιβάλλον» για να δηλώσουμε τον οργανικό και ανόργανο κόσμο που περιβάλλει τον άνθρωπο, τη βιόσφαιρα που έχει ανάγκη ο άνθρωπος για να επιζήσει. Στην έννοια του φυσικού περιβάλλοντος εντάσσουμε (α) τον χώρο με την εδαφική του μορφολογία, (β) τη γεωγραφική θέση που κατέχει ο χώρος, (γ) το κλίμα, (δ) την υδατογραφία, (ε) την πανίδα και τη χλωρίδα.

Η σχέση ανθρώπου – φύσης αποτελείται από φάσεις αρμονίας – δυσαρμονίας. Αρχικά ο πρωτόγονος άνθρωπος βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από τις φυσικές συνθήκες. Είναι δούλος της φύσης. Μετά το συλλεκτικό στάδιο με την καλλιέργεια της γης, τη μόνιμη εγκατάσταση σιγά σιγά χειραφετείται και ανεξαρτητοποιείται ως ένα βαθμό ιδιαίτερα μετά τις πρώτες ανακαλύψεις στο χώρο των επιστημών. Με την πολιτισμική ανάπτυξη ο άνθρωπος κατανοεί και εκμεταλλεύεται τα φυσικά στοιχεία και πετυχαίνει

τον έλεγχο της φύσης. Στη νεότερη περίοδο με τη βιομηχανική επανάσταση και την τεχνολογική εξέλιξη η παρουσία του ανθρώπου μέσα στο φυσικό περιβάλλον είναι κυριαρχική.

Επομένως, ξεκινούν από τη φύση να αποφαινόνται αρκετές θετικές επιδράσεις προς τον άνθρωπο. Μερικές από αυτές είναι:

1. Βιολογικές: επιδρά στη σωματική διάπλαση του ανθρώπου, του παρέχει τα φυσικά αγαθά, όπως είναι ο ατμοσφαιρικός αέρας, το νερό, η ακτινοβολία του ήλιου, που επηρεάζουν τις οργανικές του λειτουργίες.
2. Πρακτικές: τροφοδοτεί το άτομο με υλικά αγαθά, καλύπτει τις βασικές ανάγκες του σε πρώτες ύλες, τροφή, ενδυμασία, κατοικία. Παρέχει δυνατότητες για ανάπτυξη της οικονομίας, αποτελεί την υποδομή και κάθε οικονομική δραστηριότητα (αγροτική, βιομηχανική).
3. Κοινωνικές: ο εκτοπισμός της νομοτέλειας που διέπει τη φύση οδηγεί και σε ανάλογα συμπεράσματα για τη συγκρότηση ορθά δομημένων κοινωνιών. Με την κοινωνική οργάνωση ο άνθρωπος καθιερώνει την ευταξία την ευταξία και την ισορροπία που κυριαρχούν στη φύση. Η ανάγκη για ομαλή συμβίωση με το συνάνθρωπο ξεκινά από τη θεώρηση στην αρμονίας που επικρατεί στο περιβάλλον.
4. Πνευματικές: τα φυσικά φαινόμενα ερεθίζουν την ορμή του ανθρώπου για έρευνα, αποτελούν πηγή γνώσεων, χώρο μελέτης, πηγή έμπνευσης και προβληματισμού. Έτσι ο άνθρωπος γίνεται δημιουργός των φυσικών επιστημών, της αστρονομίας, της γεωλογίας, της γεωγραφίας.

5. Ηθικές: η ενατένιση των φαινομένων της φύσης, η ομορφιά της, η αρμονία, η τάξη οδηγούν στην πίστη προς το θεό. Το άτομο συνειδητοποιώντας την ασημαντότητά του μέσα στο μεγαλεία της φύσης διαμορφώνει υψηλή ηθική συμπεριφορά. Καλλιεργεί την ανθρωπιά και καταγίνεται με την αυτοκριτική με σκοπό να ανακαλύψει τον εαυτό του.
6. Ψυχικές: συμβάλλει στην ψυχική ισορροπία του ατόμου. Η επαφή μαζί της απαλλάσσει από το άγχος, γαληνεύει την ψυχή, ηρεμεί. Η φύση δεν προσποιείται αλλά παρουσιάζεται στον καθένα όπως πραγματικά είναι, αποτελώντας λαμπρό παράδειγμα για μίμηση.
7. Καλλιτεχνικές: καλλιεργεί την αίσθηση του ωραίου. Από αυτήν ξεκινούν όλες οι τέχνες οι οποίες όμως δεν την ξεπερνούν σύμφωνα με το Μάρκο Αυρήλιο. Εκλεπτύνει την ψυχή του ανθρώπου. Με τη φυσική ομορφιά, την τάξη της, την αρμονία της, τη νομοτέλειά της και δίνει έναυσμα για καλλιτεχνική δημιουργία. Οδηγεί τον άνθρωπο στη δημιουργία, αφού τον εμπνέει με τη δημιουργικότητά της. Συντελεί στην απόκτηση ποιότητας ζωής και της συνακόλουθης ευτυχίας.

Στον πλανήτη μας από τον 18ο αιώνα κιόλας, ο ανθρώπινος πληθυσμός καταναλώνει ήδη μεγαλύτερο ποσοστό των διαθέσιμων πόρων που υπήρχαν στον πλανήτη. Η ανθρώπινη εφευρετικότητα έχει επινοήσει κατά τους αιώνες διάφορους τρόπους αντιμετώπισης των συνεχιζόμενων αυξανόμενων αναγκών τους, με το αντίτιμο βέβαια να αυξάνονται και οι ρύποι προς το περιβάλλον (καταστροφή φυσικών οικοσυστημάτων) λόγω της βιομηχανοποίησης.

Το ανθρώπινο ον από την αρχή της δημιουργίας του κυριαρχούσε απέναντι στα υπόλοιπα έμβια όντα (ζώα, φυτά) και στο φυσικό κόσμο γενικά. Η κυριαρχία αυτή - της κατάκτησης και εξημέρωσης του πλανήτη από τον άνθρωπο - έχει υποστηριχθεί από τη Βίβλο και επιβεβαιώθηκε από τους αρχαίους Έλληνες και ιδιαίτερα από τον Αριστοτέλη, οποίος τοποθετούνταν υποστηρίζοντας ότι οι άνθρωποι βρίσκονται στο υψηλότερο σημείο της ιεραρχικής κλίμακας και ότι αποστολή των κατώτερων ήταν να τους υπηρετούν.

Μπορούν τα σύγχρονα προβλήματα να αντιμετωπιστούν με αειφόρο ανάπτυξη. Στην ουσία δεν είναι αρκετό να σωθεί η γη για να σωθεί το ανθρώπινο είδος, υπάρχει ανάγκη για ειρηνική και αρμονική συμβίωση με τη φύση, καθότι ο άνθρωπος δεν είναι ξεχωριστός από αυτήν, αλλά μέρος της.

«Κακοποιούμε τη γη επειδή τη θεωρούμε εμπόρευμα που μας ανήκει. Όταν βλέπουμε τη γη σαν μια κοινότητα στην οποία ανήκουμε, μπορούμε να αρχίσουμε να την αντιμετωπί-

ζουμε

με αγάπη και σεβασμό» (Aldo Leopold).

Άρχισαν, λοιπόν, να εμφανίζονται τα πρώτα δείγματα περιβαλλοντικής κρίσης όπως η μόλυνση του αέρα, η ρύπανση της θάλασσας - εδάφους, η ηχορύπανση, φαινόμενο του θερμοκηπίου, η όξινη βροχή, η ερημοποίηση, η ξηρασία, τα ακραία καιρικά φαινόμενα και η καταστροφή του στρώματος του όζοντος.

1.5. Φύση

Με τον όρο «φύση» από την άλλη, εννοούμε τον οργανικό και ανόργανο κόσμο που περιβάλλει τον άνθρωπο, τη βιόσφαιρα που έχει ανάγκη ο άνθρωπος για να επιζήσει.

Στη φύση τίποτα δεν είναι τυχαίο, τα πάντα βρίσκονται σε σχέση άμεσης ή έμμεσης αναγκαιότητας. Η φύση λειτουργεί καθοριστικά και αποφασιστικά για κάθε τομέα της ανθρώπινης ζωής. Ο άνθρωπος είναι αναπόσπαστα δεμένος μαζί της, απ' αυτήν αντλεί τις πρώτες ύλες για την τροφή, την ενδυμασία, την κατοικία και την υγεία του. Πέρα απ' αυτό, η φύση στήριξε τη ζωή του ανθρώπου, με αποτέλεσμα ν' αποτελέσει και αφετηρία στοχασμού.

Λέγοντας καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος εννοούμε την εξάντληση των φυσικών πόρων, καθώς και τη ρύπανση της φύσης από τον άνθρωπο. Υπεύθυνος για αυτή την καταστροφή είναι αποκλειστικά ο άνθρωπος, ο οποίος με τη στάση του και τις ενέργειές του προκάλεσε τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας.

Σχετικά με τις αιτίες της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος και της εξάντλησης των φυσικών πόρων ευθύνεται, η χωρίς μέτρο βιομηχανική ανάπτυξη και η τεχνολογική πρόοδος που αποτελούν τις βασικότερες αιτίες της καταστροφής. Η κατάσταση επιδεινώθηκε σε επικίνδυνο βαθμό μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο. Ο καταναλωτικός χαρακτήρας της σύγχρονης ζωής και η τάση για υλικό ευδαιμονισμό επιτάσσουν την αλόγιστη εκμετάλλευση και «αφαίμαξη» της φύσης. Ένας τρόπος ζωής μη φιλικός προς το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής, αφού συνεπάγεται την υπερεκμετάλλευση του φυσικού πλούτου, την επιβάρυνση του περιβάλλοντος με απορρίμματα και την πρόταξη οικονομικών κριτηρίων έναντι της ποιότητας ζωής. Η άρνηση λήψης ουσιαστικών προστατευτικών μέτρων (φίλτρα στις βιομηχανικές μονάδες).

Η εγκληματική αυτή ενέργεια στηρίζεται στην αισχροκέρδεια, επειδή τα προστατευτικά φίλτρα κοστίζουν ιδιαίτερα ακριβά και μειώνουν των παραγωγή. Τα διάφορα χημικά παρασκευάσματα, οι συνθετικές ύλες και τα γεωργικά φάρμακα αποτελούν σοβαρές αιτίες ρύπανσης, αφού δεν ανοικοδομούνται στη φύση. Τα βιομηχανικά απόβλητα και τα λύματα των εργοστασίων διοχετεύονται αυτούσια στη φύση, χωρίς προηγουμένως να έχουν υποστεί βιολογικό καθαρισμό. Η υπερβολική και απρογραμματίστη συγκέντρωση πληθυσμού στα αστικά κέντρα. Η έκλυση ραδιενέργειας από πυρηνικά ατυχήματα (Τσερνομπίλ) και οι πυρηνικές δοκιμές. Οι πετρελαιοκηλίδες που καταλήγουν στη θάλασσα από ατυχήματα ή ναυάγια. Οι πυρκαγιές και οι εμπρησμοί με σκοπό την οικοπεδοποίηση.

Γενικότερα, η απουσία κρατικής μέριμνας και η αδιαφορία των πολιτών, η απουσία ουσιαστικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με συνέπεια την ελλιπή ευαισθητοποίηση του πολίτη για το περιβάλλον αποτελούν τους κύριους λόγους της καταστροφής του. Η επιστημονική έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη σε δραστηριότητες και τομείς που υποβαθμίζουν το περιβάλλον, όπως η πυρηνική ενέργεια, τα μεταλλαγμένα προϊόντα, οι ρυπογόνες μορφές ενέργειας απειλούν την οικολογική ισορροπία στον πλανήτη μας.

Επίσης, οι συνέπειες της καταστροφικής επέμβασης του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον αφορούν τόσο τη φύση όσο και τον ίδιο. Σχετικά με τις επιπτώσεις στη φύση, όλα τα παραπάνω ευθύνονται για τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας, καθώς σπάνια είδη ζώων εξαφανίζονται,

επειδή δεν μπορούν να επιζήσουν στις νέες συνθήκες. Καταστρέφεται η χλωρίδα και τα δάση. Καταστρέφεται ο ενάλιος πλούτος (ψάρια, θαλάσσια φυτά). Πολλοί επιστήμονες πιστεύουν ότι η αλλαγή στις κλιματολογικές συνθήκες ορισμένων περιοχών (ιδιαίτερα

των αστικών) είναι απόρροια της επέμβασης του ανθρώπου στη φύση, όπως και το φαινόμενο του Θερμοκηπίου και η τρύπα του όζοντος. Ακόμα, η συνεχής «αφαίμαξη» της φύσης οδήγησε στην εξάντληση των φυσικών πόρων (πετρέλαιο, μέταλλο, δάση), και βέβαια, το φυσικό τοπίο έχει υποστεί ανεπανόρθωτη παραμόρφωση (κτίρια – μεγαθήρια, απρογραμματίστη δόμηση, αφισοκολλήσεις, λατομεία).

Σε σχέση με τον άνθρωπο πρώτα απ' όλα καταστρέφονται στοιχεία που είναι απαραίτητα για τη ζωή όπως οξυγόνο, υδρογόνο, άζωτο. Ο αέρας, το νερό, το έδαφος μολύνονται με ανεπανόρθωτες συνέπειες στην υγεία του ανθρώπου (μείωση αντοχής, εμφάνιση νέων ασθενειών). Τα καυσαέρια, η ηχορύπανση, το νέφος αποτελούν πια χαρακτηριστικά των σύγχρονων μεγαλουπόλεων, τα οποία υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής και περιορίζουν το ζωτικό χώρο του ανθρώπου. Έτσι, διαταράσσεται η ψυχική του γαλήνη και η ισορροπία, τον κυριεύουν τα άγχη, η ανασφάλεια και αλλοτριώνεται. Η επιθετικότητα και η αδιαφορία για τον συνάνθρωπο, η μοναξιά είναι τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που ζουν σε μεγαλουπόλεις. Τέλος, σημαντική φθορά υφίστανται και τα αρχαιολογικά μνημεία. Απειλείται έτσι η πολιτιστική μας κληρονομιά, που διατηρήθηκε για αιώνες.

Τρόποι αντιμετώπισης:

Θα ήταν ουτοπία η πραγμάτωση του ισχυρισμού ότι μπορούμε να επαναφέρουμε τη φύση στην αρχική της κατάσταση. Δυστυχώς, η φθορά είναι ανεπανόρθωτη. Τα παρακάτω μέτρα έχουν σκοπό την αναχαίτιση της καταστροφής.

1. Παιδεία- Εκπαίδευση: Η περιβαλλοντική αγωγή είναι απαραίτητη και αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος θα πρέπει να διακρίνεται για την ευαισθησία του και την υπεύθυνη συμπεριφορά του προς το προς το φυσικό περιβάλλον. (ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης).
2. Κράτος- Διεθνείς Οργανισμοί: Προγραμματισμένη βιομηχανική ανάπτυξη, χρήση προστατευτικών φίλτρων από τις βιομηχανίες και θέσπιση αυστηρών ποινών για τους παραβάτες. Αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, πιο φιλικών προς το περιβάλλον πηγών, που προέρχεται από τη φύση (αιολική, ηλιακή). Ειδική προστασία των φυσικών πηγών και προστασία των υπάρχοντων χώρων πρασίνου. Βιολογικός καθαρισμός των αποβλήτων, ανακύκλωση. Η θέσπιση αυστηρότατων ποινών για τους παραβάτες των ψηφισμένων νόμων. Διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος. Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως, αγροτουρισμός και οικοτουρισμός. Χρηματοδότηση των αγροτών εκείνων που πρωτοπορούν επιλέγοντας τις βιολογικές / οργανικές μεθόδους καλλιέργειας.
3. Κινήματα οικολογικού περιεχομένου: Ενημέρωση του απλού πολίτη για την αποκατάσταση της φιλικής σχέσης του ανθρώπου με τη φύση. Μέσω του στησίματος διαφόρων τηλεοπτικών διαφημίσεων, της διανομής ενημερωτικών φυλλαδίων για τα υπό εξαφάνιση είδη, για τη βιολογική καλλιέργεια, για την

αναδάσωση, για την απορρυπαντική τεχνολογία υπάρχει πιθανότητα να ευαισθητοποιηθεί μεγαλύτερο κομμάτι πληθυσμού.

4. Ο καθένας ξεχωριστά: Επιτακτική ανάγκη είναι η θελημένη ενημέρωση του ατόμου από διάφορες πηγές, όπως το διαδίκτυο, ο τύπος, τα περιοδικά σχετικά με την οικολογική καταστροφή. Ο καθένας έχει χρέος να πληροφορηθεί για την βεβαρημένη κατάσταση στην οποία βρίσκεται το οικοσύστημα. Μετά από την ενημέρωση ακολουθεί η δραστηριοποίησή του σε τοπικές οργανώσεις ή σε παγκόσμιες οργανώσεις.
5. Πλήθος καθημερινών τακτικών, οι οποίες, αν εφαρμοστούν από όλους, θα αποβούν εξαιρετικά ωφέλιμες για τον πλανήτη μας: στροφή στην ορθολογική / χρηστική κατανάλωση και σε ένα φυσικό τρόπο ζωής – έμπρακτη απόδειξη οικολογικής ευαισθησίας (διατήρηση της καθαριότητας των δημοσίων χώρων με την αποφυγή ρίψης σκουπιδιών, μετακίνηση με τα μέσα μαζικής μεταφοράς και όχι του αυτοκινήτων, ελάττωση της χρήσης αεροζόλ, χημικών λιπασμάτων κινήγι σε περιοχές που επιτρέπεται, εξοικονόμηση ενέργειας με την αποσύνδεση των ηλεκτρικών συσκευών όταν αυτές δεν χρησιμοποιούνται, πράσινες βεράντες και μπαλκόνια)
6. Διατροφική οικολογία: επιλογή βιολογικών προϊόντων.
 - 1700 - Ο πληθυσμός της γης ανέρχεται περίπου στα εξακόσια εκατομμύρια.
 - 1960 - Η ανθρώπινη δραστηριότητα μπορεί να συμβάλει στην υπερθέρμανση που πλανήτη.

- 1992 - Στην πρώτη Σύνοδο Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για τη γη, γνωστή ως Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED), στο Ρίο Ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας, συζητείται το θέμα της βιωσιμότητας.
- 2012 - Ο πληθυσμός της γης ξεπερνά τα 7 δισεκατομμύρια.

1.6. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση, γνώστη και ως ΠΕ αναδείχθηκε στη δεκαετία του '60 στο πλαίσιο του προβληματισμού του ανέδειξε το σύγχρονο περιβαλλοντικό κίνημα. Η περιβαλλοντικές κινήσεις ανά τους αιώνες λαμβάνουν διαφορετικές ονομασίες, λεξιλόγιο και ορολογίες, οι οποίες έπρεπε να συμβαδίζουν με το πνεύμα της εποχής που κυκλοφορούσε. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση περιστρεφόταν γύρω από τρεις βασικές έννοιες: τη φύση, το περιβάλλον και την αειφορία.

Παρά το γεγονός ότι από νωρίς ξεκίνησαν δράσεις από τους ανθρώπους προς τη φύση και συσπειρώθηκαν ιδέες της διατήρησης και την προστασίας προς αυτήν, υπήρχαν πολλές ελλειμματικές καταστάσεις που δεν ωθούσαν την ευημερία. Άρχισαν να αναπτύσσονται κινήματα όπως το κίνημα της Εκπαίδευσης και την Διατήρησης της φύσης (Conservation Education). Στόχοι του ήταν η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε θέματα που αφορούσαν την προστασία και την διατήρηση των φυσικών συστημάτων και των διαφόρων ειδών καθώς και την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων. Επιπλέον συναντάμε στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, το κίνημα για τη Μελέτη της Φύσης (Nature Study Movement). Σκοπός του ήταν η κατανόηση και η εκτίμηση της ομορφιάς, της μεγαλοπρέπειας και των μυστηρίων της φύσης και η ανάδειξη του σεβασμού για τη φύση μέσω της άμεσης επαφής με το φυσικό περιβάλλον τόσο με το νου όσο και με τις αισθήσεις (Φλογαΐτη, 1993, 1999).

Κινήματα στο χορό της εκπαίδευσης όπως, Εκπαίδευση έξω από το Σχολείο, Μελέτες Πεδίου, Αγροτικές Σπουδές, Προοδευτική Κίνηση, Περιβαλλοντικές Σπουδές με συναφείς είτε στόχους, είτε θεματολογία ή μεθοδολογία προώθησαν στο περιβαλλοντικό πεδίο τις κυρίαρχες ιδέες της διατήρησης και της προστασίας της φύσης και στο εκπαιδευτικό πεδίο καινοτόμες προσεγγίσεις και πρακτικές. Οι προσεγγίσεις αυτές επηρέασαν καθοριστικά την συγκρότηση της ΠΕ για αυτό κι όλες οι παραπάνω κινήσεις θεωρούνται προδρομικά κινήματα (Kirk & Nye 1985, Sterling 1992, Παπαδημητρίου 1998, Τσαμπούκου-Σκαναβή 2004).

Στη δεκαετία του '60 άρχισαν να ωριμάζουν οι επιστημονικές και κοινωνικές διεργασίες που επιτρέπουν την μετεξέλιξη των εννοιών, των ιδεών και των διεκδικήσεων τόσο στην κοινωνία όσο και στην εκπαίδευση. Η μετεξέλιξη αυτή σηματοδοτείται με την μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τη φύση και τις ιδέες για την προστασία και διατήρηση στο περιβάλλον και στην αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής κρίσης. Το περιβάλλον εμφανίζεται ως μία νέα εννοιολογική σύλληψη σαφώς πιο διευρυμένη από αυτήν της φύσης καθώς ενσωματώνει όλες τις διαστάσεις του κοινωνικού γίνεσθαι. Προβάλλει μια σφαιρική αντίληψη της πραγματικότητας που συγκροτείται από την αλληλεπίδραση των παραγόντων οι οποίοι δρουν ταυτόχρονα και συνδυαστικά στη φύση και στην κοινωνία.

Το εννοιολογικό πέρασμα από τη φύση το περιβάλλον και οι προβληματισμοί που αναδείχθηκαν στην κοινωνία ως προς την περιβαλλοντική κρίση τροφοδοτούσαν την μετάβαση από εκπαιδευτικά κινήματα με άξονα στη φύση στο εκπαιδευτικό κίνημα με άξονα το περιβάλλον το κίνημα αυτό ονομάζεται «*Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*».

Τη δεκαετία του 70 οργανώθηκαν διεθνείς συναντήσεις και συνέδρια που σε κλίμα ομοφωνίας και συναίνεσης καθόρισαν τους βασικούς στόχους της ΠΕ:

- Την ευαισθητοποίηση γύρω από το περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα και την ανάπτυξη της σχετικής γνώσης και των απαραίτητων ικανοτήτων για την διευθέτηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.
- Την καλλιέργεια θετικών στάσεων και συμπεριφορών καθώς και του αισθήματος της ευθύνης σε σχέση με το περιβάλλον.
- Την ανάπτυξη της δράσης για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η ΠΕ διαμορφώνει το καινοτόμο και ρηξικέλευθο παιδαγωγικό της πλαίσιο που εκφράζεται από την διεπιστημονική και συστηματική προσέγγιση της πραγματικότητας, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινότητα, την βιωματική επικοινωνία προσέγγιση της γνώσης, την δράση στην μάθηση και στην κοινωνία την μάθηση μέσω αποκάλυψης και προσωπικής εμπειρίας, την μελέτη θεμάτων από το άμεσο περιβάλλον, όπως επίσης εκφράζεται από ιδέες για τη χρήση του περιβάλλοντος ως πηγή και χώρο μάθησης

1.7. Εκπαίδευση για την ειρήνη σε μια αειφόρο κοινωνία

Η συμφωνία της 44ης Συνόδου της Διεθνούς Διάσκεψης για την Εκπαίδευση, που συνήλθε στη Γενεύη τον Οκτώβριο του 1994, ορίζει την κουλτούρα της ειρήνης: *«μια διαδικασία μη βίαιης κοινωνικής ανάπτυξης που συνδέεται με τη δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και την ανάπτυξη, που δημιουργείται μόνο με τη συμμετοχή ατόμων σε όλα τα επίπεδα»*¹.

¹ Pierre Sané, Βοηθό Γενικό Διευθυντή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών

Σύμφωνα με το σύνταγμα - Δεκέμβριος 2006 με Φεβρουάριο 2007 - ειρήνη δεν είναι μόνο η έλλειψη πολέμου. Ειρηνικές θεωρούνται και κάποιες κοινωνικές έννοιες, όπως ο σεβασμός στα κοινωνικά δικαιώματα των ανθρώπων και των εθνών, το κοινωνικό έργο που βασίζεται στην δικαιοσύνη, η ισότητα, ο αμοιβαίος σεβασμός, η συνεργασία του καθενός για μια κοινή υπόσχεση.

Δικαιοσύνη: Είναι η αντικειμενική και αμερόληπτη εφαρμογή των νόμων. Το σύστημα των νόμων με το οποίο το κράτος και οι ανάλογοι θεσμοί και λειτουργεί εφαρμόζουν το δίκαιο. Η απουσία ανισοτήτων και αδικίας.

Ισότητα: Είναι η σχέση δύο πραγμάτων που θεωρούνται ίσα. Η ισονομία, η δικαιοσύνη.

Αμοιβαίος σεβασμός: βασική προϋπόθεση για την επικοινωνία και την ομαλή κοινωνική συμβίωση και ανάπτυξη ανθρώπινων σχέσεων. Στην επικοινωνία εξυπηρετούνται και διασφαλίζονται τα θέματα που πρέπει για να κυριαρχεί ο αμοιβαίος σεβασμός (Μπουραντάς, 1992, σ. 49). Μέσα από την επικοινωνία επιδιώκουμε την κοινωνική βελτίωση (Φαναριώτης, 2009, σ. 57).

Η ειρήνη εξακολουθεί να είναι μια ουτοπία όλων των εθνών. Δεν προϋποθέτει πάντα την ύπαρξη πολέμου αλλά και την αδυναμία σωστής αξιοποίησης και χρήσης της δικαιοσύνης. Υπάρχουν τρεις παράγοντες που αντιβαίνουν στην κατάσταση της δικαιοσύνης που δημιουργεί ειρήνη και είναι (α) η ένοπλη βία, (β) η οικονομικής βία και (γ) η βία κατά της φύσης. Αυτοί οι παράγοντες εδώ και καιρό εργάζονται εναντίον της ειρήνης και αποτελούν ισχυρό παράγοντα.

Δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί η ειρήνη ζώντας σε έναν ανταγωνιστικό κόσμο, με συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις. Πρέπει να επικρατήσει ένα πιο συλλογικό πνεύμα χωρίς να αυταπάτες και αποσιώπηση σε οδυνηρές πραγματικότητες.

Ας δούμε αναλυτικότερα την τρίτη εκδοχή, τη βία κατά της φύσης. Λόγω της ανεξέλεγκτης κακομεταχείρισης των φυσικών πόρων παρατηρούνται καταστροφές ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Οι ζημιές πρόκειται να είναι ανεπανόρθωτες αλλά τα μεγάλα έθνη όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες αρνούνται την υπογραφή συνθηκών για την προστασία της φύσης. Η φύση επιθυμεί την ισορροπία, όπως ακριβώς και η κοινωνία επιθυμεί τη δικαιοσύνη.

1.8. Στόχος 16 - ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί στόχοι του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Στην Ατζέντα 2030 αναφέρεται ο στόχος 16 ο οποίος προάγει ειρηνιστικές, χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προϋποθέτει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους με αποτελεσματικούς, υπεύθυνους και συμμετοχικούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα (Επίσημη Ιστοσελίδα ΟΗΕ) .

Ο Στόχος 16 επιδιώκει:

16.1 Σημαντική μείωση όλων των μορφών βίας και των σχετικών ποσοστών θανάτων παντού.

16.2 Τερματισμός της κακοποίησης, της εκμετάλλευσης, της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και όλων των μορφών βίας και βασανιστηρίων που υφίστανται τα παιδιά.

16.3 Προαγωγή του κράτους δικαίου, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους.

16.4 Έως το 2030, σημαντική μείωση των παράνομων ροών χρημάτων και όπλων, ενίσχυση της ανάκτησης και επιστροφής κλεμμένων περιουσιακών στοιχείων και καταπολέμηση κάθε μορφής οργανωμένου εγκλήματος.

16.5 Ουσιαστική μείωση κάθε μορφής διαφθοράς και δωροδοκίας.

16.6 Ανάπτυξη αποτελεσματικών, υπεύθυνων και διαφανών θεσμών σε όλα τα επίπεδα.

16.7 Διασφάλιση της υπεύθυνης, χωρίς αποκλεισμούς, συμμετοχικής και αντιπροσωπευτικής λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα.

16.8 Διεύρυνση και ενίσχυση της συμμετοχής των αναπτυσσόμενων χωρών στους θεσμούς παγκόσμιας διακυβέρνησης.

16.9 Έως το 2030, παροχή νομικής ταυτότητας σε όλους, συμπεριλαμβανομένης της ληξιαρχικής καταχώρησης των γεννήσεων.

16.10 Διασφάλιση της δημόσιας πρόσβασης σε πληροφορίες και προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών, σύμφωνα με τις εκάστοτε εθνικές νομοθεσίες και διεθνείς συμφωνίες.

16.α Ενίσχυση των σχετικών εθνικών θεσμών, μέσω της διεθνούς συνεργασίας, για την οικοδόμηση ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, με στόχο την πρόληψη της βίας και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του εγκλήματος.

16.β Προαγωγή και εφαρμογή νόμων που δεν δημιουργούν διακρίσεις και πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης.

UNESCO: Στη Στοκχόλμη, το 1972 - ως ανταπόκριση στις συστάσεις της διάσκεψης “Το περιβάλλον του Ανθρώπου” - η UNESCO και το UNEP ιδρύουν το Διεθνές Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΔΠΠΕ) για τη διοργάνωση σχετικών δραστηριοτήτων.

Η αειφόρος ανάπτυξη αναφέρεται στις οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές και θεσμικές πτυχές της ανάπτυξης, με την οποία η δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται στο επίκεντρο της διαδικασίας. Για να επιτευχθεί η αειφόρος ανάπτυξη χρειάζεται μια συλλογική συνεισφορά της κοινωνίας, καθώς τα προβλήματα είναι πολλά και συσσωρευμένα - ρύπανση, οικολογική υποβάθμιση, εκβιομηχάνιση, απρογραμματίστη επέκταση των πόλεων με τεράστια αστική περιθωριοποίηση, αποψίλωση, διάβρωση και μείωση της καλλιεργήσιμης γης, περιορισμός της επιβίωσης των αυτόχθονων μειονοτήτων, νερό και φυσικοί πόροι και εξαχνούνται.

Η ανησυχία για την περιβαλλοντική επιδείνωση που δημιουργείται από το μοντέλο ανάπτυξης που ισχύει και η εισαγωγή της ιδέας ότι υπάρχουν ορισμένα οικολογικά όρια στην οικονομική ανάπτυξη έχουν οδηγήσει στην έννοια της «βιώσιμης ανάπτυξης» που έχει οριστεί ως «τέτοια ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες» (Brundland, 1987).

Η έννοια της αειφορίας εμφανίζεται στο περιβαλλοντικό πεδίο της δεκαετίας του 80 είναι αποτέλεσμα συζητήσεων για τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας της ανάπτυξης και την συνακόλουθη επίλυση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων. Η ΠΕ όσον οργανικό κομμάτι της περιβαλλοντικής διεκδικήσεως έχει αρθρωθεί και

θεμελιωθεί στο πλαίσιο της προβληματικής η οποία κυοφόρησε διατύπωσε και προώθησε την έννοια της αειφορίας.

Χάρτα Βελιγραδίου 1975 για την αειφορία:

- Επαναπροσδιορισμός βασικών εννοιών όπως ποιότητα ζωής επί Μαρίας και ανθρωπίνης ευτυχίας σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της κουλτούρας του κάθε λαού.
- Επαναπροσδιορισμός της έννοιας της ανάπτυξης με στόχο την ικανοποίησή αναγκών και επιδιώξεων όλων των πολιτών του κόσμου στη βάση της κοινωνικής ισότητας, της δικαιοσύνης, του πλουραλισμού, των κοινωνιών και της ισόρροπης σχέσεις μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος.
- Νέα παγκόσμια οικονομική τάξη βασισμένη στην ισότητα στην απουσία εκμετάλλευσης στην ειρήνη και στον αφοπλισμό.
- συνολική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων.
- Αλληλεγγύη με τις επόμενες γενιές.
- Αλλαγή στα συστήματα αξιών, στις τάξεις ζωής στην σχέση ανθρώπου-φύσης και ανθρώπου με άνθρωπο (Φλογαΐτη, 1999).

Ένα πρόγραμμα που αναπτύχθηκε στο New Brunswick του Καναδά το 1991, με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα με παιδιά προσχολικής ηλικίας είχε τους έξης στόχους (Fuentes, 2008):

- Να μάθουν να γνωρίζουν τον εαυτό τους και τις δυνατότητες του με αυτοσεβασμό και αρμονία.
- Να μάθουν να δημιουργούν διαπροσωπικές σχέσεις με βάση τον αμοιβαίο σεβασμό και την συνεργασία.

- Να μάθουν να εμπλέκονται στην κοινωνική πραγματικότητα - διαφορετικότητα με σεβασμό και αλληλεγγύη.
- Να μάθουν να έρχονται σε το φυσικό περιβάλλον με βάση το σεβασμό.

1.9. Διαπολιτισμική εκπαίδευση

Ο όρος «διαπολιτισμική εκπαίδευση» συναντάται πολύ συχνά τα τελευταία χρόνια. Ο όρος «πολιτισμικός» χρησιμοποιείται για να δηλώσει την απλή συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών, ενώ ο όρος «διαπολιτισμικός» δηλώνει τη σχέση μεταξύ των πολιτισμών (Κανακίδου και Παπαγιάννη, 1994).

Σύμφωνα με τον Δαμανάκη, ο όρος διαπολιτισμική εκπαίδευση αναφέρεται στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών μια πολιτισμικής κοινωνίας και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη διαδικασία αυτή. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση ως αποτέλεσμα εκφράζεται μέσα από στάσεις και τον τρόπο ζωής των μελών μια πολιτισμικής κοινωνίας (Δαμανάκης, 1997).

Πρόκειται για μια παιδαγωγική-διδασκτική αρχή, η οποία πρέπει να ακολουθείτε σε όλα τα διδακτικά σενάρια. Αρχικά, οι στόχοι της δεν είναι να αφομοιώσει τους πληθυσμούς μιας χώρας, αλλά ούτε να θέσει πολιτισμικά όρια και να αναπαράγει πολιτισμικές ιδιαιτερότητες με σκοπό την κατηγοριοποίηση των μελών μιας κοινωνίας. Αντίθετα, προτείνεται ως ένα σύνολο διακρίσεων εξισορρόπησης μεταξύ διακρίσεων και εντάσεων, οι οποίες προκύπτουν μεν από τη διαφοροποιημένη συμμετοχή των πολιτών στα ευρύτερα κοινωνικά αγαθά και τη διαφοροποιημένη πολιτισμική ταυτότητα, δεν αποτελούν όμως και τις πραγματικές αιτίες αυτών των εντάσεων.

Το σχολείο μέσω διαρθρωμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, προσπαθεί να εντάξει τα παιδιά σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ομόνοιας, αρμονίας και συνεργασίας με τους

ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών. Να τους δείξει ότι η διαφορετικότητα δεν σχετίζεται με κάτι αρνητικό αλλά αντιθέτως, θα μπορούν να αποκομίσουν οφέλη από μια διαφορετική πολιτισμική ομάδα. Διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι να κατανοούν και να ανέχονται τα παιδιά την ετερότητα, την διαφορετικότητα, το ξένο.

Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, όπως έχει οριστεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι να διατηρήσει ο κάθε άνθρωπος την εθνική του ταυτότητα. Ο Τσιάκαλος αναφέρει συγκεκριμένα, ότι χρειαζόμαστε μια συστηματική αντιρατσιστική εκπαίδευση στο σχολείο που απευθύνεται κυρίως στα παιδιά της πλειονότητας (Τσιάκαλος, 2002).

Επιπλέον ο Τσιάκαλος αναφέρει: «Η μητρική γλώσσα των παιδιών αποτελεί σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού του και συνεπώς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο σχολείο, τόσο ως αυταξία που πρέπει να καλλιεργείται όσο και ως μέσω διδασκαλίας άλλων μαθητών» (Τσιάκαλος, 2002, σ. 163).

Μέσω της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, γίνεται επιτακτική ανάγκη της κατάργησης κάθε είδους διάκρισης. Πασχίζει για την ύπαρξη της αλληλοκατανόησης, της αλληλεγγύης και της ισονομίας. Η διασφάλιση κάθε ανθρώπινου δικαιώματος αποτελεί πρωταρχικό μέλημα. Επίσης, μέγιστης σημασίας αποτελεί το δικαίωμα όλων των παιδιών για μόρφωση χωρίς να βιώνουν αρνητικά συναισθήματα όπως, η περιθωριοποίηση, η αποξένωση και ο χλευασμός προς αυτά. Η «αποκλίνουσα συμπεριφορά γίνεται ανεκτή, οι ξένες συνήθειες αναγνωρίζονται, η πολυγλωσσία θεωρείται αυτονόητη, η άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων αποτελεί ατομική υπόθεση των ανθρώπων και επιδιώκεται η επαφή ανθρώπων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο» (Κανακίδου και Παπαγιάννη, 1994, σ. 13).

Ο σχολικός χώρος θεωρείται ο κυριότερος μηχανισμός κοινωνικής ενσωμάτωσης των παιδιών αλλά και ο ισχυρότερος μηχανισμός κοινωνικού αποκλεισμού για τα παιδιά των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων και των ιδιαίτερων πολιτιστικών συνθηκών. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στοχεύει στην εξάλειψη τέτοιων στερεοτυπικών ιδεών και καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό που έχει ως απόρροια την σχολική αποτυχία. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι το κλειδί για την ομαλή συνύπαρξη όλων των ανθρώπων σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

1.10. Αρχές Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση διέπεται από μια σειρά αρχών. Οι αρχές αυτές, έχουν ως στόχο την αναγνώριση της ισότητας όλων των ανθρώπων και όλων των πολιτισμών. Είναι ύψιστης σημασίας, η χρήση των αρχών να ακολουθούνται από όλους, καθώς και από τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι κατέχουν κυρίαρχο ρόλο στην καθημερινότητα των παιδιών και στη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων τους για ένα πιο «πολυπολιτισμικό αύριο». Οι αρχές αυτές είναι τέσσερις και σύμφωνα με τον Essinger απαρτίζονται από την εν συναίσθηση, την αλληλεγγύη, τον σεβασμό προς την πολιτισμική ετερότητα και την εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης, των εθνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων.

Ο Δαμανάκης παραθέτει και αυτός με τη σειρά αρχών. Την ισοτιμία πολιτισμών, την ισοτιμία μορφωτικού κεφαλαίου ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης και την παροχή ίσων ευκαιριών. Πιο συγκεκριμένα η βασικότερη αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο σεβασμός προς τους άλλους ανθρώπους, από όλους τους πολιτισμούς, από όλες τις ηλικίες (Δαμανάκης, 1997, σ. 98). Βασική προϋπόθεση για τις αρχές που θα παρατεθούν παρακάτω, σύμφωνα με τον Δαμανάκη είναι ότι «το σχολείο

οφείλει να προλάβει το παιδί νηπιακής ηλικίας από το σημείο στο οποίο βρίσκεται πραγματικά σε σχέση με το συναισθηματικό, γνωστικό, ψυχοκινητικό και κοινωνικοπολιτικό επίπεδο και σε καμία περίπτωση από το σημείο στο οποίο αυθαίρετα το τοποθετεί η εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική»(Δαμανάκης, 1997, σ. 224).

Υπάρχουν όμως και κάποιες άλλες βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που θεωρούνται εξίσου σημαντικές. Ας ξεκινήσουμε με τον σεβασμό απέναντι στη προσωπικότητα του κάθε ατόμου. Μια αρχή που οφείλουν να αφομοιώσουν τα παιδιά ώστε να σέβονται την κάθε προσωπικότητα, τη διαφορετικότητα και να λαμβάνουν τα θετικά στοιχεία μια τέτοιας επαφής (Πανταζής,2003).

Επίσης σημαντική αρχή αποτελεί η επαφή παιδιών διαφορετικών κοινωνικών τάξεων που εισέρχονται στο χώρο του σχολείου με διαφορετικό μορφωτικό κεφάλαιο. Η ισότιμη αποδοχή του μορφωτικού κεφαλαίου καθώς και η πολιτισμική ιδιαιτερότητα του κάθε παιδιού απαιτείται από την διαπολιτισμική εκπαίδευση. Αν δεν συμβεί κάτι τέτοιο το παιδί μπορεί να απομακρυνθεί και να οδηγηθεί σε κοινωνικό αποκλεισμό. Συνεχίζοντας, η διαπολιτισμική εκπαίδευση χρήζει αναγκαία την συνύπαρξη της μητρικής γλώσσας με την γλώσσα της χώρας αποδοχής. Αρμόζει στο κάθε παιδί να διδάσκετε τη μητρική του γλώσσα, την κουλτούρα και τον πολιτισμό της χώρας τους καθώς και να αντιμετωπίζεται ισάξια με τα υπόλοιπα παιδιά. Μια ακόμα αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η αλληλεγγύη (Πανταζής, 2003).

Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό και τις κουλτούρες των συμμαθητών τους. Αμέσως τα παιδιά αυτά ευαισθητοποιούνται απέναντι σε διαπολιτισμικά ζητήματα, διαμορφώνουν χαρακτηριστικά όπως ο σεβασμός, η εμπιστοσύνη, η ενσυναίσθηση και διευρύνουν τις γνώσεις τους. Απόρροια όλων αυτών είναι και η καταπολέμηση

εθνικιστικών συμπεριφορών και κατ' επέκταση η καταπολέμηση κάθε είδους bullying. Μέσα από διαρθρωμένες διαπολιτισμικές δραστηριότητες αντιλαμβάνονται ότι δεν υπάρχει μόνο μία ιστορία και θρησκεία, ούτε ότι οι άνθρωποι διαφορετικών χωρών θεωρούνται εχθροί ή κατώτεροι. Τέτοιου είδους ταμπέλες αλλά και κάθε είδους ταμπέλες - ακόμα και οι διακρίσεις ανάμεσα στα φύλα ή στην ταξική θέση - πρέπει να αποβάλλονται.

Βέβαια οι αποδοχή της διαφορετικότητας ξεκινάει από το σχολείο και την οικογένεια. Αυτοί οι δύο θεσμοί είναι υπεύθυνοι να εμφυσήσουν στα παιδιά ένα διαπολιτισμικό κλίμα και να καθαιρέσουν κάθε ρατσιστική υπόνοια. Η δομή του σχολείου οφείλει να διαθέτει σωστά εγχειρίδια και καταρτισμένο προσωπικό για να ευδοκιμήσει η διαπολιτισμική εκπαίδευση, όπως επίσης υφίσταται αναγκαία η αποδοχή και συνέχιση της οικογένειας στο ίδιο κλήμα.

1.11. Το διαπολιτισμικό μάθημα

Η διαμόρφωση της τάξης θα πρέπει να πληροί κάποιες βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη ενός κλίματος αρωματισμένο από διαπολιτισμικότητα. Αρχικά στην γωνία της βιβλιοθήκης - με την οποία τα παιδιά έρχονται σε επαφή μέσω του ελεύθερου παιχνιδιού ή μέσω των οργανωμένων δραστηριοτήτων - θα πρέπει να είναι εμπλουτισμένη και με βιβλία άλλων χωρών, γραμμένα σε διαφορετικές γλώσσες. Τα παιδιά ξεφυλλίζοντας τα βιβλία, θα αντιληφθούν τη διαφορά και ίσως αυτό αποτελέσει μια καλή εφόρμηση για τη δημιουργία διαπολιτισμικής δραστηριότητας.

Επιπλέον η καθημερινή οπτική επαφή γραμμάτων και επιγραφών προσαρμοσμένες σε άλλες γλώσσες που υπάρχουν μέσα στη συγκεκριμένη πολυπολιτισμική τάξη, παρα-

δοσιακά άτομα των άλλων χωρών, ενδυμασίες, ήθη και έθιμα βοηθάει τα παιδιά να ενημερώνονται. Είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τις διαφορές και να τις αποδέχονται.

Υπάρχει μεγάλη επικινδυνότητα, ο ίδιος ο εκπαιδευτικός, να παραμελήσει τα «μειονοτικά παιδιά» θέλοντας να εμφυσήσει στα υπόλοιπα τον σεβασμό προς τη διαφορετικότητα. Σε ένα ειδικότερο επίπεδο αποτελεί επιτακτική ανάγκη να επισημανθεί ότι η απόρριψη της φυλετικής καταγωγής από το ίδιο το παιδί της μειωτικής ομάδας. Μπορεί να υπάρξουν βλαβερές συνέπειες στον ψυχισμό τους παιδιού, στην σταθεροποίηση του αυτοσυναισθήματος και στη διανοητική και συναισθηματική εξέλιξη. «Το μειονοτικό παιδί μπορεί μέσω της έμμεσης ή άμεσης πίεσης να αποβάλλει τα πολιτιστικά πρότυπα της φυλής του και να δεχτεί, εκείνα της χώρας που τον φιλοξενεί. Μπορεί να αποκτήσει ανασφάλεια, έλλειψη αυτοπεποίθησης και συγκεχυμένη εικόνα για τον εαυτό του» (Κατέβας, 1998 σ. 116).

Μέσω του διαπολιτισμικού μαθήματος επιδιώκετε η ανάπτυξη κοινών στάσεων ανάμεσα στις ανθρώπινες κοινωνίες. Τα παιδιά αυτά είναι οι αυριανοί πολίτες, «οι πολίτες κάθε χώρας πρέπει α διατηρούν ακέραιη και αναλλοίωτη την εθνική τους συνείδηση, όπως διαμορφώνεται από την παράδοση και την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, το χαρακτήρα και τη νοοτροπία του λαού στον οποίο ανήκουν».

1.12. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο

Σήμερα συναντάμε πολλά παιδιά μεταναστών ενσωματωμένα μέσα στην τάξη αλλά και ολόκληρες σχολικές μονάδες που απαρτίζονται αποκλειστικά από παιδιά μετανα-

στών. Το Ελληνικό κράτος παρέχει βοήθεια σε αυτές τις οικογένειες και τους ωθεί να στείλουν τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο.

Τέτοιου είδους σχολεία πολύ συχνά στιγματίζονται και γίνονται εστίες κοινωνικής διάκρισης, προκατάληψης και στερεοτυπικών σκέψεων. Μάλιστα, η γλώσσα είναι ο κυριότερος ανασταλτικός παράγοντας, ο οποίος αποτρέπει να παιδιά να έρχονται σε επαφή και να επικοινωνούν με τα παιδιά της μειονότητας. Δυσκολεύονται να τους αποκαλέσουν «φίλους». Όμως, η φύση των παιδιών είναι αυθόρμητη και καθόλου ρατσιστική. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται ρατσιστής αλλά γίνεται. Πολύ συχνά λαμβάνουν από το οικογενειακό και πολιτικό περιβάλλον ρατσιστικές συμπεριφορές τις οποίες υιοθετούν και δύσκολα αποβάλλουν στην συνέχεια. Το σχολείο κατέχει σημαντικό ρόλο διότι, έχει τη δύναμη να καταδείξει αν κάποιος είναι ρατσιστής η όχι. Υπάρχει η καλή και η κακή εκπαίδευση όπως επίσης και τι πρότυπα δίνει ο εκπαιδευτικός, το σχολείο και οι γονείς (Tahar, 1998).

Στο σχολικό χώρο δεν χωρούν διακρίσεις. Τα παιδιά πρέπει να μεγαλώνουν μαζί, να μαθαίνουν μαζί, να γνωρίζονται μεταξύ τους. Το σχολείο οφείλει να εξασφαλίζει χώρο στις γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των παιδιών. Δεν νοείται ένας σχολικός χώρος, οποίος θεωρείται ο κεντρικός θεσμός της κοινωνίας μέσα σε μια διαπολιτισμική κοινωνία να αντιλαμβάνεται την πολιτισμική ολοκλήρωση ως ολοκλήρωση σε μια μοναδική πολιτισμική παράδοση. Το σχολείο υποστηρίζει ότι δεν κάνει διακρίσεις - είναι κάτι που βέβαια ισχύει μόνο από την άποψη ότι παρέχει ισότητα δικαιωμάτων και ευκαιριών σε όλους και όλες. Η άλλη άποψη είναι ότι πρέπει να σέβεται και να προδίδει αξία στην πολιτισμική ταυτότητα όλων.

Τα παιδιά από το νηπιαγωγείο πρέπει να αναπτύξουν τις πρώτες δομές αναφορικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές που έχουν όλοι οι άνθρωποι. «Οι ομοιότητες δένουν τους ανθρώπους και οι διαφορές συμβάλουν στη μοναδικότητα του κάθε ατόμου και είναι αυτές που κατατάσσουν τους ανθρώπους σύμφωνα με το επάγγελμα ή την εθνικότητα τους».

Οι παλαιότερες δραστηριότητες, οι οποίες συσχετίζονταν με τη διαφορετικότητα είχαν ως παράδειγμα τις τέσσερις φυλές. Στην ουσία, μέσα από αυτό το παράδειγμα τα παιδιά όχι μόνο δεν πληροφορούνταν σωστά, αλλά δημιουργούσαν προκαταλήψεις και ρατσιστικές αντιδράσεις. Οι διαπολιτισμικές δραστηριότητες πρέπει να ενισχύουν την ευαισθησία για τις προσωπικές ανάγκες του καθενός, την κατανόηση της θέσης του άλλου, την αλληλεγγύη και τη συνεργασία. Οι δραστηριότητες πρέπει να ευνοούν το δέσιμο της ομάδας (Χριστάρα, 2006).

Τα παιδιά πρέπει να παίρνουν το λόγο - γιατί βοηθάει ολόπλευρα στη γλωσσική, στην συναισθηματική και στην κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών - να μιλούν για τον εαυτό τους και να μοιράζονται εμπειρίες. Όπως επίσης και να ακούν τους υπόλοιπους και να σέβονται αυτόν που μιλάει. Επίσης οι δραστηριότητες με κοινό σκοπό ενισχύει την κοινωνικότητα και τους μαθαίνει να συνεργάζονται ανταλλάζοντας απόψεις για το κοινό καλό αποτέλεσμα.

1.13. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Η καθοδήγηση του εκπαιδευτικού είναι το κλειδί στην ανάπτυξη των παιδιών καθώς, αυτός είναι που πρέπει να δουλέψει σκληρά με τα παιδιά και να τους μεταδώσει τις σωστές βάσεις ώστε να εξελιχθούν σε ικανούς πολίτες και να ενσωματωθούν σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

2. ΜΕΡΟΣ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

2.1. Παρουσίαση πειράματος

Το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας αποτελείται από το πειραματικό στάδιο. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μια συζήτηση με τα παιδιά, σχετικά με τις παρακάτω εικόνες, τις οποίες έπρεπε να περιγράψουν, να εκφράσουν την γνώμη τους και να υποθέσουν. Επομένως, πραγματεύεται τις απόψεις, τις γνώσεις, τις αντιληπτικές ικανότητες και τις πεποιθήσεις που κυριαρχούν στα παιδιά ηλικίας τριών χρονών με οκτώ χρονών δηλαδή τα παιδιά παιδικού σταθμού μέχρι Δευτέρα δημοτικού, πάνω σε θέματα ειρήνης, πολέμου και περιβάλλοντος.

Οι παρακάτω εικόνες είχαν ως στόχο να παρακινήσουν τα παιδιά να τοποθετηθούν - το καθένα με τον δικό του τρόπο και με βάση τα βιώματα του σε οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον - πάνω σε καίρια θέματα που μαστίζουν την εποχή μας.

Οι παραπάνω εικόνες παρουσιάζουν την ειρήνη και τον πόλεμο σε εικόνες πιο θελκτικές προς τα παιδιά. Επιπροσθέτως, η τρίτη απεικόνιση παρουσιάζει δραστηριότητα

τες που μπορούμε να πραγματοποιήσουμε ή δε μπορούμε όταν έχουμε ειρήνη ή πόλεμο, αλλά είναι εστιασμένο πιο πολύ στο περιβάλλον και στην ειρήνη των ανθρώπων με το περιβάλλον.

Παρακάτω παρατίθενται οι ερωτήσεις που κλήθηκαν τα παιδιά να απαντήσουν:

- Τι παρατηρείς σε αυτές τις εικόνες; Μπορείς να μου τις περιγράψεις;
- Ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;
- Ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε πόλεμο;
- Εσύ τι προτιμάς, την ειρήνη ή τον πόλεμο;
- Τι συμβαίνει στη φύση όταν υπάρχει ειρήνη και τι όταν υπάρχει πόλεμος;
- Στην ειρήνη ή στον πόλεμο το περιβάλλον μας είναι πιο καθαρό;

Βέβαια, οι ερωτήσεις και η ροή της συζήτησης εξελίσσεται ή μεταβάλλεται με βάση τα λεγόμενα των παιδιών. Σε πρώτη επαφή, αναλύεται η συμπεριφορική αντιμετώπιση των παιδιών με βάση τις φωτογραφίες που τους δόθηκαν. Από την πρώτη στάση των παιδιών, απέναντι στις φωτογραφίες περί ειρήνης, πολέμου και περιβάλλοντος αποφαίνονται οι γνώσεις τους, η αντίληψη τους πάνω σε καίρια θέματα και η κατανόηση ή μη αντικειμενικών πραγμάτων.

Στις ερωτήσεις που τους έθεσα δεν υπήρχαν σωστές ή λάθος απαντήσεις, όλα τα λεγόμενα τους ήταν αποδεκτά. Υπήρχε βοήθεια και καθοδήγηση από μέρος μου ως προς το τι παρουσίαζε η κάθε εικόνα. Προσπαθούσα - κυρίως στα μικρότερα παιδιά - να τους καθοδηγήσω μέσα από ερωτήσεις στο περιεχόμενο της κάθε εικόνας και στο τέλος να τους μεταδώσω επιπλέον γνώσεις αναλύοντας την εικόνα λίγο εκτενέστερα. Ήταν σαν μικρό «μάθημα» που τα μικρότερα παιδιά κυρίως λάμβαναν. Αυτό συμπεραίνεται και στο τέλος από τις γενικές ερωτήσεις περί ειρήνης - πολέμου - περιβάλλοντος

που τέθηκαν και τα παιδιά ήταν σε θέση να πουν - έστω και λιγοστά - πράγματα που συγκράτησαν από τη συζήτηση μας.

2.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ ΦΑΣΗΣ

Η πρώτη εικόνα που τέθηκαν τα παιδιά να περιγράψουν είναι η συγκεκριμένη. Πρόκειται για μια εικόνα ειρήνης. Η διάθεση της ειρήνης φανερώνεται από τον περίγραμμα της εικόνας (μπλε), από το σήμα της ειρήνης στο επάνω μέρος της και από τη χαρούμενη φατσούλα.

Επιπλέον, η εικόνα παρουσιάζει μια δραστηριότητα που μπορεί να πραγματοποιηθεί σε περίοδο ειρήνης - μάζεμα λουλουδιών, επαφή με το φυσικό περιβάλλον - και φυσικά αποπνέει συναισθήματα χαράς, ξεγνοιασιάς, ευχαρίστησης και ευτυχίας.

Όλα τα παιδιά αντιλήφθηκαν το νόημα που τους «έδινε» η εικόνα. Ακόμα και τα πιο μικρά σε ηλικία δεν δυσκολεύτηκαν να περιγράψουν και να κατανοήσουν την εικόνα. Μερικά μάλιστα, ήταν σε θέση να αντιληφθούν το σήμα της ειρήνης που βρίσκεται στο πάνω μέρος, ενώ όλα τα παιδά-

κια αντιλήφθηκαν ότι η εικόνα έχει ειρηνικό χαρακτήρα.

Παρατηρώντας την συγκεκριμένη εικόνα, πολλά παιδιά παρακινήθηκαν να απαντήσουν ότι «σε ειρηνικό περιβάλλον μπορούμε να μαζεύουμε λουλούδια» στην ερώτηση που τους τέθηκε προς το τέλος «Ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;». Πιο συγκεκριμένα, μερικές από τις απαντήσεις των παιδιών, στο περιγραφικό κομμάτι ήταν:

M: Για πες μου, τι βλέπεις εδώ.

A: Ε, βλέπω ένα κοριτσάκι, λουλούδια, χόρτα, ε... βλέπω μια φατσούλα χαρούμενη, πάνω γράφει κάτι «Όταν έχουμε ειρήνη» (διαβάζει).

Λεωνίδα 7,5 χρονών

M: Λοιπόν, για κοιτά εδώ. Τι βλέπεις σε αυτήν εδώ την εικόνα, την πρώτη;

E: Βλέπω ένα κοριτσάκι να κόβει λουλούδια.

M: Μπράβο! Και τι έχει εδώ πάνω, αυτό το σημάκι ξέρεις τι είναι;

E: Το σήμα της ειρήνη.

Εμμανουέλα 5 χρονών

Να ξεκινήσουμε από αυτήν εδώ;

A: Βλέπω την πρώτη, το σήμα της ειρήνης, μια φατσούλα χαμογελαστή, ένα κοριτσάκι που πάει να κόψει ένα λουλούδι.

M: Μπράβο! Μπορείς να καταλάβεις τι εικόνα είναι αυτή;

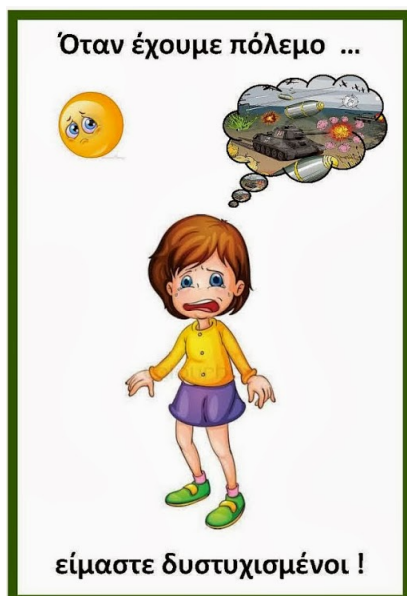
A: Ειρήνης!

Αναστάσης 7,5 χρονών

M: Για περιέγραψε μου την πρώτη.

A: Στην πρώτη βλέπω ένα κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια και ένα χαρούμενο φατσάκι.

Αντώνης 5 χρονών

Η δεύτερη εικόνα που τέθηκαν τα παιδιά να περιγράψουν είναι η συγκεκριμένη. Πρόκειται για μια εικόνα πολέμου. Αυτό φαίνεται από τον πράσινο περίγραμμα, από το τρομαγμένο κορίτσι που σκέφτεται ένα ταγκ που πυροβολεί και τη λυπημένη φάτσα δίπλα της.

Η εικόνα παρουσιάζει τον φόβο ενός επικείμενου πολέμου και όλα αυτά που στερείται ένα παιδί κατά τη διάρκεια του. Τα παιδιά χάνουν την ανεμελιά τους, την ηρεμία, την γαλήνη. Ο φόβος τρυπώνει μέσα τους και τους καθοδηγεί.

Τα παιδιά μικρότερης ηλικίας (3,5 με 4 χρόνων) δυσκολεύονταν να κατανοήσουν από που προέρχεται η φοβισμένη έκφραση του κοριτσιού και χρειάζονταν περεταιίρω εξήγηση. Τα μεγαλύτερα παιδιά την αντιλήφθηκαν πολύ πιο εύκολα.

M: Τι βλέπεις σε αυτήν την εικόνα;

A: Είναι ένα κοριτσάκι τρομαγμένο και μια φατσούλα. Και αυτή είναι εικόνα πολέμου.

Αναστάσης 7,5 χρόνων

M: Σε αυτή τι βλέπεις;

A: Ένα κοριτσάκι που...σκέφτεται ότι έρχεται ένα ταγκ.

M: Σωστά! Μπορείς να ξεχωρίσεις πια εικόνα δείχνει ειρήνη και πια πόλεμο;

A: Αυτή που μαζεύει λουλούδια είναι ειρήνη και αυτή με το ταγκ είναι πόλεμος.

M: Πολύ ωραία!

Αντώνης 5 χρόνων

M: Θέλεις να δούμε και τη δίπλα εικόνα; Να μου πεις τι βλέπεις;

Φ: Ναι. Βλέπω ένα κοριτσάκι ε... να φαντάζεται...

M: Τι είναι αυτό που φαντάζεστε; Τι έχει στο συννεφάκι.

Φ: Έχει... τι είναι αυτό; Ένα ταγκ.

M: Μπράβο! Έχει ένα ταγκ. Και πως είναι οι εκφράσεις του κοριτσιού;

Φ: Φοβάται!

M: Φοβάται! Πολύ ωραία!

Φώτης 6,5 χρόνων

M: Αυτό το κοριτσάκι... είναι χαρούμενο;

K: Όχι!

M: Γιατί; Τι σκέφτεται;

K: Λυπημένο.

M: Λυπημένο. Μπράβο! Ξέρεις γιατί;

K: Για να μην το σκοτώσει.

M: Μπράβο! Ενώ το κοριτσάκι δίπλα, που μαζεύει λουλούδια και χαίρεται δεν φοβάται. Όταν έχουμε ειρήνη είμαστε χαρούμενοι, ενώ όταν έχουμε πόλεμο φοβόμαστε για τη ζωύλα μας.

K: Ε τι, δεν είναι δίκαιο.

M: Τι δεν είναι δίκαιο;

K: Ο πόλεμος.

M: Δεν είναι ωραίο πράγμα ο πόλεμος.

Κωνσταντίνος 4 χρόνων

M: Για να πάμε στην επόμενη. Τι βλέπεις;

Θ: Βλέπω ένα παιδάκι με ένα σύννεφο...και μια φατσούλα. Το κοριτσάκι δεν είναι χαρούμενο είναι στεναχωρημένο.

M: Έχει ένα ταγκ εδώ στο συννεφάκι. Το ταγκ πυροβολεί. Δηλαδή δείχνει ότι φοβάται στην ιδέα πρόκειται να γίνει πόλεμος. Μπορείς να αντιληφθείς πια εικόνα είναι παρουσιάζει τον πόλεμο και πια την ειρήνη;

Θ: Ναι.

M: Ποια πιστεύεις είναι εικόνα ειρήνης;

Θ: Αυτή με το κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια.

M: Τέλεια! Οπότε η άλλη εικόνα είναι...;

Θ: Πόλεμος.

Θανάσης 7 χρόνων

Η τρίτη εικόνα αναφέρεται στην ειρήνη. Απεικονίζει την ανεμελιά, την ξεγνοιασιά που διακατέχει τα παιδιά σε ειρηνικούς καιρούς και το παιχνίδι που αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των παιδιών. Συγκεκριμένα, το μπλε περίγραμμα της εικόνας, το σήμα της ειρήνης στο πάνω μέρος της εικόνας, τα χαρούμενα πρόσωπα των παιδιών φανερώουν την ειρηνική της διάθεση.

Όλα τα παιδιά ανταποκρίθηκαν και κατανόησαν το ζητούμενο της συγκεκριμένης εικόνας. Όλα τα παιδιά είχαν επαφή με το πάρκο, την παιδική χαρά, την καθημερινή επαφή με φίλους. Ακόμα, τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν το σήμα της ειρήνης στο επάνω μέρος της εικόνας.

M: Εδώ παρακάτω τι βλέπεις;

A: Εκεί βλέπω ε... μερικά παιδάκια, που κάνουν κούνια, χόρτο βλέπω, λουλούδια...

M: Παίζουνε...

A: Ναι, παίζουνε.

M: Άρα, τι πιστεύεις ότι υπάρχει;

A: Υπάρχει Ειρήνη. Και εδώ πάνω. «Όταν έχουμε ειρήνη, παίζουμε ανέμελα.» (διαβάζει).

Λεωνίδα 7,5 χρονών

M: Πολύ ωραία! Για να δούμε τώρα τις δύο επόμενες από κάτω.

A: Βλέπω... ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι που κάνουν κούνια.

M: Μπράβο! Εκεί επάνω έχει ένα σηματάκι, μήπως ξέρεις τι είναι αυτό;

A: Ειρήνη.

Αντώνης 5 χρονών

M: Για να πάμε τώρα και στην επόμενη.

A: Σε αυτή βλέπω, μια παιδική χαρά με ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι που κάνουν κούνια. Και στην κούνια (εικόνα) είναι ειρήνης.

Αναστάσης 7,5 χρόνων

M: Για πες μου εδώ τι βλέπεις;

K: Δύο παιδάκια που κάνουν κούνια.

M: Μπράβο! Ποτέ μπορούμε να κάνουμε κούνια; Όταν είμαστε σε ειρήνη ή όταν είμαστε σε πόλεμο.

K: Σε ειρήνη.

Κατερίνα 5 χρονών

Η συγκεκριμένη εικόνα αναφέρεται στον πόλεμο. Αυτό αναδεικνύεται από το πράσινο περίγραμμα, από τα φοβισμένα πρόσωπα των παιδιών, το παλιό σπίτι με το λιγιστό φως και τα ρούχα των παιδιών.

Τα περισσότερα από τα παιδιά που κλήθηκαν να περιγράψουν τη συγκεκριμένη εικόνα ένιωσαν αμέσως τον τρόμο και τη στεναχώρια των εικονιζομένων παιδιών. Κατάλαβαν ότι είναι κάπου κλεισμένα και δεν παίρνανε καλά.

Βέβαια, τα μικρότερα όπως ήταν αναμενόμενο δυσκολεύτηκαν και χρειάστηκαν την καθοδήγηση και εμπύχωση μου για να προχωρήσουν στην περιγραφή και να κατανοήσουν το περιεχόμενο.

M: Πάμε και στη δίπλα εικόνα τώρα;

A: Ααα... τρομακτικό.

M: Τι κάνουν εκεί τα παιδάκια; Τα βλέπεις χαρούμενα;

A: Τρόμος... Όχι, είναι τρομαγμένα επειδή είναι κάπου στο... σαν στην αποθήκη, στο υπόγειο; Δεν μπορώ να καταλάβω. «Όταν έχουμε πόλεμο, είμαστε φοβισμένοι και δεν έχουμε διάθεση να παίζουμε.» (διαβάζει).

Λεωνίδα 7,5 χρονών

M: Τι βλέπεις εδώ; Σε αυτή την εικόνα;

E: Βλέπω δυο παιδιά τρομαγμένα. Είναι μέσα στο σπίτι κλεισμένα.

M: Μπράβο! Μήπως ξέρει τι μας δείχνει αυτή η εικόνα;

E: Τον πόλεμο.

Εμμανουέλα 5 χρόνων

M: Τι βλέπεις σε αυτήν την εικόνα;

A: Σε αυτή την εικόνα βλέπω ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι ε... που είναι τρομαγμένοι. Είναι κάπου κλεισμένοι. Αυτή είναι μια εικόνα πολέμου είναι πολέμου!

M: Εδώ όμως δίπλα τα παιδάκια που είναι;

K: Μέσα στο σπίτι.

M: Και τι κάνουνε; Γελάνε; Για κοίταξε τα. Δεν φαίνονται λίγο φοβισμένα;

K: Α! Φοβισμένα...

M: Τα παιδάκια αυτά, είναι μέσα στο σπίτι και φοβούνται. Ενώ τα παιδάκια αυτά, είναι στο πάρκο και χαίρονται και παίζουνε.

K: Και αυτά χαίρονται. Και αυτήν χαίρεται.

Καλλιρόη 3,5 χρόνων

M: Για δεξ και τη διπλανή εικονίτσα είναι δύο παιδάκια. Τι κάνουν; Για περιέγραψε μου.

Φ: Φοβούνται.

M: Φοβούνται! Πολύ ωραία. Όταν έχουμε πόλεμο φοβόμαστε, είμαστε κλεισμένοι στο σπίτι. Ενώ όταν έχουμε ειρήνη, τι κάνουμε;

Φ: Εμμ... μπορούμε να βγαίνουμε έξω...

Φώτης 6,5 χρονών

Η πέμπτη εικόνα, απεικονίζει πέντε παιδιά να κρατάνε τη Γη μέσα σε ένα κλίμα συνεργασίας και φιλίας. Η εικόνα παρουσιάζει την ειρήνη και αυτό γίνεται κατανοητό από το μπλε περίγραμμα της, το σήμα της ειρήνης στο πάνω μέρος της εικόνας και τα χαρούμενα πρόσωπα των παιδιών. Επιπλέον η Γη παρουσιάζεται καταπράσινη και καθαρή.

Στη συγκεκριμένη εικόνα τα παιδιά όλων των ηλικιών δυσκολεύτηκαν. Εύκολα περιέγραψαν αυτό που έβλεπαν αλλά τους ήταν αδύνατο να κατανοήσουν το νόημα πίσω από την εικόνα. Σχεδόν σε κάθε συνομιλία μου με τα παιδιά χρειάστηκε να τους εξηγήσω τι θέλει να μας παρουσιάσει η εικόνα - σαν ένα μικρό «μάθημα» - με τα μεγαλύτερα παιδιά να κατανοούν απόλυτος και τα μικρότερα να κουνούν το κε-

φάλι και να την προσπερνούν γρήγορα.

M: Λοιπόν, για να πάμε τώρα σε αυτές τις εικόνες, η πρώτη είναι λίγο πιο δύσκολη. Για πες μου εδώ τι βλέπεις;

A: Βλέπω πέντε παιδάκια να κρατάνε τη Γη. Και είναι εικόνα ειρήνης.

M: Μπράβο! Ξέρεις γιατί εδώ τα παιδάκια κρατάνε τη Γη; Τι μπορείς να φανταστείς; Τι σημαίνει αυτό;

A: Ε δεν ξέρω...

M: Είναι λίγο δύσκολη. Σημαίνει ότι όλες οι χώρες είναι ενωμένες, και τα παιδάκια μπορούν να ταξιδέψουν, να γνωρίσουν νέο κόσμο, νέους φίλους. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, μπορούμε να τα κάνουμε όλα αυτά; Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, μπορούμε να τα κάνουμε όλα αυτά;

A: Όχι. Γιατί τους έχουν κλεισμένους.

M: Να πάμε λίγο παρακάτω; Για να μου πεις σε αυτές τις δύο εικονίτσες, τι βλέπεις;

Ma: Παιδάκια να αγκαλιάζουν τη Γη;

M: Μπράβο! Μήπως ξέρει τι σημαίνει αυτό;

Ma: Όχι...

M: Λοιπόν θα σου πω εγώ. Σημαίνει ότι όταν έχουμε ειρήνη και αγκαλιάζουμε τη Γη μπορούμε να ταξιδεύουμε, να παίζουμε με άλλους ανθρώπους, να είμαστε χαρούμενοι, να είμαστε γενικά ενωμένοι σαν χώρες. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο δεν μπορούμε, γιατί υπάρχει πόλεμος μεταξύ των χωρών.

Μάρθα 7 χρόνων

M: Για να πάμε και λίγο παρακάτω. Εδώ; Είναι λίγο δύσκολη εικόνα. Τι κάνουν τα παιδάκια;

A: Κρατάνε τη Γη... τα παιδάκια και «Όταν έχουμε ειρήνη, ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωριό.» (διαβάζει).

M: Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;

A: Οκό (όχι).

M: Σημαίνει ότι όταν έχουμε ειρήνη, μπορούμε να ταξιδέψουμε και σε άλλες χώρες, να γνωρίσουμε και άλλα παιδάκια και να παίζουμε και με άλλα παιδάκια.

A: Ναι, κατάλαβα. Όμως όταν έχουμε πόλεμο, δεν μπορούμε γιατί υπάρχουνε πόλεμοι εκεί πέρα και δεν... γίνεται να πάμε.

Λεωνίδα 7,5 χρόνων

M: Τι βλέπεις εκεί;

Φ: Κρατάνε μια... τη Γη.

M: Τη Γη. Μπράβο! Και τι γράφει;

Φ: «Όταν έχουμε ειρήνη, ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωριό.» (διαβάζει).

M: Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;

Φ: Τι σημαίνει;

M: Αυτό σημαίνει ότι όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να ταξιδεύουμε σε άλλες χώρες, να γνωρίζουμε άλλους ανθρώπους, να επικοινωνούμε.

Φώτης 6,5 χρόνων

Η έκτη εικόνα αναφέρεται στο πόλεμο. Απεικονίζει δύο στρατιώτες, ο ένας τρέχει αναστατωμένος μακριά για να σωθεί ενώ ο δεύτερος κρατάει ένα τουφέκι και κυνηγάει τους αντιπάλους του με θυμό.

Όλα τα παιδιά κατανοήσαν αμέσως το περιεχόμενο της εικόνας και την περιέγραψαν σωστά. Συγκεκριμένα ένα παιδί το συνδύασε με αυτά που τους είπαν στο σχολείο και ανέφερε περαιτέρω γνώσεις τους σχετικά με τον πόλεμο. Πιο συγκεκριμένα το παιδί ανέφερε ότι στον πόλεμο οι μπαμπάδες πυροβολούσαν τους κακούς (Ιταλούς) που ήθελαν να πάρουν την Ελλάδα. Τα παιδάκια ήταν πολύ στεναχωρημένα με τον πόλεμο, δεν πηγαίναν σχολείο και δεν είχαν να φάνε τίποτα. Η ατμόσφαιρα με όλα αυτά τα πυρομαχικά ήταν βρόμικη. Επόμενος, ακόμα και στο νηπιαγωγείο τα παιδιά ήταν σε θέση να γνωρίζουν τι ήταν ο πόλε-

μος και ποιες ήταν οι συνέπειες του.

M: Ναι! Για να δούμε, εδώ παρακάτω;

A: Εδώ είναι...

M: Τι είναι αυτοί οι δύο;

A: Άνθρωποι που πολεμούν.

M: Είναι στρατιώτες;

A: Ναι είναι στρατιώτες και έχουν αυτό σαν φλογοβόλο, οπλοπολυβόλο κάτι τέτοιο. Εδώ λέει «Όταν έχουμε πόλεμο, όλα μοιάζουν με πεδίο μάχης» (διαβάζει).

M: Δηλαδή ότι φοβόμαστε, μπορεί κάποιος να μας χτυπήσει με το όπλο του. Είδες αυτόν που τρέχει από τον φόβο του;

A: Ο άλλος όμως είναι νευριασμένος.

M: Μμμ. Ο άλλος θέλει να πυροβολήσει κάποιον και αυτός φοβάται και τρέχει μακριά.

Λεωνίδας 7,5 χρονών

Να μου περιγράψεις τι βλέπεις εδώ Θανάση.

Θ: Δύο πολεμιστές, που πηγαίνουν στον πόλεμο. Ο ένας φοβάται και ο άλλος δεν φοβάται και πυροβολάει.

M: Όποτε αντιλαμβάνεσαι πια είναι η εικόνα ειρήνης και πια πολέμου;

Θ: Ναι. Αυτή με τους στρατιώτες είναι πολέμου και αυτή με τη Γη είναι ειρήνη.

M: Πάρα πολύ ωραία!

Θανάσης 7 χρονών

M: Οι μπαμπάδες τι κάνουν στον πόλεμο;

K: Τι κάνουν. Πυροβολούν.

M: Πυροβολούν. Ποιον Πυροβολούν;

K: Αυτούς που είναι κακοί.

M: Για πιο λόγο;

K: Για να μην πάρουν την Ελλάδα.

M: Και τι είπαν οι Ιταλοί στους Έλληνες;

K: Εμείς θα πάρουμε την Ελλάδα.

M: Και οι Έλληνες τι είπαν;

K: Μμμ-κμμ (Αρνητική απάντηση). Νο, νο ,νο, νο, νο...

M: Και τα παιδάκια τι ήταν; Πολύ στεναχωρημένα; Δεν είχανε...

K: Ναι! Να φάνε τίποτα.

M: Σχολείο πηγαίνανε;

K: Μμμ-κμμ (Αρνητική απάντηση).

M: Και να σου πω Κωνσταντίνε. Με όλες αυτές τις βόμβες και τα τανκ και τα καυσαέρια, πως ήταν το περιβάλλον; Η φύση πως ήταν; Ήταν καθαρή η ατμόσφαιρα; ήταν βρόμικη;

K: Μμμ-κμμ (Αρνητική απάντηση). Ήταν βρόμικη.

Κωνσταντίνος 4 χρονών

M: Για να πάμε σε αυτή με τους στρατιώτες που είναι πιο εύκολη. Για περιέγραψε μου.

A: Έναν στρατιώτη που τρέχει επειδή δεν έχει όπλο και έναν που έχει όπλο και πάει να πολεμήσει.

M: Πολύ ωραία! Αυτή τι εικόνα, τι δείχνει;

A: Πόλεμο.

M: Μπράβο!

Αντώνης 5 χρονών

Η έβδομη εικόνα ήταν η συγκεκριμένη. Πρόκειται για μια εικόνα ειρήνης. Αυτό φαίνεται από το μπλε περίγραμμα, από την κοπέλα που μιλάει στο τηλέφωνο με έναν κύριο και από την καθαρή και καλοντυμένη εμφάνιση τους (ο άντρας φοράει κουστούμι).

Η καθημερινή επικοινωνία με τα αγαπημένα μας πρόσωπα σε καιρό ειρήνης είναι μια πολύ δεδομένη συνήθεια. Τα παιδιά ήταν σε θέση να το κατανοήσουν αυτό, γιατί μέσω του τηλεφώνου είχαν οπτική επικοινωνία με συγγενείς ή φίλους, μέσω του υπολογιστή/λάπτοπ πραγματοποιούσαν τηλεμαθήματα με το σχολείο και βέβαια αν κάποια στιγμή ήθελαν να επικοινωνήσουν με τους γονείς τους, όταν αυτοί δεν βρίσκονταν σπίτι μπορούσαν να τους καλέσουν από

το σταθερό.

Φ: Σε αυτή την εικόνα, έχει ένα κορίτσι... που φαντάζεται... όχι, μιλάει με έναν και λέει «Όταν έχουμε ειρήνη, επικοινωνούμε καθημερινά με τους αγαπημένους μας.» (διαβάζει).

Μ: Πολύ ωραία! Όταν έχουμε ειρήνη, μπορούμε πολύ εύκολα με το κινητό μας τηλέφωνο να πάρουμε κάποιον τηλέφωνο και να μιλήσουμε σε αγαπημένους.

Φώτης 6,5 χρονών

Μ: Πάμε τώρα σε αυτές που είναι λίγο πιο δύσκολες. Θέλεις να μου δούμε την πρώτη;

Μα: Ναι. Βλέπω μια κυρία να επικοινωνεί με έναν κύριο.

Μ: Ωραία! Αρα στην ειρήνη, τι κάνουμε;

Μα: Μπορούμε να επικοινωνούμε με τους υπόλοιπους.

Μάρθα 7 χρόνων

Μ: Εδώ τι έχουμε; Έχουμε μια κυρία. Τι κάνει;

Α: Ε... Μιλάει στο τηλέφωνο με... έναν κύριο;

Μ: Μμμ... Είδες; Μπορούμε να επικοινωνήσουμε όταν έχουμε ειρήνη.

Α: Όταν έχουμε πόλεμο δεν γίνεται.

Λεωνίδα 7,5 χρονών

Μ: Τι κάνει εδώ το κοριτσάκι; Που μιλάει;

Κ: Στο τηλέφωνο. Και αυτό το κοριτσάκι είναι χαρούμενο.

Μ: Γιατί είναι χαρούμενο;

Κ: Γιατί της αρέσει πολύ...

Μ: Της αρέσει να μιλάει στο τηλέφωνο. Με ποιον μιλάει; ποιος είναι αυτός; Ένας κύριος;

Κ: Εμ... δεν ξέρω.

Μ: Με έναν κύριο. Είναι όμως χαρούμενη που μιλάει ε; Δεν χαιρέται;

Κ: Χαίρεται.

Καλλιρόη 3,5 χρόνων

Μ: Δοιπόν, για να δούμε και τις δύο επόμενες.

Α: Βλέπω στη μία, μια γυναίκα που μιλάει στο τηλέφωνο και από πάνω έναν άντρα που επίσης μιλάει στο τηλέφωνο. Αυτό με τη γυναίκα είναι εικόνα ειρήνης.

Μ: Μπράβο! Στην ειρήνη, μπορούμε να παίρνουμε τηλέφωνο και να μιλάμε με τα αγαπημένα μας πρόσωπα και να κάνουμε βίντεο κλήση όπως τώρα.

Αναστάσης 7,5 χρόνων

Η όγδοη εικόνα απεικονίζει έναν στρατιωτικός ασύρματος. Είναι ένα όπλο πολέμου, όπου μέσω αυτού οι στρατιώτες επικοινωνούσαν. Κατα τη διάρκεια του πολέμου οι στρατιωτικοί δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν με τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Το συγκεκριμένο εργαλείο του χρησιμοποιούσε ο στρατός μεταξύ τους για να μαθαίνει νέα από τα μέτωπα.

Δεν αναγνώρισαν όλα τα παιδιά αυτό το εργαλείο. Μερικά από τα μεγαλύτερα παιδιά είχαν μιλήσει για αυτό στο σχολείο και ήταν σε θέση να γνωρίζουν ορισμένα πράγματα. Βέβαια, σχεδόν όλα αντιλήφθηκε ότι πρόκειται για κάποιο πολεμικό εργαλείο αλλά δεν ήξεραν πια είναι η χρησιμότητα του. Χαρακτηριστική απάντηση ήταν ενός αγοριού το οποίο ανέφερε πως μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού κατά τη διάρκεια του πολέμου οι στρατιώτες ενη-

μερώνονταν και ότι απαγορεύονταν να βγουν στον έξω κόσμο. Όπως επίσης και η απάντηση ενός μικρότερου αγοριού ο οποίος ανέφερε ότι τα χρησιμοποιούσαν για να μην τους ακούν οι εχθροί και μαθαίνουν τις μελλοντικές κινήσεις τους.

M: Μπορούμε να επικοινωνήσουμε όταν έχουμε ειρήνη.

A: Όταν έχουμε πόλεμο δεν γίνεται.

M: Όταν έχουμε ειρήνη χρησιμοποιούμε τα τηλέφωνα μας κανονικά, όταν όμως έχουμε πόλεμο, τι χρησιμοποιούμε;

A: Όταν έχουμε πόλεμο, χρησιμοποιούμε αυτό το τηλέφωνο.

M: Ξέρεις τι είναι αυτό; Σαν γουοκι-τοκι κάπως.

A: Νόμιζα ήταν σαν βόμβα.

M: Δεν μπορούμε να μιλάμε καθημερινά με τα αγαπημένα μας πρόσωπα.

Λεωνίδας 7,5 χρονών

M: Εδώ τι βλέπεις;

A: Εδώ βλέπω ένα... τηλέφωνο πάλι, όμως στρατιωτικό. Είναι μια εικόνα πολέμου.

M: Μπράβο! Στην ειρήνη, μπορούμε να παίρνουμε τηλέφωνο και να μιλάμε με τα αγαπημένα μας πρόσωπα και να κάνουμε βίντεο κλήση όπως τώρα ενώ στον πόλεμο είδες τι χρησιμοποιούσαν; Αυτό είχε εικόνα;

A: Όχι.

M: Και μιλούσαν ποιοι μόνο... οι στρατιωτικοί.

A: Ναι. Μόνο με το ραδιοφωνικό σταθμό μπορούσαν να ξέρουν τι γίνεται. Δεν μπορούσαν ούτε να βγούνε, ούτε να κάνουν τίποτα.

M: Ναι, έπρεπε να είναι κλεισμένοι στο σπίτι. Μόνο μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού μπορούσαν ακούγαν. Παρά πολύ ωραία!

Αναστάσης 7,5 χρονών

M: Γιατί το χρειαζόμαστε αυτό;

K: Για να τηλεφωνάμε!

M: Μπράβο είναι ένα ασύρματος.

K: Για να μην τους ακούνε... οι εχθροί;

M: Ναι, το χρησιμοποιούμε στον πόλεμο.

K: Ε τι δεν είναι δίκαιο να έχουμε πόλεμο.

Η ένατη εικόνα είναι περισσότερο προσανατολισμένη στο περιβάλλον. Πρόκειται για μια εικόνα ειρήνης. Αυτό γίνεται αντιληπτό από το μπλε περίγραμμα, το σήμα της ειρήνης στο πάνω μέρος της εικόνας, στο χαρούμενο πρόσωπο του παιδιού καθώς και στο καθαρό εξωτερικό χώρο. Αναφέρεται στο περιβάλλον, το οποίο παραμένει καθαρό και ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή με τα ζώα και απολαμβάνει το φυσικό οποίο.

Όλα τα παιδιά ήταν σε θέση να το αντιληφθούν το μήνυμα την εικόνας. Αναγνώρισαν αμέσως το χαρούμενο προσώπου του κοριτσιού και την επαφή του με το πουλί. Συγκεκριμένα ένα κορίτσι χαρακτήρισε το περιβάλλον, βλέποντας αυτή τη φωτογραφία πιο «φιλόξενο», με καθαρή ατμόσφαιρα και χωρίς σκουπίδια.

M: Για πες μου, τι βλέπεις σε αυτή τη φωτογραφία;

A: Βλέπω ένα παιδάκι, με πράσινα ρούχα και στην μπλούζα του έτι το νούμερο 6 και ένα πουλάκι. Αυτή με το παιδάκι είναι σήμα (εικόνα) ειρήνης.

M: Παρά πολύ ωραία!

Αναστάσης 7,5 χρόνων

Ma: Είναι ένα κοριτσάκι... με μια καθαρή ατμόσφαιρα γύρω της. Και ένα πουλάκι δίπλα της.

M: Άρα όταν έχουμε ειρήνη, γιατί αυτήν η εικόνα δείχνει ειρήνη, πως πιστεύεις ότι είναι το περιβάλλον μας;

Ma: Είναι πιο φιλόξενο.

M: Μπράβο! Τι άλλο; Είναι καθαρό κάτω;

Ma: Ναι.

Μάρθα 7 χρόνων

M: Τι βλέπεις;

Φ: Είναι ένα κορίτσι... που χαιρετάει εε.. και το πουλί... χαίρεται.

M: Α! Ωραία! Είναι ένα κοριτσάκι λοιπόν που μιλάει με ένα πουλάκι. Αυτό το κορίτσι έχει επαφή με τη φύση.

M: Πότε μπορούμε να έχουμε επαφή με τη φύση;

Φ: Εμμμ... Όταν έχουμε ειρήνη.

M: Μπράβο!

Φώτης 6,5 χρόνων

M: Κανένας δεν νοιάζεται για τη φύση στον πόλεμο και τα πουλάκια δεν κελαηδάνε, είναι δυσαρεστημένα.

P: Και που είναι;

M: Κρύβονται σε δέντρα. Γιατί όταν σκάει η βόμβα δίπλα σε κάποιο δάσος τα πουλάκια όλα φοβούνται και τρέχουν γρήγορα σε φωλιές. Και κάνουν τσίου-τσίου μόνο μεταξύ τους και πολύ λυπημένα. Και δεν βγαίνουν έξω να συναντήσουν άνθρωπο.

Ραφαέλα 4 χρόνων

Η δέκατη εικόνα είναι μια εικόνα πολέμου, επίσης προσανατολισμένη στο περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Απεικονίζει πύραυλους να στοχεύουν και να σκάνε. Το πράσινο περίγραμμά του, η απεικόνιση των πυραύλων και τα σκούρα χρώματα ανέδειξαν αμέσως στα παιδιά ότι η εικόνα απευθύνεται σε εμπόλεμη κατάσταση.

Τα παιδιά αντιλήφθηκαν πως κατά τη διάρκεια ενός πολέμου το περιβάλλον είναι σκοτεινό, καταστρέφεται η Γη, το περιβάλλον, το πράσινο και τα πάντα γύρω από αυτό. Κανένας δεν νοιάζεται πραγματικά για το φυσικό περιβάλλον ή τα ζώα που μένουν σε αυτό.

Μάλιστα κάποια από αυτά σχολίασαν πως ο πόλεμος είναι μια καταστροφική ενέργεια για τη Γη

και ότι όλα σκοτεινιάζουν στην όψη του.

M: Όταν έχουμε πόλεμο; Τι γίνεται;

A: Όταν έχουμε πόλεμο, το περιβάλλον δεν είναι... έχει σφαίρες εδώ, βασικά όχι δεν είναι σφαίρες, είναι...

M: Τι είναι; Πύραυλοι;

A: Πύραυλοι.

M: Άρα τι γίνεται;

A: Πόλεμος και καταστρέφετε η Γη.

M: Άμα πέσει ένας πύραυλος, τι θα γίνει; Θα υπάρξει πράσινο;

A: Όχι βέβαια.

M: Όχι. Κοιτά τι λέει: «Κανένας δεν νοιάζεται για τη φύση, τα ζώα, το περιβάλλον.» (διαβάζω)

Λεωνίδα 7,5 χρονών

M: Πώς είναι το περιβάλλον όταν έχουμε πόλεμο;

Ma: Όλα είναι σκοτεινά.

M: Όλα είναι σκοτεινά, μπράβο! Μπορείς να μου πεις αν καταστρέφετε κάτι με τον πόλεμο;

Ma: Τα πάντα.

M: Μπράβο! Αυτό ξέρεις τι δείχνει;

K: Όχι.

M: Δείχνει βόμβες να πέφτουν. Οι βόμβες κάνουν καλό στο περιβάλλον;

K: Όχι.

M: Όχι, το καταστρέφουν. Καταστρέφουν τους δρόμους, το πράσινο. Δεν είναι καθαρός ο ουρανός όπως είναι αυτές τις μέρες. Βλέπεις εδώ; Τι κάνει ο κύριος; Τι έχει πάνω από το κεφάλι του;

K: Αεροπλάνα.

Κατερίνα 5 χρονών

M: Μπράβο! Και στη διπλανή;

A: Σφαίρες.

M: Πια πιστεύεις είναι η εικόνα ειρήνης;

A: Εκείνη που χαιρετάει ένα πουλάκι.

M: Μπράβο! Και η άλλη τι εικόνα νομίζει ότι είναι;

A: Πόλεμος.

Οι επόμενες δύο εικόνες ήταν οι τελευταίες και δόθηκαν μαζί στα παιδιά. Η πρώτη εικόνα απεικονίζει χρήματα και παρουσιάζει μια διαφορετική πτυχή της ειρήνης. Κατα τη διάρκεια της ειρήνης μπορούμε να κάνουμε οικονομία και η ειρηνικής της διάθεση αποφαίνεται από το μπλε περίγραμμα και το σήμα της ειρήνης. Παρόλο που τα παιδιά αντιλήφθηκαν ότι είναι μια εικόνα ειρήνης, δεν μπό-

ρεσαν να κατανοήσουν απόλυτα το νόημα τους. Μερικά από τα παιδιά τα παρομοίασαν με παιχνίδια ενώ μπέρδευαν το πορτοφόλι με σοκολάτα. Με τη δική μου καθοδήγηση και παρότρυνση κατάφεραν να κατανοήσουν το περιεχόμενο και να συνεισφέρουν στην κουβέντα μας.

Η δεύτερη εικόνα απεικονίζει τον πόλεμο. Αυτό γίνεται σαφές από το πράσινο περίγραμμα, τα χιλιάδες αεροπλάνα που πετούν πάνω από τον κύριο και τα σκούρα χρώματα. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν αμέσως την εικόνα ενώ δεν φάνηκαν να δυσκολεύονται στην κατανόηση της όσο στην προηγούμενη.

Οι απαντήσεις των παιδιών ήταν ικανοποιητικές και απρόσμενες - θα μπορούσαμε να προσθέσουμε - καθώς φάνηκαν να αντιλαμβάνονται πλήρως τις εικόνες στο τέλος. Κάποιες χαρακτηριστικές απαντήσεις ήταν πως τα λεφτά για έναν πόλεμο δίνονται «άσκοπα».

M: Τι είναι αυτά;

A: Εμ... παιχνίδια;

M: Λεφτά. Μπορούμε να κάνουμε οικονομία, να μαζέψουμε λεφτά και να αγοράσουμε ότι θέλουμε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, πολλά χρήματα ξοδεύονται για εξοπλισμό. Δηλαδή δίνουν χρήματα για τους πυραύλους, για τα όπλα, για τις σφαίρες, που όλα αυτά στην ουσία καταστρέφουν και τον άνθρωπο και το περιβάλλον.

M: Πάμε και στις δύο τελευταίες;

A: Ναι! Το πρώτο, βλέπω ένα γουρουνάκι με ένα τηλέφωνο. Τι είναι αυτό που έχει επάνω του, τηλέφωνο. Μια σοκολάτα...;

M: Είναι ένα πορτοφόλι.

A: Δεν φαίνεται πολύ καλά.

M: Δεν πειράζει. Και αυτά εδώ τι είναι;

A: Λεφτά. Και είναι σήμα ειρήνης. Αυτό εδώ πέρα πολλά αεροπλάνα και ένας αρχηγός. Και είναι σήμα πολέμου.

M: Μπράβο! Ξέρεις τι σημαίνουν τα λεφτά και ο πόλεμος; Ότι όταν έχουμε ειρήνη κάνουν οικονομία, βάζουμε λεφτά στην άκρη, μπορούμε να αγοράζουμε ότι πράγματα θέλουμε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, που τα δίνουμε τα λεφτά μας;

A: Στους στρατηγούς να πάρουν νέα αεροπλάνα και τέτοια.

Αναστάσης 7,5 χρόνων

Και βέβαια, και στην οικονομία μας επηρεάζει ο πόλεμος. Βλέπεις εδώ; Όταν έχουμε ειρήνη τι μπορούμε να κάνουμε;

Μα: Όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να κάνουμε οικονομία.

Μ: Μπράβο! Ενώ όταν έχουμε πόλεμο που τα ζοδεύουμε τα λεφτά;

Μα: Τα ζοδεύουμε όλα για πολεμικούς εξοπλισμούς.

Μ: Μπράβο!

Μάρθα 7 χρόνων

Μ: Για να μου περιγράψεις και τις δύο τελευταίες.

Θ: Είναι ένα γουρούνι που έχει ένα χρηματοκιβώτιο με λεφτά.

Μ: Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;

Θ: Ειρήνη.

Μ: Ειρήνη μπράβο! Μπορούμε όταν έχουμε ειρήνη να οικονομία και τι άλλο...; Να αγοράζουμε τα πράγματα που χρειαζόμαστε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, που δίνουμε όλα μας τα λεφτά;

Θ: Στα τανκ και στα αεροπλάνα και στα όπλα. Σε βόμβες.

Μ: Μπράβο, πάρα πολύ ωραία.

Θανάσης 7 χρονών

Μ: Πάμε και στις δύο τελευταίες εικονίτσες, να μου πεις τι βλέπεις.

Α: Βλέπω λεφτά και στη διπλανή βλέπω πολεμικά αεροπλάνα.

Μ: Μπράβο Αντωνάκη! Οπότε καταλαβαίνεις πια εικόνα δείχνει τον πόλεμο;

Α: Ναι. Αυτή με τα αεροπλάνα.

Αντώνης 5 χρονών

2.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΦΑΣΗΣ

Στο δεύτερο μέρος της συνομιλίας, τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις προσανατολισμένες στην ειρήνη, τον πόλεμο και το περιβάλλον. Οι ερωτήσεις είναι οι εξής:

- Τι θα προτιμούσες. Την ειρήνη ή τον πόλεμο; Γιατί;
- Ποιες δραστηριότητες/ασχολίες μπορούμε να κάνουμε/έχουμε σε ένα ειρηνικό περιβάλλον;
- Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον/φύση σε περίοδο ειρήνης;
- Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον/φύση σε περίοδο πολέμου;

Μέσω των απαντήσεων που δόθηκαν, αποκαλύπτονται οι ιδέες των παιδιών. Τα παιδιά κλήθηκαν να αφουγκραστούν τις ερωτήσεις, να σκεφτούν και να φανταστούν αυτό που ερωτήθηκαν και να το περιγράψουν, χωρίς βοήθεια από κάποιον μεγαλύτερο. Και στο δεύτερο μέρος της συζήτησης δεν υπήρχαν σωστές και λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρουν οι ιδέες των παιδιών και προσπαθούμε να διεισδύσουμε σε αυτές ώστε να αντιληφθούμε πως αντιλαμβάνονται σοβαρά ζητήματα όπως ένας επικριμένος πόλεμος ή η μόλυνση του περιβάλλοντος.

- **Τι θα προτιμούσες. Την ειρήνη ή τον πόλεμο; Γιατί;**

Στην πρώτη ερώτηση που τους τέθηκε, αν προτιμούν την ειρήνη ή τον πόλεμο, κανένα δεν έδειξε προτίμηση προς τον πόλεμο. Όλα τα παιδιά - το καθένα με το δικό του τρόπο - από τα μικρότερα μέχρι τα μεγαλύτερα απάντησαν πως προτιμούν την ειρήνη και οι λόγοι ήταν ποικίλοι. Ο κυριότερος λόγος της κλίσης τους προς την ειρήνη ήταν πως θα είναι ελεύθεροι. Τα παιδιά φαίνεται να κατανοούν την έννοια της ελευθερίας και την προασπίζονται.

Το μικρότερο από τα παιδιά που ερωτήθηκαν, δυσκολεύτηκε να απαντήσει στην συγκεκριμένη ερώτηση και βέβαια ήταν αδύνατο να λεχθούν οι λόγοι που την επέλεξε. Μέσω δικής μου καθοδήγησης τα παιδιά κατανόησαν ότι ο πόλεμος δεν είναι μια επιθυμητή επιλογή.

Ένα από τα παιδιά ανέφερε πως η ειρήνη είναι επιθυμητή καθώς μπορεί να είναι και να νιώθει ελεύθερος. Σε ένα πολεμικό περιβάλλον ή ελευθερία δεν είναι κάτι δεδομένο. Επιπλέον, η επαφή του με τα κινούμενα σχέδια - τα οποία είναι αναπόσπαστο κομμάτι των παιδιών - του παρουσίασε πως μπορεί να είναι ένα πύραυλος και τι ζημιά μπορεί να προκαλέσει για αυτό και το απεύχεται.

Το συγκεκριμένο αγόρι απορροφήθηκε αρκετά από τη συζήτηση μας και φάνηκε να την ευχαριστιέται. Συγκεκριμένα, μου έδωσε να καταλάβω ότι δεν την αντιλήφθηκε καθόλου σαν μάθημα ή σαν πείραμα. Μάλιστα, στο τέλος με ρώτησε τι θα προτιμούσα

M: Εσύ τι θα προτιμούσες; Τον πόλεμο ή την ειρήνη;

A: Ε.. την ειρήνη.

M: Γιατί όμως;

A: Γιατί; Γιατί όλοι είναι χαρούμενοι στην ειρήνη, ελεύθεροι, δεν υπάρχει πόλεμος και τέτοια.

M: Έχουμε καθαρό περιβάλλον, μπορούμε να παίζουμε με τους φίλους μας.

A: Ή αλλιώς, το πιο κακό από όλα, από τους πυραύλους έχω δει έναν - στα παιδικά - ένα πύραυλο χοντρό που πάνω είχε κάτι κίτρινο. Έχω δει στα παιδικά ότι μπορεί να καταστρέψει τη μισή Γη.

Λεωνίδα 7,5 χρονών

εγώ, την ειρήνη ή τον πόλεμο. Ήταν μια ερώτηση που δεν περίμενα να μου γίνει και με ξάφνιασε. Προσπάθησα να απαντήσω όσο καλύτερα μπορούσα και πιστεύω η απάντηση μου τον ικανοποίησε.

M: Κατάλαβα. Πολύ ωραία Λεωνίδα μου! Άρα εσύ αγαπάς την ειρήνη και πιστεύεις πως κάνει καλό στο περιβάλλον;

A: Ναι! Εσύ Μαρία;

M: Μμμ... Και εγώ προτιμώ την ειρήνη, γιατί μπορώ να βγαίνω να παίζω έξω, να πάω βόλτες με τους φίλους μου, να πάω στο πάρκο χωρίς να φοβάμαι και να βλέπω διάφορα ζώα.

Λεωνίδα 7,5 χρονών

Ένα κορίτσι ανέφερε πως επιθυμεί την ειρήνη καθώς μπορεί να βρίσκεται με φίλους και μπορεί να μιλάει με αγαπημένα πρόσωπα της. Μάλιστα χαρακτηριστικό ήταν πως ανέφερε ότι σε ένα ειρηνικό περιβάλλον θα ήταν σε θέση να κάνει οικονομία, να έχει τον κουμπαρά της στο ντουλάπι, να αποταμιεύει χρήματα ώστε να αγοράσει οτιδήποτε χρειάζεται. Τα λεγόμενα της έδιναν την εντύπωση ότι η προηγούμενη συζήτηση μας με βάση τις φωτογραφίες είχε ένα αντίκτυπο στις προσωπικές της ιδέες και πεποιθήσεις.

M: Εσύ τι θα προτιμούσες;

Μα: Την ειρήνη.

M: Την ειρήνη. Γιατί;

Μα: Για νομίζω ότι είναι πολύ καλύτερα να παίζω με τους φίλους μου, να βγαίνω έξω να παίρνω τηλέφωνα να μην φοβάμαι γενικά. Και να έχω τον κουμπαρά μου μέσα στο ντουλάπι μου.

M: Μπράβο! Και να μαζεύεις λεφτά για να μπορείς να αγοράσεις ότι θέλεις. Πολύ σωστά!

Μάρθα 7 χρόνων

Το επόμενο παιδί ανέφερε και πάλι την ελευθερία ως κύριο λόγο της προτίμησης του προς την ειρήνη. Μέσα από συζήτηση και αλληλεπίδραση φάνηκε να κατανοεί ότι ο πόλεμος είναι μια κατάσταση ή οποία μας στερεί το χαμόγελο, την ξεγνοιασιά την ελευθερία, τα αγαπημένα μας πρόσωπα, το φυσικό περιβάλλον. Ο πόλεμος είναι μια κατάσταση που μας γεμίζει φόβο, απελπισία και άγνοια ενώ ταυτόχρονα καταστρέφει ότι υπάρχει γύρω μας.

M: Εσύ τι θα προτιμούσες την ειρήνη ή τον πόλεμο και γιατί;

Φ: Θα προτιμούσα την ειρήνη, γιατί... μπορούμε να είμαστε ελεύθεροι....

M: Ναι! Να βγαίνουμε έξω... Ενώ όταν έχουμε πόλεμο;

Φ: Δεν μπορούμε να βγαίνουμε έξω...

M: Είμαστε φοβισμένοι, δεν μπορούμε να μιλάμε με τα αγαπημένα μας πρόσωπα...

Φ: Όχι δεν είμαστε χαρούμενοι, στον πόλεμο καταστρέφονται οι δρόμοι... καταστρέφεται η φύση...

M: Μπράβο!

Φώτης 6,5 χρονών

Τα επόμενα δύο κορίτσια ήταν τα παιδιά με τις μικρότερες ηλικίες που πήραν μέρος στο πείραμα. Η δυσκολία δεν κρύβονταν στο αν θα επιθυμούσαν την ειρήνη η τον πόλεμο αλλά στο «Γιατί». Δεν μπορούσαν να δώσουν σαφείς απαντήσεις, έφερναν στο μυαλό τους διάφορες δραστηριότητες σε περίοδο ειρήνης. Η έννοια της ελευθερίας για την ηλικία των κοριτσιών αλλά και για τα ίδια τα κορίτσια δεν είχε ωριμάσει ακόμα.

Για να σε ρωτήσω τώρα. Εσύ τι θα προτιμούσες, την ειρήνη ή τον πόλεμο;

E: Την ειρήνη.

M: Γιατί;

E: Γιατί παίζεις με τους φίλους σου...

M: Σου αρέσει η ειρήνη, δεν θα προτιμούσες τον πόλεμο;

E: Ναι.

Εμμανουέλα 5 χρόνων

M: Εσύ τι θα προτιμούσες;

K: Εγώ μια μέρα πήγα στην παιδική χαρά.

M: Πήγες; Και σου άρεσε; Άρα θα προτιμούσες να έχουμε ειρήνη και να μπορείς να πας στην παιδική χαρά;

K: Είχε ειρήνη αυτή τη μέρα.

M: Ναι! Τώρα έχουμε ειρήνη. Όταν έχουμε πόλεμο, δεν μπορούμε να βγαίνουμε από το σπίτι μας και θα είμαστε φοβισμένοι. Εσύ τι θα προτιμούσες να έχουμε ειρήνη ή πόλεμο;

K: Ειρήνη.

Καλλιρόη 3,5 χρόνων

- **Ποιες δραστηριότητες/ασχολίες μπορούμε να κάνουμε/έχουμε σε ένα ειρηνικό περιβάλλον;**

Η δεύτερη ερώτηση που τους τέθηκε ήταν η εξής: «Ποιες δραστηριότητες/ασχολίες μπορούμε να κάνουμε/έχουμε σε ένα ειρηνικό περιβάλλον;». Η συγκεκριμένη ερώτηση δεν παρουσίαζε μεγάλη δυσκολία και τα παιδιά την απάντησαν με ευκολία και άνεση.

Μερικά παιδιά ακούγοντας τη λέξη «δραστηριότητα» παραπέμπονταν σε αθλητικές δραστηριότητες. Εγώ σαν αρχικό πλάνο είχα ότι οι απαντήσεις των παιδιών σε αυτήν την ερώτηση θα ήταν ότι, τα παιδιά σε περίοδο ειρήνης μπορούν να μαζεύουν λουλούδια, να πηγαίνουν στην παιδική χαρά, να κάνουν ταξίδια, να γνωρίζουν νέους φίλους, να έρχονται σε επαφή με τη φύση και τα ζώα. Ασχολίες δηλαδή, που τους παρουσιάστηκαν αρχικά στις εικόνες που συζητήσαμε. Αλλά τα παιδιά δεν το αντιλήφθηκαν με αυτόν τον τρόπο. Παρόλα αυτά, δεν θέλησα να αλλάξω την ερώτηση ούτε τους κατευθύνω έτσι ώστε να μου απαντήσουν αυτό που είχα εγώ στο μυαλό μου. Τους άφησα να μου παρουσιάσουν αυτό που σκεφτόντουσαν τη συγκεκριμένη στιγμή και τις ιδέες τους.

Υπήρχαν όμως και παιδιά που απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση με βάση αυτά που είχαμε συζητήσει προηγούμενος. Συγκεκριμένα ένα κορίτσι απάντησε πως οι δραστηριότητες που μπορούμε να κάνουμε σε περίοδο ειρήνης είναι να παίζουμε, να μαζέψουμε λουλούδια και να επικοινωνήσουμε με όλους ανθρώπους. Οι απαντήσεις της φάνηκε ότι ήταν συσχετισμένες με τις εικόνες που τις παρουσίασα πρωτότερα.

Το επόμενο κορίτσι ήταν ένα από αυτά που ανέφερα παραπάνω. Ακούγοντας τη λέξη «δραστηριότητα» εστίασε σε εξωσχολικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιήσουν τα παιδιά όπως το βόλεϊ, το μπάσκετ και η κολύμβηση. Δεν έδωσα κάποια περαιτέρω διευκρίνιση, δέχτηκα την απάντηση της σαν έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης. Στη συνέχεια όμως της έκανα μια επιπλέον ερώτηση η οποία ήταν «Στον πόλεμο τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;» ώστε να αντιληφθεί τις διαφορές στις δραστηριότητες μας όταν έχουμε ειρήνη και αντίστοιχα όταν έχουμε πόλεμο - οι οποίες δεν εστιάζουν μόνο σε εξωσχολικές δραστηριότητες αλλά και σε καθημερινές συνήθειες. Με την απάντηση της έδειξε να αντιλαμβάνεται τη διαφορά.

M: Ποιες είναι οι δραστηριότητες που μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

Ma: Όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να πάμε βόλεϊ, μπάσκετ, κολύμβηση.

M: Μπράβο! Πολύ ωραία! Ενώ στον πόλεμο;

Ma: Στον πόλεμο δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Εκτός από πόλεμο.

Μάρθα 7 χρόνων

Επίσης, το επόμενο αγόρι στο άκουσμα της λέξης «δραστηριότητα» εστίασε σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Στο συγκεκριμένο παιδί, προσπάθησα να ενισχύσω τα

λεγόμενα του και να τον ξαναρωτήσω στη συνέχεια, ώστε να κατανοήσει την ευρύτερη έννοια της λέξης «δραστηριότητα». Φάνηκε να το καταλαβαίνει γιατί η απάντηση του ήταν εστιασμένη σε μια καθημερινή του συνήθεια.

M: Και ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

A: Να κάνουμε ποδήλατο, να κάνουμε αθλήματα.

M: Και γενικά όταν είμαστε ελεύθεροι μπορούμε να κάνουμε βόλτες στο πάρκο, να βρισκόμαστε με φίλους. Τι μπορούμε να κάνουμε;

A: Να παίζουμε.

M: Να παίζουμε, μπράβο! Να έχουμε φίλους.

Αναστάσης 7,5 χρόνων

Τα επόμενα δύο παιδιά έχουν μεγάλη διαφορά ηλικίας - όσων αφορά το νοητικό επίπεδο τους και τις ιδέες τους, καθώς το ένα πηγένει μεγάλα νήπια ενώ το άλλο πηγένει Τετάρτη δημοτικού. Κάνοντας τις ερωτήσεις απευθυνόμουν πρώτα στο μικρότερο αγόρι και στη συνέχεια στο μεγαλύτερο κορίτσι. Αυτό το έκανα για δύο λόγους: (α) ήθελα ο μικρός να μου φανερώσει τις ιδέες του χωρίς να έχει επηρεαστεί από τις αδερφές του ώστε να αλλοιωθούν ή να ενισχυθούν οι ιδέες και (β) το μεγαλύτερο κορίτσι ξεπερνούσε το όριο ηλικίας που είχα θέσει για το πείραμα, παρόλα αυτά την ρώτησα γιατί με ενδιέφεραν και οι δικές τις απόψεις.

Παρόλα αυτά, ο μικρός φαίνεται να είχε συγκρατήσει πράγματα από την προηγούμενη συζήτηση μας με βάση την ανάλυση των εικόνων. Αρχικά ανέφερε δικές του ιδέες «κάνουμε βόλτες, κάνουμε ποδήλατο» αλλά συνέχισε λέγοντας «πηγαίνουμε σε διάφορες χώρες και εξερευνούμε διαφορά μέρη» τα οποία συσχετίζονται με την πέμπτη εικόνα.

Συγκεκριμένα όταν σχολιάζαμε την πέμπτη εικόνα του ανέφερα πως «Κάτω από την εικόνα γράφει «Ότι ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωρίο.» (διαβάζω). Ξέρεις τι σημαίνει αυτό; Είναι λίγο δύσκολο αυτό. Σημαίνει ότι μπορούμε να ταξιδέψουμε σε άλλες χώρες και να γνωρίσουμε κόσμο και παιδάκια να έρθουμε σε επαφή, γιατί έχουμε ειρήνη. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, είναι δύσκολο να ταξιδέψουμε σε άλλες χώρες γιατί μπορεί να έχουμε διαμάχες. Κατάλαβες; Εντάξει είναι λίγο δύσκολη αυτή. Δεν πειράζει.» Ο μικρός φάνηκε να συγκρατεί αυτά τα λεγόμενα.

M: Ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

A: Μπορούμε να κάνουμε βόλτες, να κάνουμε ποδήλατο, να πηγαίνουμε σε διάφορες χώρες και να εξερευνούμε διαφορά μέρη.

M: Τέλεια! Εσύ Κυριακή τι λες; Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε στην ειρήνη;

K: Μπορούμε να κάνουμε ποδήλατο, να κάνουμε βόλτες έξω, να επισκεπτόμαστε τους φίλους μας τα αγαπημένα μας πρόσωπα και να κάνουμε ότι άλλο θέλουμε χωρίς φόβο.

Αντώνης 5 χρόνων - Κυριακή 9 χρόνων

Το επόμενο κορίτσι επίσης φάνηκε να συνδέει την ερώτηση που τις τέθηκε με τις εικόνες που της παρουσιάστηκαν. Η απάντηση της φάνηκε να προέρχεται από την πρώτη εικόνα «μαζέψουμε λουλούδια», από την τρίτη εικόνα «παίζουμε» και από την έβδομη εικόνα παίζουμε «μιλήσουμε με τους άλλους».

M: Στην ειρήνη ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;

K: Να παίζουμε, να μαζέψουμε λουλούδια, να μιλήσουμε με τους άλλους.

M: Πολύ σωστά!

Κατερίνα 5 χρονών

Τέλος, τα δύο επόμενα παιδιά - αδέρφια - είχαν μόνο ένα χρόνο διαφορά. Το αγόρι αρχικά εστίασε σε εξωσχολικές δραστηριότητες όμως του διευκρίνισα ότι ήθελα να μου πει δραστηριότητες στην καθημερινότητάς του. Αυτός μου απάντησε «σχολείο» το οποίο είναι μια ρουτίνα για τα παιδιά και «δουλεία» την οποία λογικά έχουν οι γονείς του και την αντιμετωπίζει και αυτός ως καθημερινότητα. Η αδερφή του απάντησε «παιχνίδι, τηλεόραση, μάθημα» δραστηριότητες δηλαδή που πραγματοποιεί καθημερινά.

Τα συγκεκριμένα παιδιά ανέφεραν δραστηριότητες όπως τις ζουν στην καθημερινότητα και όχι με επίκεντρο ένα ειρηνικό περιβάλλον. Δηλαδή απαντώντας μου στην ερώτηση, φάνηκε πως το θέμα ειρήνη - πόλεμος είχε ξεφύγει από το μυαλό τους.

M: Λοιπόν Θανάση, για πες μου κάποιες δραστηριότητες και κάποια πράγματα που μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

Θ: Μπάσκετ, ποδόσφαιρο, τένις.

M: Στην καθημερινότητα μας;

Θ: Σχολείο.

M: Ναι... θα μπορούσες να βγεις με τους φίλους σου;

Θ: Δουλεία. Ναι.

M: Ωραία, ωραία! Εσύ Κατερίνα;

K: Παιχνίδι, τηλεόραση, μάθημα.

M: Η τηλεόραση και το μάθημα είναι πράγματα που στη διάρκεια του πολέμου δεν γίνονται. Ενώ κατά τη διάρκεια της ειρήνης, μπορούμε να τα πραγματοποιήσουμε πολύ πιο εύκολα.

Θανάσης 7 χρονών - Κυριακή 8 χρονών

- **Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον/φύση σε περίοδο ειρήνης;**

Η συγκεκριμένη ερώτηση δεν φαίνεται να προβληματίσει ιδιαίτερα τα παιδιά. Από τα μικρότερα σε ηλικία μέχρι και τα μεγαλύτερα, ανταποκρίθηκαν με άνεση και μάλιστα πολλά από αυτά φάνηκαν να φέρνουν στο μυαλό τους τις εικόνες που είχαμε συζητήσει προωτέρως.

Ειδικότερα πρώτη εικόνα που απεικονίζει το κοριτσάκι να μαζεύει λουλούδια, η τέταρτη εικόνα που απεικονίζει τα παιδιά να κάνουν κούνια σε μια ατμόσφαιρα με γαλανό ουρανό και πράσινο απλωμένο γύρω τους και η ένατη που απεικονίζει το παιδάκι να έχετε σε επαφή με τα ζώα σε ένα περιβάλλον με καθαρό ουρανό, από τις εικόνες που τους έδειξα και συζητήσαμε, φαίνεται ότι επέδρασαν ουσιαστικά στα λεγόμενα τους. Τις έφερναν στην μνήμη τους ώστε να μου απαντήσουν στην ερώτηση «Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον/φύση σε περίοδο ειρήνης;».

Βέβαια, δεν απουσίαζαν οι αυτοσχεδιαστικές και αυθόρμητες απαντήσεις των παιδιών, προερχόμενες από τις ιδέες τους και εμπειρίες τους. Όλες οι απαντήσεις ήταν αποδεκτές, δεν έκανα καμία παρέμβαση καθώς με ενδιέφερε να δω αν καταλαβαίνουν και την ύπαρξη του περιβάλλοντος μέσα στην ζωή. Το περιβάλλον είναι ο χώρος που πλήττεται καθημερινά και όμως το αντιμετωπίζουμε ως κάτι δεδομένο.

Ο Λεωνίδας είναι ένα παράδειγμα παιδιού, το οποίο απάντησε με βάση τις προσωπικές του ιδέες και γνώσεις. Δεν πήρε αρχικά αφόρμηση από αυτά που προείπαμε απαντώντας με το δικό του τρόπο. Όταν όμως λιγόστευαν τα επιχειρήματα του, τα μάτια του περιπλανήθηκαν στις εικόνες για να ενίσχυση το λόγο του. Ανέφερε σαν παράδειγμα την εικόνα με το γουρουνάκι και τα χρήματα (εικόνα 11) ότι δεν χρειάζεται να δίνουμε λεφτά για να αγοράζουμε πυραύλους, οι οποίοι κατ' επέκταση οδηγούν στην επιβάρυνση και μόλυνση του περιβάλλοντος.

M: Τι πιστεύεις ότι υπάρχει στο περιβάλλον όταν έχουμε ειρήνη;

A: Πιστεύω ότι ο ουρανός είναι καθαρός. Εμ... δεν υπάρχουνε πόλεμοι και τέτοια ε... όλοι είναι χαρούμενοι, το περιβάλλον είναι καθαρό, ζοδεύουμε τα λεφτά μας όχι για βλακίες και τέτοια, ας πούμε. Για..

M: Για πυραύλους;

A: Ναι! Ναι.

Λεωνίδας 7,5 χρονών

Το επόμενο παιδί έθεσε και μια ακόμα παράμετρο στη ζήτηση. Απάντησε ότι οι άνθρωποι σε ένα ειρηνικό περιβάλλον δεν σκοτώνονται. Αυτό αποδεικνύει ότι το παιδί θέτει υψηλά την ανθρώπινη ζωή και ανθρώπινη υπόσταση. Τη σέβεται και κατανοεί τη σημαντικότητα του ανθρώπου ως ον στον πλανήτη. Όπως επίσης και τη ζωή των ζώων καθώς αναφέρει ότι «όλα τα ζώα ζουν ειρηνικά τη ζωή τους».

Στη συνέχεια του έθεσα και μια επιπλέον ερώτηση: Αν μίλησαν στο σχολείο για την ειρήνη και τον πόλεμο. Οι απαντήσεις του ήταν τοποθετημένες πολύ ωραία και σωστά και ήθελα να μάθω από που πήγαζαν διότι κανένα άλλο παιδί δεν μου είχε απα-

ντήσει τόσο εμπειριστατωμένα. Πράγματι, το σχολείο πέρασε πολύ «όμορφες» στάσεις στο συγκεκριμένο παιδί το οποίο στο τέλος μου αποκρίθηκε με μια ακόμα ωραιότερη φράση: Όμως η ειρήνη, μπορεί να σε βοηθήσει σε πολλά πράγματα και μπορείς να λύσεις ένα πρόβλημα με λόγια και όχι με πόλεμο.

Οι απαντήσεις του μπορεί να μην ήταν τόσο συσχετισμένες με το την ερώτηση που του τέθηκε - δηλαδή πως είναι το περιβάλλον σε περίοδο ειρήνης - αλλά ήταν αποκλειστικά δικές του. Έλαβε υπόψη αυτά που ήξερε και αυτά που είχε μάθει και αυτοσχεδιάζοντας απάντησε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο που μπορούσε.

M: Ενώ όταν έχουμε ειρήνη, το περιβάλλον μας πως είναι.

A: Όταν έχουμε ειρήνη, το περιβάλλον μας είναι καθαρό τα ζώα ζουν την ζωή τους ειρηνικά, οι άνθρωποι δεν σκοτώνονται.

M: Πάρα πολύ ωραία! Μιλήσατε στο σχολείο για αυτά; Μιλήσατε για την ειρήνη και τον πόλεμο;

A: Ναι.

M: Και τι σας είπαν, πες μου ένα χαρακτηριστικό που θυμάσαι;

A: Ότι ο πόλεμος, δεν βοηθάει σε τίποτα.

M: Πολύ σωστά σας τα είπαν.

A: Όμως η ειρήνη, μπορεί να σε βοηθήσει σε πολλά πράγματα και μπορείς να λύσεις ένα πρόβλημα με λόγια και όχι με πόλεμο.

M: Πάρα πολύ ωραία!

Αναστάσης 7,5 χρόνων

Τα επόμενα δύο παιδιά απάντησαν με βάση την καθημερινότητα τους και αυτά που βιώνουν σήμερα. Απάντησαν πολύ σωστά ότι σε ένα ειρηνικό περιβάλλον οι δρόμοι είναι καθαροί, τα δέντρα υπάρχουν παντού γύρω στη φύση, ο ήλιος λάμπει ψηλά στον ουρανό, ο αέρας είναι καθαρός, τα ποτάμια είναι καθαρά.

Όλα αυτά που μου ανέφεραν παραπάνω είναι πράγματα τα οποία συμβαίνουν στο περιβάλλον όταν υπάρχει ειρήνη. Για τους μεγαλύτερους ανθρώπους, που ζουν σε μια συνεχή καθημερινότητα, αυτά που ανέφεραν θεωρούνται κάπως δεδομένα. Οι μεγαλύτεροι άνθρωποι τα προσπερνούν δίχως να εστιάζουν τόσο όσο θα έπρεπε. Τα παιδιά όμως είναι σε θέση να τα διακρίνουν καθώς θέλουν να εξερευνούν τον κόσμο γύρω τους και είναι απαλλαγμένα από τα προβλήματα των μεγάλων. Πολλές φορές τα παιδιά είναι σε θέση να διακρίνουν και να κατανοήσουν περισσότερα πράγματα από τους μεγαλύτερους.

M: Ενώ σε ένα ειρηνικό περιβάλλον πως είναι έξω η φύση; Θέλεις να μου πεις πρώτα εσύ Θανάση;

Θ: Όταν είναι καθημερινή πάμε σχολείο, οι δρόμοι είναι καθαροί. Σήμερα τα δέντρα ήταν μια χαρά, ήμασταν έξω, είχε ήλιο. Αυτά.

M: Τα πουλάκια μπορούσαν να πετάζουν, Μπράβο! Εσύ Κατερίνα, τι πιστεύεις;

K: Υπάρχει καθαρός αέρας, έχουμε ωραία θέα, έχουμε ήλιο, τα ζώα κυκλοφορούν ελεύθερα, τα ποτάμια είναι καθαρά.

M: Τέλεια!

Θανάσης 7 χρονών - Κυριακή 8 χρονών

Τα επόμενα παιδιά μου έδωσαν διαφορετικά παραδείγματα για το πώς φαντάζονται τη φύση σε περίοδο ειρήνης. Ο μικρός Αντώνης (5 χρονών) όπως ήταν αναμενόμενο μου απάντησε με βάση την προηγούμενη συζήτηση μας. Φάνηκε να δίνει ουσιαστική προσοχή στις εικόνες, στα δικά μου λεγόμενα και γενικά σε όλα τα ερεθίσματα που δέχτηκε από την επικοινωνία μας. Οι απαντήσεις που μου έδωσε ήταν βασισμένες στις εικόνες που του είχα ζητήσει να περιγράψει νωρίτερα.

Το μεγαλύτερο κορίτσι (9 χρονών) από την άλλη, έδωσε δικές της απαντήσεις, με βάση τις γνώσεις της, τα βιώματα της, τις προσωπικές ιδέες της. Συγκεκριμένα, απάντησε πως σε περίοδο ειρήνης το περιβάλλον είναι καθαρό, ο αέρας που αναπνέουμε είναι επίσης καθαρός και δεν χρειάζεται να φοβόμαστε κάτι. Επιπλέον, τα ζώα δεν χρειάζεται να φοβούνται και να μεταναστεύουν, το περιβάλλον είναι ικανό να τα φιλοξενήσει και να τους παρέχει τροφή. Επίσης, το ίδιο το περιβάλλον είναι γόνιμο και αναπαράγεται συνεχώς.

M: Ενώ στην ειρήνη πως είναι η φύση;

A: Έρχονται πολλά ζώα στο δάσος, μπορούμε να κάνουμε πολλές βόλτες και μπορούμε να επισκεπτόμαστε άλλους.

M: Μπράβο! Πολύ ωραία! Εσύ Κυριακή μου, για πες μου. Πως νομίζεις είναι το περιβάλλον όταν έχουμε ειρήνη;

K: Είναι τα πάντα καθαρά, μπορούμε να αναπνεύσουμε τον αέρα χωρίς να φοβόμαστε κάτι, τα ζώα μένουν χωρίς να μεταναστεύουν και δεν ξεραίνονται πια τα φυτά.

M: Τέλεια! Πάρα πολύ ωραία.

Αντώνης 5 χρονών - Κυριακή 9 χρονών

Το επόμενο κορίτσι έδωσε μια εντελώς διαφορετική και πρωτότυπη ύψη στο ειρηνικό περιβάλλον, που λόγω της καθημερινότητας μας δεν αντιλαμβανόμαστε. Το χαρακτήρισε «ήσυχο, φιλόξενο». Πράγματι, το περιβάλλον σε ειρηνικές περιόδους είναι ένα ήσυχο και φιλόξενο περιβάλλον. Το περιβάλλον σφύζει από αφθονία. Έχει χαρίσει, χαρίζει και θα χαρίζει στον άνθρωπο όλα τα απαραίτητα υλικά για να εξελιχθεί. Για αυτό πρέπει να προσέχουμε το περιβάλλον και να μην το επιβαρύνουμε. Ένα κορίτσι επτά χρονών, ήταν σε θέση να το αντιληφθεί αυτό και η απάντησή της προκαλεί εντύπωση. Λίγοι άνθρωποι, σε αυτήν την ερώτηση θα απαντούσαν κατα αυτόν τον τρόπο.

M: Και για πες μου κάτι για το περιβάλλον, τη φύση. Ένα ειρηνικό περιβάλλον πως είναι; Πως το σκέφτεσαι;

Ma: Εγώ νομίζω πως είναι ήσυχο, φιλόξενο.

M: Πολύ ωραία! Και κάτω οι δρόμοι μας πως είναι;

Ma: Καθαροί.

M: Καθαροί, μπράβο!

Μάρθα 7 χρόνων

- **Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον/φύση σε περίοδο πολέμου;**

Η τελευταία ερώτηση που τέθηκε στα παιδιά ήταν πως πίστευαν ότι είναι το περιβάλλον σε περίοδο πολέμου. Όλα τα παιδιά ανταποκρίθηκαν και προσπάθησα να εκφράσουν τις ιδέες τους είτε με βάση τις εικόνες που είχαμε συζητήσει, είτε με δικά τους συμπεράσματα και υποθέσεις.

Οι εικόνες που τους παρουσίασα και η συζήτηση που είχε προηγηθεί φάνηκε να επιδρά καταλυτικά στις απαντήσεις που δόθηκαν με βάση τη συγκεκριμένη ερώτηση. Πολλά παιδιά πήραν αφορμή από την δέκατη και δωδέκατη εικόνα. Πιο συγκεκριμένα, η δέκατη εικόνα ανέφερε ότι «Όταν έχουμε πόλεμο κανένας δεν νοιάζεται για τη φύση, τα ζώα, το περιβάλλον» κάτι στο οποίο τα παιδιά στάθηκαν και συγκράτησαν.

Φυσικά, οι αυθόρμητες απαντήσεις ήταν ποικίλες και ευπρόσδεκτες. Μέσω των αυθόρμητων απαντήσεων, μας παρουσίασαν τις ιδέες τους, τις σκέψεις τους και τη φαντασία τους. Οι ιδέες των παιδιών είναι πολύ σημαντικές καθώς αντιλαμβανόμαστε τις μάθηση λαμβάνουν καθημερινά από τα περιβάλλοντα που βρίσκονται (οικογενειακό, κοινωνικό, σχολικό).

Τα πρώτα δύο αδέρφια απάντησαν στην ερώτηση με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Πρώτα ρωτήθηκε ο μικρότερος ώστε να μην επαναλάβει τα λεγόμενα της μεγαλύτερης αδερφής τους και να τον αιφνιδιάσω ώστε να απαντήσει σύμφωνα με αυτά που γνωρίζει και πιστεύει. Παρά την ηλικία του ο μικρός έδωσε πολύ ωραία αυτοσχέδια παραδείγματα τα οποία δεν είχαμε συζητήσει. Ανέφερε λοιπόν πως σε περίοδο πολέμου υπάρχουν «σπασμένοι δρόμοι, χαλασμένα σπίτια και ύπαρξη όπλων». Αυτή είναι μια εικόνα που έχει λάβει από το σχολικό ή από το οικογενειακό περιβάλλον, η οποία ειπώθηκε και την συγκράτησε. Επίσης, από τη δική μας συζήτηση συγκράτησε την τέταρτη εικόνα καθώς απάντησε πως «πρέπει όλο να κρυβόμαστε για πολύ ώρα».

Η αδερφή του απάντησε με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Έθιξε τρεις άξονες μεγάλης σημασία. Αρχικά ότι καταστρέφοντας τα δάση, ότι τα ζώα αναγκάζονται να μεταναστεύουν και ότι ρυπαίνεται ανεπανόρθωτα το περιβάλλον. Οι απαντήσεις της διαφοροποιήθηκαν εντελώς από αυτά που είχα συζητήσει προηγούμενος με τον αδερφό της - καθώς βρισκόταν εκεί και άκουγε. Οι απαντήσεις της λοιπόν, πήγαζαν από την καθημερινότητα της και τις γνώσεις που έχει λάβει μέχρι τώρα.

M: Έχω μια ακόμα ερώτηση. Αντωνάκη, πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον και η φύση μας όταν έχουμε πόλεμο;

A: Έχουμε σπασμένους δρόμους, χαλασμένα σπίτια, έχουμε πολλά όπλα και πρέπει όλο να κρυβόμαστε για πολύ ώρα.

M: Αντόνη μου τα είπες πάρα πολύ ωραία! Θα ρωτήσω τώρα και την Κυριακή! Εσύ πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον όταν έχουμε πόλεμο.

K: Καίγονται τα δάση, φεύγουν τα ζώα, ρυπαίνεται το περιβάλλον.

M: Πολύ ωραία! Οπότε όταν έχουμε πόλεμο το περιβάλλον μας δεν είναι καθαρό.

Αντώνης 5 χρονών - Κυριακή 9 χρονών

M: Ενώ σε ένα ειρηνικό περιβάλλον πως είναι έξω η φύση; Θέλεις να μου πεις πρώτα

Τα επόμενα αδέρφια βρίσκονται κοντά ηλικιακά. Παρόλα αυτά, εστίασα πάλι στον μικρότερο για τους λόγους που προανέφερα παραπάνω. Το αγόρι αρχικά μου έδωσε μια γρήγορη απάντηση. Ακούγοντας τον, κατάλαβα ότι μπορούσε να μου πει παραπάνω πράγματα απλά επέλεγε να λέει λίγα, για αυτόν τον παρότρυνα. Στη δεύτερη προσπάθεια του, απάντησε με βάση την καθημερινότητα του. Δηλαδή, μου ανέφερε πράγματα τα οποία κάνει τώρα στην καθημερινότητα του που ζούμε σε ειρηνική περίοδο και δεν θα μπορούσε να πραγματοποιήσει σε περίοδο πολέμου « να βγούμε έξω, ούτε να παίξουμε, ούτε να πάμε σχολείο». Οι ιδέες του ήταν βιωματικές, από αυτά που ζει καθημερινά.

Η αδερφή του έθεσε περισσότερα παραδείγματα όπως ότι το περιβάλλον θα ήταν μολυσμένο, οι δασικές περιοχές καταστρέφονται, τα ζώα απομακρύνονται από το φυσικό περιβάλλον. Το συγκεκριμένο κορίτσι ξεπέρασε τη βιωματικότητα της καθημερινότητας και ανέφερε γνώσεις που έχει λάβει μέχρι τώρα σχετικά με τον πόλεμο.

M: Για να σας ρωτήσω τώρα. Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον κατά τη διάρκεια ενός πολέμου Θανάση;

Θ: Θα ήταν ένα βρόμικο περιβάλλον, χωρίς δέντρα.

M: Μπράβο. Θα ήταν δηλαδή κατεστραμμένοι οι δρόμοι...

Θ: Και δεν θα μπορούσαμε να βγούμε έξω, ούτε να παίξουμε, ούτε να πάμε σχολείο ούτε τίποτα.

M: Για πες μου και εσύ Κατερίνα, τι πιστεύεις;

Κ: Θα καθόμασταν στο σπίτι και το περιβάλλον θα ήταν πάρα πολύ βρόμικο, μολυσμένο επειδή θα πολεμούσαν, θα έπεφταν αίματα κάτω. Τα δέντρα θα ήταν κομμένα, τα ζώα δεν θα ήταν στο περιβάλλον, θα πέθαιναν.

M: Πολύ ωραία!

Θανάσης 7 χρονών - Κυριακή 8 χρονών

2.4. Συμπεράσματα ενότητας

Σχετικά με το δεύτερο μέρος της εργασίας και το πείραμα που πραγματοποιήθηκε στα παιδιά, μέσω της συζήτησης, προκύπτουν κάποια συμπεράσματα. Αρχικά, τα παιδιά έδειξαν αμείωτο ενδιαφέρον προς όλη την διαδικασία, κάτι πολύ θετικό για το πείραμα, εφόσον δεν φάνηκαν να βαριούνται ή να κουράζονται. Μάλιστα, αρκετές φορές, φάνηκε να παίρνουν έμπνευση από τις εικόνες που τους παρουσιάστηκαν, με αποτέλεσμα να εμπλουτίζουν τις δικές τους σκέψεις και τα λεγόμενα τους. Το πείραμα διέθετε έναν οπτικοακουστικό χαρακτήρα, ο οποίος βοήθησε πολύ σε όλη τη συζήτηση με μαζί τους και τη διεξαγωγή της διαδικασίας. Είναι γεγονός, ότι, όταν αντίκρισαν πρώτη φορά τις εικόνες, έδειχναν μεγάλο ενθουσιασμό. Αυτός ίσως να είναι και ο λόγος που ήταν τόσο δεκτικά προς τη διαδικασία.

Επιπλέον, όλη η διαδικασία δεν ήταν μονοδιάστατη. Αντιθέτως, είχε διπλό χαρακτήρα. Από τη μια, τα παιδιά βοήθησαν τη συγκεκριμένη εργασία να πάει ένα βήμα παραπέρα, γνωστοποιώντας τις ιδέες και τις γνώσεις τους γύρω από ζητήματα ειρήνης, πολέμου και επιπτώσεων στο περιβάλλον. Από την άλλη, η διαδικασία λειτούργησε ως ένα μικρό μάθημα για τα παιδιά. Βοηθήθηκαν στο να ξεμπερδέψουν κάποιες έννοιες στο μυαλό τους, να κατανοήσουν καλύτερα κάποια πράγματα γύρω από το περιεχόμενο και να λύσουν ορισμένες απορίες. Τα παιδιά ήταν πολύ δεκτικά και φάνηκε να συγκρατούν πολλά από τη συζήτηση. Αυτό έγινε κατανοητό από τη δεύτερη φάση του πειράματος καθώς χρησιμοποιούσαν λεγόμενα που είχαν ειπωθεί - ως νέα γνώση - στην πρώτη φάση. Άλλωστε, είναι γεγονός ότι τα παιδιά έχουν την ικανότητα να μαθαίνουν και να συγκρατούν πληροφορίες πολύ πιο εύκολα.

Επιπροσθέτως, το φάσμα ηλικιών των παιδιών που αξιοποιήθηκε για το πείραμα ήταν αρκετά μεγάλο - από τριών μέχρι οκτώ χρόνων. Αρχικά αυτό ξεπερνάει τη προσχολική βαθμίδα για την οποία στήθηκε το πείραμα. Στη συνέχεια όμως έγινε κατανοητό ότι τα παιδιά ηλικίας τριών με έξι χρόνων αποτελούσαν ένα μικρό δείγμα και όχι τόσο βοηθητικό και αντιπροσωπευτικό για το πείραμα. Επομένως, αποφασίστηκε να γίνει μια μικρή επέκταση σε παιδιά μέχρι Τετάρτης δημοτικού. Βέβαια οι διαφορές στις διάφορες ηλικιακές ομάδες ήταν εμφανείς. Τα μεγαλύτερα παιδιά γνώριζαν τις έννοιες για τις οποίες κλήθηκαν να συζητήσουν και φαίνεται να είχαν ξεδιαλύνει τι είναι σωστό και τι λάθος. Τα μικρότερα από την άλλη, φαινόταν να είναι αρκετά μπερδεμένα και ήταν αρκετά δύσκολο να συγκεντρωθούν στη διαδικασία.

Ακόμα, οι μονολεκτικές απαντήσεις των παιδιών είναι συνήθεις όταν νιώσουν ότι βρίσκονται σε άγνωστη διαδικασία. Η συγκεκριμένη διαδικασία/πείραμα, αν λάβουμε υπόψη τις συνθήκες πραγματοποίησης της - οι περισσότερες πραγματοποιήθηκαν μέσω Skype - ήταν μια ανοίκεια διαδικασία για τα παιδιά. Αρχικά, οι απαντήσεις τους ήταν μονολεκτικές - συνήθως με ναι ή όχι - αλλά και η περιγραφή των εικόνων γινόταν με περιορισμένο αριθμό λέξεων. Μόλις όμως ξεκίνησε η συζήτηση και η ώθηση να πουν περαιτέρω πράγματα για τις εικόνες, τα παιδιά φάνηκαν να παίρνουν θάρρος και να γίνονται πιο ομιλητικά. Οι προσπάθειες για μια πιο ολοκληρωμένη απάντηση ήταν αρχικά δύσκολες παρόλα αυτά στη συνέχεια της διαδικασίας ξεδιπλώθηκαν και εξέφρασαν τις ιδέες τους.

Τέλος, οι απαντήσεις των παιδιών στη δεύτερη φάση ήταν απροσδιόριστες. Το καθένα απάντησε σύμφωνα με τις γνώσεις και τα βιώματα του, οι οποίες ήταν ξεχωριστές και μοναδικές, ξεδίπλωνε την απάντηση του σύμφωνα με το δικό του πλάνο οπτικής, σύμφωνα με το πως το είχε πλάσει στο μυαλό του. Αυτό ήταν και το καλύτερο μέρος του πειράματος, όταν αφέθηκαν ελεύθερα να απαντήσουν σε ερωτήσεις που ίσως δεν είχαν δεχτεί ποτέ ξανά μέχρι τώρα.

3. ΜΕΡΟΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ - ΣΕΝΑΡΙΟ

3.1. Δ.Ε.Π.Π.Σ

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο.

Το ΔΕΠΠΣ θεσμοθετήθηκε από το υπουργείο παιδείας ως ένας οδηγός των εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν τις σύγχρονες τάσεις στην προσχολική εκπαίδευση, τις παιδαγωγικές και τις διδακτικές προσεγγίσεις ώστε να είναι κατάλληλες για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Ενσωματώνει το ρόλο του παιχνιδιού στην ανάπτυξη τους, τη σημασία της καταγραφής της εξέλιξης των παιδιών και την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την εργασία και το παιχνίδι σε ομάδες, τις γιορτές στο νηπιαγωγείο και την εφαρμογή του διευρυμένου ωραρίου.

Αναφέρει επίσης το σκοπό του νηπιαγωγείου, ο οποίος είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα από στόχους που θέτονται από τον εκπαιδευτικό στην διδακτική διαδικασία. Μετά την οικογένεια, το σχολείο βρίσκεται ως αμέσως επόμενος φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού που θα πρέπει να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να αναπτύσσονται και να κοινωνικοποιούνται ομαλά και πολύπλευρα.

Τα προγράμματα του Νηπιαγωγείου προκειμένου να έχουν τα αναμενόμενα θετικά και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα θα πρέπει να βασίζονται :

- α. στη γνώση για το πώς μαθαίνουν και αναπτύσσονται τα παιδιά,
- β. στις σχετικές θεωρητικές συζητήσεις και στα εμπειρικά δεδομένα για το σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων.

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, σκιαγραφεί το τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά, τις διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνο-

νται οι γενικές επιδιώξεις που καθορίζονται και το τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός ενώ ταυτόχρονα θέτει το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η μάθηση και η διδασκαλία. Σύμφωνα λοιπόν με αυτά πρέπει:

- Να λαμβάνει υπόψη του τα ενδιαφέροντα των παιδιών καθώς και το γνωστικό επίπεδο μέσα σε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο στόχων.
- Να ενσωματώνει όλα τα παιδιά στην εκπαιδευτική διαδικασία (π.χ. τα παιδιά με ειδικές ανάγκες ή τα παιδιά με ιδιαίτερες ικανότητες) προάγοντας την ευελιξία, τις ατομικές ανάγκες και ικανότητες τους.
- Να παρέχει ευκαιρίες για τη στήριξη της πολιτισμικής ταυτότητας και της γλώσσας όλων των παιδιών.
- Να βασίζετε στις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες και να συνδέει τη γνώση με την καθημερινή πρακτική στο σχολείο
- Να προωθεί την συνεργατικότητα και αλληλεπίδραση των παιδιών.
- Να προάγει τη διαθεματικότητα.
- Να προκαλεί τη γνώση, την κατανόηση και την ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών.
- Να ενθαρρύνει την πρόσβαση στη γνώση μέσω διαφόρων πηγών.
- Να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους, να εξασκούν τις δεξιότητες τους και να συνεχίζουν να μαθαίνουν διαρκώς προάγοντας την αναζήτηση, την αιτιολόγηση, την κριτική σκέψη, τη λήψη αποφάσεων, τη λύση προβλημάτων.
- Να μην καταδικάζει τα λάθη.

- Να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύσσουν και να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα με πολλούς τρόπους, όπως με το παιχνίδι, τη δραματοποίηση, τη γραφή, τη ζωγραφική.
- Να στηρίζει το ρόλο της γλώσσας σε όλα τα προγράμματα.
- Να αναδεικνύει το παιχνίδι.
- Να ενσωματώνει την τεχνολογία στις εκπαιδευτικές διαδικασίες.
- Να υπάρχει αξιολόγηση των δραστηριοτήτων.
- Να ανανεώνεται στα νέα δεδομένα της κάθε αποχής.

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών διαθέτει πέντε τομείς, γύρω από τους οποίους διαμορφώνονται οι διδακτικές δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο.

A. Παιδί και Γλώσσα: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Γλώσσας για το Νηπιαγωγείο.

Το πρόγραμμα της Γλώσσας για το Νηπιαγωγείο στηρίζεται στην άποψη ότι η γνώση και η γλώσσα οικοδομούνται σταδιακά, μέσα από επικοινωνιακές σχέσεις υποστηρικτικού χαρακτήρα.

B. Παιδί και Μαθηματικά: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Μαθηματικών για το Νηπιαγωγείο.

Το πρόγραμμα των μαθηματικών αφορά δραστηριότητες μέσω των οποίων τα παιδιά θα αποκτήσουν απλές μαθηματικές γνώσεις σχετικά με τους αριθμούς, τα σχήματα, την ταξινόμηση. Σκοπός του προγράμματος των Μαθηματικών για το Νηπιαγωγείο είναι να υποβοηθήσει τα παιδιά μέσα από βιωματικές καταστάσεις να επεκτείνουν τις

πρώτες μαθηματικές γνώσεις τους και να εφαρμόζουν οικίες μαθηματικές δομές σε νέες καταστάσεις.

Γ. Παιδί και Περιβάλλον: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Μελέτης Περιβάλλοντος για το Νηπιαγωγείο.

Η Μελέτη Περιβάλλοντος του Νηπιαγωγείου είναι πλαίσιο αλληλεπίδρασης άρρηκτα συνδεδεμένο με τα βιώματα των παιδιών.

Ο τομέας αυτός χωρίζεται σε δύο υποομάδες:

- Ανθρωπογενές Περιβάλλον και Αλληλεπίδραση:

Αρχικά είναι η επαφή του παιδιού στο νηπιαγωγείο και η σχέση του με τους άλλους. Γίνεται μέλος μιας νέας οικογένειας, στην οποία θα μάθει να ζει, να αναπτύσσεται και να αξιοποιεί τις εμπειρίες και τις πολιτισμικές καταβολές του, καθώς σε αυτό το πρώιμο επίπεδο της εκπαίδευσης η καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών διαμορφώνεται κυρίως μέσα από το χώρο των βιωμάτων τους. Αναπτύσσουν την αυτοεκτίμηση, βασικές ικανότητες συνεργασίας, συνειδητοποιούν την μοναδικότητα τους και εντοπίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές τους με τους άλλους και να τις σέβονται.

Στη συνέχεια το παιδί στο ευρύτερο ανθρωπογενές περιβάλλον αντιλαμβάνονται το χώρο, εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον και πως αυτό μεταβάλλεται με την παρέμβαση τους ή μη. Επίσης γίνεται η κατανοητή η έννοια του χρόνου και της χρονικής ακολουθίας.

- Φυσικό Περιβάλλον και Αλληλεπίδραση:

Τα παιδιά προσπαθούν να «ανακαλύψουν» τον κόσμο μέσω της κίνησης της εξερεύνησης και της αλληλεπίδρασης. Χρησιμοποιούν τις αισθήσεις τους, αντιλαμβάνονται τις σχέσεις αλληλεξάρτησης, προσπαθούν να ερμηνεύσουν φαινόμενα και αλλαγές

που συμβαίνουν γύρω τους. Η προσωπική παρατήρηση και η περιέργεια για την προέλευση, την κατασκευή, τη μορφή, τη λειτουργία και τη χρήση των πράγματος είναι οι κινητήριες δυνάμεις. Ενδιαφέρονται να χρησιμοποιούν εργαλεία, να μετρούν, να κόβουν, να συνδέουν, να διαλύουν, να χρησιμοποιούν όργανα όπως για παράδειγμα μαγνήτες, μικροσκόπια κ.ά. Στο Νηπιαγωγείο τα παιδιά μαθαίνουν για το φυσικό περιβάλλον με την παρατήρηση και τη διερεύνηση.

Δ. Παιδί και Δημιουργία - Έκφραση: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Δημιουργίας και Έκφρασης για το Νηπιαγωγείο.

Ο τομέας αυτός διαθέτει επίσης υποομάδες. Στόχος είναι η ενεργοποίηση φυσικών ικανοτήτων, καλλιέργεια της δημιουργικότητας και παροχή ευκαιριών για πειραματισμό με υλικά και τεχνικές.

- Εικαστικά:

Στο Νηπιαγωγείο τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες διακρίνουν την ομορφιά στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης με τα οποία έρχονται σε επαφή. Αναπτύσσουν ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική δημιουργία καθώς και επιθυμία να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Ανακαλύπτουν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Χρησιμοποιούν την τέχνη σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες του προγράμματος.

- Θέατρο - Δραματική Τέχνη:

Η Δραματική Τέχνη στο Νηπιαγωγείο είναι εκπαιδευτική διαδικασία κατά την οποία αναδεικνύονται ικανότητες και κλίσεις των παιδιών. Το παιδί με τη Δραματική Τέχνη εκφράζεται, δημιουργεί, επικοινωνεί, μαθαίνει για τον εαυτό του και τον κόσμο, εκτονώνεται, απελευθερώνεται.

- Φυσική Αγωγή:

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μικρού παιδιού είναι η συνεχής κίνηση. Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του παιδιού αυτής της ηλικίας. Συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Τα παιδιά με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, μαθαίνουν να τηρούν και να σέβονται κανόνες.

- Μουσική:

Η Μουσική στο Νηπιαγωγείο σκοπεύει στην καλλιέργεια της αισθητικής ικανότητας και ευαισθησίας, στην κατανόηση και απόλαυση της μουσικής και στην απελευθέρωση της δημιουργικής ικανότητας των παιδιών. Κάθε παιδί φέρνει στο Νηπιαγωγείο τα δικά του μουσικά βιώματα, έχει τα δικά του ενδιαφέροντα και τις δικές του ικανότητες. Τονίζεται ότι όλα τα παιδιά έχουν μουσικές δυνατότητες και μπορούν να αναπτύξουν μουσικές ιδέες. Τα παιδιά χρειάζεται να αποκτήσουν μουσικές δεξιότητες σχετικές με τον έλεγχο, το χειρισμό και την παρουσίαση του ήχου (δηλαδή να ακούν, να τραγουδούν, να παίζουν και να συνθέτουν).

Οι δεξιότητες αυτές περιλαμβάνουν:

- α. ακουστική αντίληψη και διάκριση των ήχων,
- β. στοιχειώδη τεχνικό έλεγχο της φωνής και των οργάνων, ανάπτυξη και κατανόηση των μουσικών ιδεών.

Ε. Παιδί και Πληροφορική: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Απλών Δραστηριοτήτων Πληροφορικής για το Νηπιαγωγείο.

Σκοπός της εισαγωγής της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο είναι να εξοικειωθούν τα παιδιά με απλές βασικές λειτουργίες του υπολογιστή και να έλθουν σε μια πρώτη επαφή με διάφορες χρήσεις του, ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας καθώς και ως εργα-

λείου ανακάλυψης, δημιουργίας και έκφρασης στο πλαίσιο των καθημερινών τους δραστηριοτήτων.

Τα παιδιά ενθαρρύνονται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού να προσεγγίζουν βασικές έννοιες που αφορούν τον υπολογιστή, να αποκτούν στοιχειώδεις δεξιότητες χειρισμού λογισμικού γενικής χρήσης και να «παίζουν» με ασφάλεια χρησιμοποιώντας τον υπολογιστή στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της ευαίσθητης ηλικίας τους. Τέλος τα παιδιά ευαισθητοποιούνται και ενθαρρύνονται να αναγνωρίζουν τον υπολογιστή ως χρήσιμο εργαλείο για τον άνθρωπο.

Η μεθοδολογία των προγραμμάτων που προτείνεται από τον οδηγό του ΔΕΠΠΣ παραθέτει διερευνητικές δραστηριότητες διαθεματικού χαρακτήρα που έχουν νόημα για τα ίδια τα παιδιά έτσι ώστε:

- Να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους.
- Να κοινωνικοποιούνται.
- Να γνωρίζουν τον κόσμο στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον.

Η Επικοινωνία και η Τεχνολογία, διατρέχουν όλα τα προγράμματα και βοηθούν τη διαδικασία της μάθησης αφού αυτή συντελείται με διαδραστικό και πολυαισθητηριακό τρόπο. Η Γλώσσα θεωρείται εκ ολοκλήρου ως διαθεματικού χαρακτήρα και οι δραστηριότητες προφορικής επικοινωνίας, ανάγνωσης και γραφής συνδέονται με όλα τα θέματα που προσεγγίζονται.

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο δίνει έμφαση στη διαδικασία χωρίς να παραγνωρίζει τη σπουδαιότητα των γνώσεων που προϋποθέτουν και παράγουν οι διαδικασίες. Στις επιδιώξεις όλων των προγραμμάτων τονίζεται ο τρόπος προσέγγισης των στόχων και ο ενισχυτικός ρόλος του εκπαιδευτι-

κού. Οι στόχοι και το περιεχόμενο των προγραμμάτων αναδεικνύονται μέσα από ενδεικτικές δραστηριότητες κατάλληλες για τα μικρά παιδιά του Νηπιαγωγείου.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να δημιουργεί τις κατάλληλες δραστηριότητες, οι οποίες να είναι ελκυστικές προς τα παιδιά και να τους προσεγγίζουν το ενδιαφέρον. Να είναι πλούσιες σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος να εξασφαλίζονται κίνητρα και προϋποθέσεις μάθησης για όλα τα παιδιά. Θα πρέπει να έχουν νόημα και να αποπνέουν ένα κλίμα συνεργασίας, ενθάρρυνσης, εμπιστοσύνης, αποδοχής, αγάπης και επιμερισμού της εργασίας και των ρόλων. Υποστηρίζει την προσέγγιση της γνώσης μέσα από το παιχνίδι, τη διερεύνηση, την αξιοποίηση διαφόρων πηγών πληροφόρησης, τη συζήτηση, την ανταλλαγή απόψεων, τη δημιουργία, την παρουσίαση ιδεών. Επιδιώκει την αβίαστη συμμετοχή κάθε παιδιού στις καθημερινές δραστηριότητες του προγράμματος σύμφωνα με το δικό του τρόπο και ρυθμό. Δεν αντιμετωπίζει όλα τα παιδιά με ίδιο τρόπο στη διδακτική διαδικασία, καθώς το κάθε παιδί έχει διαφορετική γνωστική ανάπτυξη και μπορεί να ανταποκριθεί σε συγκεκριμένα πράγματα. Επομένως, θέτει στόχους για το καθένα ξεχωριστά, ώστε να μην νιώθουν μειονεκτικά όσα παιδιά δεν αποκτήσουν το γενικό στόχο, ούτε τα υπόλοιπα να «βαρεθούν» καθώς θα τους φαίνονται εύκολα. Αξιοποιεί τις προϋπαρχουσες γνώσεις, τα βιώματα και τις εμπειρίες των παιδιών ως σημείο εκκίνησης επιδιώκοντας συγχρόνως τη διεύρυνση και τον εμπλουτισμό τους. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός καθώς βοηθά, συνεργάζεται, διαμεσολαβεί και διευκολύνει την όλη μαθησιακή διαδικασία.

Τέλος, το ελεύθερο παιχνίδι αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη ζωή των παιδιών. Είναι είτε ατομικό, είτε ομαδικό και διαδραματίζεται σε οργανωμένες γωνίες μέσα στην τάξη. Οι γωνίες είναι διαμορφωμένες έτσι ώστε να ανταποκρίνεται αρχικά στις ανάγκες και προσδοκίες των παιδιών - για να ευημερεί το συμβολικό παιχνίδι - και στη συνέχεια

να αναπτύξουν τα παιδιά την κινητικότητα, την επικοινωνία, την ανεξαρτησία και την φαντασία τους.

3.2. Ημερήσιο Ολοήμερο Πρόγραμμα Νηπιαγωγείου

Πίνακας 3.1: ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
7:45-8:30	Πρόωρη υποδοχή μαθητών/τριών (προαιρετικό πρόγραμμα)
8:20-8:30	Υποδοχή μαθητών/τριών
8:30-9:15	Ελεύθερο παιχνίδι - Ενασχόληση με κέντρα μάθησης (γωνίες)
9:15-10:00	Ρουτίνα - Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ - Α.Π.Σ.
10:00-10:30	Πρόγευμα
10:30-11:10	Διάλειμμα - Ελεύθερες δραστηριότητες
11:10-11:50	Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ - Α.Π.Σ.
11:50-12:10	Διάλειμμα
12:10-12:50	Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ - Α.Π.Σ.
12:50-13:00	Προετοιμασία για αποχώρηση
13:00	Αποχώρηση (Εκτός των παιδιών του ολοήμερου)
13:00-14:30	Παιχνίδι - Προετοιμασία για μεσημεριανό - Γεύμα
14:30-15:00	Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ - Α.Π.Σ.
15:00-15:45	Ύπνος - Ξεκούραση
15:45-16:00	Προετοιμασία για αποχώρηση
16:00	Αποχώρηση

- Το πρόγραμμα διαμορφώνεται στα νηπιαγωγεία αναλόγως τις ανάγκες των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

3.3. Λίγα λόγια για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

Παρακάτω παρατίθενται κάποιες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις - σενάριο με τρεις μεθόδους: κλασική διοργάνωση δραστηριοτήτων σύμφωνα με το νηπιαγωγείο, ιστοριογραμμή και μέθοδος πρότζεκτ.

Στόχος των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων είναι να λειτουργεί ως ένα φιλικό και χρηστικό εργαλείο το οποίο συνδυάζει τις διάφορες θεματικές ενότητες με διάδραση από τις οποίες μπορούν να βοηθηθούν και εμπνευστούν οι εκπαιδευτικοί και να δημιουργήσουν δραστηριότητες μέσα στην τάξη.

Οι παρακάτω δραστηριότητες μπορούν να υλοποιηθούν είτε μέσα στην τάξη συμπληρωματικά και υποστηρικτικά στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών είτε στο πλαίσιο προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων). Παράλληλα μπορούν να υλοποιηθούν εκτός σχολικού πλαισίου δηλαδή σε δομές και δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης όπως τον προαύλιο χώρο ή δημιουργικά εργαστήρια.

Ο αναγνώστης μπορεί να βρει χρήσιμο υλικό η μέρος αυτού, χωρίς να είναι υποχρεωμένος να το χρησιμοποιήσει με τη σειρά που παρουσιάζεται σε αυτό το εγχειρίδιο. Η θεματική επιλογή είναι επίσης ενδεικτική, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προσθέσουν, να αφαιρέσουν ή ακόμα και να διαφοροποιήσουν κομμάτια, προσεγγίσεις ή και τομέα.

Η ηλικιακή ομάδα και οι προτεινόμενες τάξεις ανά εκπαιδευτική βαθμίδα στις οποίες απευθύνεται κάθε δραστηριότητα είναι ενδεικτικές, ενώ ο εκπαιδευτικός καλείται να δει αν ταιριάζει κάτι στην ομάδα του ή όχι, καθώς και να επιφέρει αλλαγές ή προσαρμογές σύμφωνα με το έμφυχο υλικό του.

Η μεθοδολογία των προτεινομένων δράσεων βασίζεται στις αρχές της βιωματικής εκπαίδευσης, οι οποίες στηρίζονται στην ενεργό συμμετοχή και τις προσωπικές εμπειρίες των παιδιών. Οι μαθητές φέρουν τις εμπειρίες και τα συναισθήματα τους, βιώνουν καταστάσεις, αναζητούν νοήματα μέσα από τους δεσμούς της σχολικής τάξης, της καθημερινής ζωής και της κοινωνικής πραγματικότητας, ενεργοποιούν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους και κινητοποιούνται για κοινωνική δράση. Στόχος λοιπόν είναι να αναπτύξουν τα παιδιά τη γνώση, τις δεξιότητες, τις αξίες και τις συμπεριφορές που χρειάζονται για να συμμετέχουν μέσα στην κοινωνία, γνωρίζοντας και προστατεύοντας τα δικαιώματά τους, αλλά και αυτά των άλλων.

Με λίγα λόγια ακολουθούμε τη λογική του παιδαγωγικού αξιώματος «μαθαίνουμε πράττοντας», μέσα από μια διαδικασία, η οποία περνάει από τέσσερα στάδια, όπως τα περιγράφουν οι Kolb and Kolb (2001), οι οποίοι συνθέτοντας τους τρόπους θεώρησης της μάθησης των Dewey, Lewin και Piaget, κατέληξαν στο κλασικό πλέον μοντέλο της βιωματικής εκπαίδευσης (UNHCR , 2014):

1. Συγκεκριμένη εμπειρία (απλή παρόρμηση/αυθόρμητη διάθεση).
2. Στοχαστική παρατήρηση (προβληματισμός και ανάκληση πληροφοριών).
3. Σχηματισμός αφηρημένων εννοιών (γενίκευση που συμπυκνώνει τη σημασία/ νόημα όλων των προηγούμενων).
4. Ενεργός πειραματισμός (εμπρόθετη δράση με σχέδιο και μέθοδο βασισμένα στην πρόβλεψη πιθανών συνεπειών της δράσης αυτής, η οποία μπορεί να παρα-

γάγει μια αιτιατή εμπειρία για μια καινούργια παρόρμηση, προκαλώντας έτσι ένα νέο κύκλο παρατήρησης -γνώσης- κρίσης κ.ο.κ.).

3.4. Ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

Ρουτίνα:

Καθημερινά πριν την πρώτη οργανωμένη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός αφιερώνει ένα χρονικό διάστημα για να πραγματοποιήσει την ρουτίνα. Ο εκπαιδευτικός επιλέγει κάθε μέρα ένα παιδί από την παρεούλα για να καρφίτσώσει στον πίνακα την μέρα (π.χ. Δευτέρα) την ημερομηνία, τον μήνα, την εποχή. Στη συνέχεια το παιδί κοιτάει από το παράθυρο τον καιρό και ανάλογα καρφίτσώνει ήλιο, σύννεφα κ.α. Αναφωνούν το ονόματα των παιδιών που είναι υπηρεσία (τα παιδιά αυτά μέσα στην μέρα έχουν κάποιες υποχρεώσεις, μια εκ των οποίων είναι να σκουπίζουν τα ψίχουλα από τα τραπέζια, μετά το πρωινό αλλά και κάποια προνόμια, όπως να μπαίνουν πρώτα στη σειρά όταν πρόκειται να βγουν στην αυλή). Τέλος κάνουν την πρωινή προσευχή και λένε κάποιο τραγουδάκι από αυτά που έχουν μάθει.

1η Δραστηριότητα:

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδιά και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στόχοι:

- Να γνωριστούν τα παιδιά μεταξύ τους.
- Να συνειδητοποιήσουν την παρουσία του άλλου και να έρθουν σε επαφή μαζί του.

Υλικά και Μέσα: Μια κούκλα

Περιγραφή: Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει από την πρώτη μέρα των παιδιών στο σχολείο. Τα παιδιά καθισμένα στη γωνία της παρεούλας σχηματίζουν ένα κύκλο. Εμφανίζουμε τότε την κούκλα μας η οποία έχει ξεχάσει το όνομα της και τώρα θα πρέπει να περάσει από κάθε παιδί. Το κάθε παιδί θα πρέπει τη στιγμή που την κρατάει να πει το όνομα του, ίσως έτσι βοηθήσει στην κούκλα μας να θυμηθεί το δικό της όνομα. Η κούκλα μας περνάει από κάθε παιδί με τη σειρά και τη στιγμή που το κάθε παιδί την κρατάει στα χέρια του λέει το όνομα του. Αυτό συμβαίνει μέχρι όλα τα παιδιά να πουν το όνομά τους. Ταυτόχρονα μπορεί πουν κάτι, οτιδήποτε θέλουν, παραδείγματος χάρη χάρηκα πολύ που σε γνώρισα, είσαι πολύ όμορφη. Ο κύκλος τελειώνει και η κούκλα μας δεν έχει καταφέρει να θυμηθεί το όνομα της. Τώρα θα πρέπει τα παιδιά να προχωρήσω στο επόμενο βήμα. Η κούκλα περνάει ξανά από τα χέρια των παιδιών και αυτά με τη σειρά τους πρέπει να προτείνουν ένα νέο όνομα για την κούκλα μας, αυτό που θα ειπωθεί περισσότερες φορές, αυτό θα είναι και το όνομα της κούκλας μας. Αυτή θα είναι η πρώτη απόπειρα συνεργασίας των παιδιών.

2η Δραστηριότητα:

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στόχοι:

- Να μάθουν την ιστορία του Ηφαίστου.
- Να ευαισθητοποιηθούν και να αποκτήσουν συμπόνια για τα άτομα που δεν μπορούν να περπατήσουν.

Υλικά και Μέσα: Παραμύθι, υπολογιστής, βίντεο.

Περιγραφή: Ξεκινώντας την δραστηριότητα παρουσιάζουμε στα παιδιά ένα παραμύθι με την ιστορία του θεού Ηφαίστου, όποιος ήταν ένας από τους δώδεκα θεούς. Γυρνάμε το βιβλίο προς τα παιδιά και ξεκινάμε την αφήγηση της ιστορίας. «Χρωματίζουμε» τη φωνή μας ώστε να κρατήσουμε αμείωτο το ενδιαφέρον των παιδιών.

Αφού τελειώσουμε το παραμύθι, παρακολουθούμε στον υπολογιστή ένα βίντεο 12 λεπτών

«Άρθουρ, παιδικό, Το αναπηρικό καροτσάκι». Μπορούμε να το παρακολουθήσουμε μια φορά και στη συνέχεια να το ξαναβάλουμε σταματώντας το σε συγκεκριμένα σημεία ώστε να κάνουμε συζήτηση και να βγάζουμε συμπεράσματα. Κάνουμε μια σύνδεση του κουτσού Ηφαίστου με τα άτομα τα οποία έχουν κινητικά προβλήματα, τα συναισθήματά τους, τα προβλήματα που έχουν και πως θα έπρεπε να είναι η συμπεριφορά μας απέναντι σε άτομα με αναπηρία. Στη συζήτηση μας, αναφέρουμε πως συμπεριφέρονταν οι άλλοι θεοί στον άσχημο και κουτσό Ηφαιστο, ότι τον αγκάλιαζαν και με τον ίδιο τρόπο και εμείς θα πρέπει να αγκαλιάζουμε τα άτομα με κινητικές αναπηρίες.

3η Δραστηριότητα:

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον.

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν τον θεό Άρη.
- Να διακρίνουν τα παιδιά τα καλά της ειρήνης και τα κακά του πολέμου.
- Να εκφράσουν τα συναισθήματα τους.

Υλικά και Μέσα: Παραμύθι, λάπτοπ, χαρτόνι, κόλλα, εικόνες πολέμου ειρήνης (σκύρος ουρανόσ, γκρεμισμένο σπίτι, λουλούδια, χαμογελαστό κορίτσι)

Περιγραφή: Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα διηθούμαστε μια ιστορία για τον θεό Άρη, έναν από τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου, ο οποίος είναι ο θεός του πολέμου. Μέσα από την ιστορία πραγματοποιούμε με τα παιδιά μια συζήτηση σχετικά με τη φύση του πολέμου, γιατί πολεμούν οι άνθρωποι, που ωφελεί ο πόλεμος και τι κακά φέρνει στους ανθρώπους. Αναφερόμαστε ακόμα, στην ειρήνη, ποια είναι τα θετικά της, σε τι μας ωφελεί και πως μπορεί να επιτευχθεί. Η συζήτηση μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω ανάλογα με τις διαθέσεις και απαντήσεις των παιδιών. Στη συνέχεια τοποθετούμε στο πάτωμα εικόνες που απεικονίζουν πόλεμο και ειρήνη. Τις παρουσιάζουμε μια-μια στα παιδιά και αναφέρουμε μερικές σκέψεις σχετικά με την κάθε εικόνα. «Τι παρατηρείτε σε αυτήν την εικόνα;», «Έχετε δει τέτοια λουλούδια από κοντά;», «Γιατί πιστεύεται γίνεται πόλεμος;», «Εσείς τι προτιμάτε;» - και άλλες παρόμοιες εικόνες ώστε να αναλύσουμε τον πόλεμο και την ειρήνη μέσω των εικόνων. Σε ένα μεγάλο χαρτόνι κολλάμε τις εικόνες ξεχωρίζοντας τις εικόνες του πολέμου από τα αριστερά και τις εικόνες της ειρήνης από τα δεξιά.

4η Δραστηριότητα (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2012):

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον.

Στόχοι:

- Να έρθουμε σε επαφή με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.
- Να κατανοήσουμε πως ενστικτωδώς γνωρίζουμε τα δικαιώματα των παιδιών.
- Να συνδέσουμε τις ανθρώπινες ανάγκες με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Υλικά και Μέσα: Χαρτί σχεδίασης και μαρκαδόρους, ένα διάγραμμα/πίνακα και ένα αντίγραφο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Περιγραφή: Ζητάμε από τα παιδιά να φανταστούν πως έχουν να φροντίσουν ένα κατοικίδιο κουνέλι και πως πρέπει να το ονομάσουν. Πρέπει να σκεφτούν όλα τα πράγματα που χρειάζεται για να είναι ευτυχισμένο, ασφαλές και υγιές. Ρωτάμε «Ποια είναι όλα αυτά που χρειάζεται ένα κουνέλι;». Τα παιδιά πιθανόν να αναφέρουν πράγματα όπως ένα κλουβί, άχυρο, τροφή, νερό, άσκηση, προσοχή, αγάπη ή ίσως ένα άλλο κουνέλι για συντροφιά. Γράφουμε «ΚΟΥΝΕΛΙ» (ή το όνομα του) στην κορυφή της αριστερής στήλης σε ένα διάγραμμα ή πίνακα και καταγράφουμε τις δηλώσεις των παιδιών. Μετά ρωτάμε «Ποιος είναι υπεύθυνος για να διασφαλίσει ότι το κουνέλι έχει όλα, όσα χρειάζεται;». Σημειώνουμε τις απαντήσεις των παιδιών (πιθανόν υπεύθυνα να είναι αυτά ή ο οποιοδήποτε ιδιοκτήτης του κουνελιού). Επιβεβαιώνουμε τα αγαθά που χρειάζεται ένα κουνέλι για να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, όπως τροφή, νερό και ένα κλουβί. Μετά θέτουμε ερωτήσεις, όπως:

- Αν το κουνέλι πραγματικά χρειάζεται αυτά τα αγαθά για να επιβιώσει, τότε το κουνέλι θα πρέπει να έχει δικαίωμα σε αυτά;
- Ποιος είναι υπεύθυνος για να διασφαλίσει ότι το κουνέλι απολαμβάνει τα δικαιώματα του σε αυτά τα αγαθά που χρειάζεται;

Μετά γράφουμε «ΠΑΙΔΙΑ» στην κορυφή της δεξιάς στήλης του πίνακα και ζητάμε από την ομάδα να ανταλλάξει ιδέες: «Ποια είναι τα αγαθά που χρειάζονται τα παιδιά για να αναπτυχθούν και να έχουν μια ευτυχισμένη, ασφαλή και υγιή ζωή;». Καταγράφουμε τις απαντήσεις των παιδιών, βοηθώντας τα να καταλήξουν σε προτάσεις, όπως: σπίτι, φαγητό, νερό, οικογένεια, φίλους, παιχνίδια, μόρφωση, αγάπη και προσοχή. Ρωτάμε «Ποιος είναι υπεύθυνος για να διασφαλίσει ότι τα παιδιά έχουν όλα, όσα χρειάζονται, για να είναι ευτυχισμένα, ασφαλή και υγιή». Ενθαρρύνουμε απαντήσεις, όπως: ενήλικες, γονείς, κηδεμόνες, οικογένεια. Θέτουμε ερωτήσεις, όπως οι παρακάτω, για να επεκτείνουμε το φάσμα των δικαιωμάτων των παιδιών, προσθέτοντας ανάγκες στον πίνακα:

- Τι χρειάζονται τα παιδιά για την προστασία τους, την επιβίωση τους, την ανάπτυξη τους και την ενεργό συμμετοχή τους;
- Αν τα παιδιά χρειάζονται αυτά τα αγαθά, τότε θα πρέπει να έχουν δικαίωμα σε αυτά;
- Ποιος είναι υπεύθυνος για να διασφαλίσει ότι τα παιδιά απολαμβάνουν αυτά τα δικαιώματα;

5η Δραστηριότητα (The Right Start Foundation's, 2016):

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον.

Στόχοι:

- Να αρχίσουμε να συνειδητοποιούμε ότι, ενώ είμαστε διαφορετικοί, είμαστε όλοι ίσοι.
- Να κατανοήσουμε πως μπορούμε να βοηθάμε ο ένας τον άλλον δουλεύοντας και παίζοντας όλοι μαζί.

- Να διερευνήσουμε τις σχέσεις μας με όσους μας βοηθούν.

Υλικά και Μέσα: Χαρτί, υλικά ζωγραφικής, ψαλίδια

Περιγραφή: Στην αρχή διαβάζουμε την παρακάτω ιστορία στα παιδιά, χρησιμοποιώντας τα δάκτυλα μας για να παρουσιάσουμε όλους τους χαρακτήρες:

«Μια μέρα τα δάκτυλα αρχίσαν να τσακώνονται μεταξύ τους για το ποιο ήταν το καλύτερο. Πρώτος μίλησε ο Δείκτης: «Νομίζω ότι είμαι το καλύτερο και το πιο σημαντικό δάκτυλο γιατί όταν κάποιος θέλει να μάθει προς τα πού να πάει εγώ μπορώ να του δείξω το δρόμο. Χωρίς εμένα όλοι θα ήταν χαμένοι!». «Για μισό λεπτό!», είπε ο Μέσος. «Εγώ είμαι το πιο μακρύ δάκτυλο από όλα. Και, αφού είμαι το μεγαλύτερο, είμαι και το καλύτερο». «Ορίστε;», είπε ο Παράμεσος. «Αυτό που ξέρω εγώ είναι ότι εγώ είμαι το πιο σημαντικό δάκτυλο, αφού φοράω χρυσό, ασημί και διαμάντια. Μα δεν είμαι πολύ όμορφο;». «Σσςσς... σειρά μου τώρα», είπε το Δακτυλάκι. «Μπορεί να είμαι το πιο μικρό απ' όλα, αλλά ποιο άλλο δάκτυλο μπορεί να γλείφει τη σοκολάτα από τα τοιχώματα του μπολ, όταν ανακατεύουμε;». Τίποτα δεν ακουγόταν. Μόνο ο Αντίχειρας δεν είχε πάρει ακόμα το λόγο. «Είμαι ο Αντίχειρας και, ναι, μπορεί να είμαι μόνος μου στο πλάι της παλάμης, αλλά χωρίς εμένα πως θα κρατούσατε το μολυβί, πως θα ξεκουμπώνατε το παλτό σας, πως θα ξεφλουδίζατε μια μπανάνα και πως θα βουρτσίζατε τα δόντια σας; Θα σας ήταν πολύ δύσκολο, όπως θα ήταν και για μένα, εάν δεν είχα όλους εσάς να με βοηθάτε. Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον. Κανένα δάκτυλο δεν είναι καλύτερο από τα υπόλοιπα. Είμαστε όλοι εξίσου σημαντικοί. Ας δύσουμε λοιπόν τα χέρια και ας θυμόμαστε ότι χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον για να γινόμαστε καλύτεροι».

Ολοκληρώστε την ιστορία σφίγγοντας τα χέρια με ένα παιδί και ζητήστε του με τη σειρά του να σφίξει τα χέρια με το διπλανό του.

Εξηγούμε στην τάξη ότι θα σχεδιάσουμε το περίγραμμα των χεριών μας, θα το ζωγραφίσουμε και έπειτα θα το κόψουμε. Κάθε παιδί θα πρέπει να φτιάξει δυο χεράκια. Μπορεί ορισμένα παιδιά να δυσκολεύονται να σχεδιάσουν το περίγραμμα των χεριών τους και να το κόψουν. Επομένως αυτή μπορεί να είναι μια εργασία για το σπίτι ή μπορεί να φέρουμε στην τάξη παιδιά από μεγαλύτερες τάξεις, που θα βοηθήσουν στη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Ζητάμε από τα παιδιά να γράψουν στο ένα χέρι το όνομα τους και να το διακοσμήσουν όπως θέλουν. Θα χρησιμοποιήσουν το άλλο ως βοηθητικό χέρι. Σε κάθε δάκτυλο του βοηθητικού χεριού τους τα παιδιά πρέπει να ζωγραφίσουν μια εικόνα ή να γράψουν το όνομα κάποιου που τα βοήθησε σήμερα στο σχολείο ή στο σπίτι. Εξηγούμε στα παιδιά ότι στο βοηθητικό χέρι μπορούν να αλλάξουν ή να προσθέσουν ό,τι θέλουν, ώστε να μην έχει σημασία ποιου το όνομα έγραψαν σήμερα. Ζητάμε να τοποθετήσουν τα χέρια που έφτιαξαν σε ένα σημείο. Ολοκληρώνουμε τη δραστηριότητα, καλώντας τα παιδιά να καθίσουν σε κύκλο και παροτρύνοντας τα να πουν με τη σειρά ποιον συμπεριέλαβαν στα βοηθητικά χέρια που έφτιαξαν.

6η Δραστηριότητα:

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Γλώσσα, Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στόχοι:

- Να έρθουν σε επαφή με δύσκολες έννοιες.
- Να μάθουν το ποίημα και να διασκεδάσουν μέσω αυτού.

Υλικά και Μέσα: Ποίημα.

Περιγραφή: Αρχικά παρουσιάζουμε το ποίημα στα παιδιά.

«Λευκό Περιστέρι πετά στον ουρανό

και μας κοιτάει σαν να λέει ειρήνη να έρθεις ανυπομονώ.

Να μας πεις θα 'θελα ένα μυστικό μα με το

πληγωμένο σου φτερό πέφτει κάτω στο κενό.

Εκεί που πέσε, αίμα γέμισε η γη και μια κοπέλα έμεινε

εκεί να το αφήνει, μα όλοι άλλοι φύγανε και έμεινε μοναχή.

Ένωθε ότι φροντίζει την ειρήνη την ελπίδα, την αγάπη, την πυγμή

και το πήρε μαζί της σαν δικό της να 'τανε παιδί.

Η ειρήνη δεν πεθαίνει

και έτσι το λευκό Περιστέρι μαζί με την Ειρήνη παραμένει.

Η κοπέλα αφήνει το Περιστέρι με την Ειρήνη να πηγαίνει,

για να ξέρει τελικά ότι τίποτα δεν θα συμβεί δεν θα τους συμβεί»

Το διαβάζουμε αρκετές φορές και παροτρύνουμε τα παιδιά να το πουν μαζί μας. Στην συνέχεια μπορούμε να αναλύσουμε μερικές από τις λέξεις του κειμένου όπως «ελπίδα», «αγάπη», «πυγμή», «ειρήνη» ρωτώντας τα παιδιά αν γνωρίζουν τη σημασία τους. Μπορούμε να τους μοιράσουμε το ποίηση και να το πάρουν στο σπίτι να το μάθουν μαζί με τους γονείς τους ώστε να το λένε τα πρωινό στην καθημερινή ρουτίνα.

7η Δραστηριότητα:

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον, Παιδί και Εικαστικά

Στόχοι:

- Να διακρίνουν ποιες εικόνες αναφέρονται σε ειρήνη και ποιες σε πόλεμο.
- Να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα στην τάξη.

Υλικά και Μέσα: Φύλλο εργασίας

Περιγραφή: Παρουσιάζουμε αρχικά το φύλλο εργασίας στην παρεούλα. Ζητάμε από κάθε παιδί να περιγράψει μια εικονίτσα από αυτές που βλέπει. Στη συνέχεια γίνεται συζήτηση σχετικά με το τι πιστεύουν ότι παρουσιάζει το συγκεκριμένο φύλλο. Αφού τελειώσουμε τη συζήτηση τους μοιράζουμε από ένα φύλλο και ζητάμε από κάθε παιδί να ζωγραφίσει με το αγαπημένο του χρώμα τις εικόνες που παρουσιάζουν την Ειρήνη και με το χρώμα που δεν τους αρέσει να ζωγραφίσει τις εικόνες που παρουσιάζουν τον Πόλεμο. Τέλος, μπορούν να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα στην τάξη και να αιτιολογήσουν τις προτιμήσεις τους.

8η Δραστηριότητα: (SlideShare a Scribd company, 2013):

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν την αλληλεξάρτηση που υπάρχει στους παράγοντες του οικοσυστήματος, τις συνέπειες που προκαλούνται από την επίδραση βλαβερών ουσιών σε αυτό και τέλος πώς επηρεάζεται ολόκληρο το οικοσύστημα.

Υλικά και Μέσα: -

Περιγραφή: Βάζουμε π.χ. επτά παιδιά να πιαστούν σε κύκλο. Καθένα παίρνει το ρόλο ενός παράγοντα του οικοσυστήματος, όπως: ραδίκι, πλατάνι, χελώνα, πρόβατο, γεράκι, άνθρωπος, αποικοδομητής ή φυτοπλαγκτόν, βένθος, ψάρι, πουλί. Ο εμπυχωτής της ομάδας ή ένα άλλο παιδί (το οποίο έχουμε ενημερώσει τι πρέπει να κάνει), αποτελεί τον εξωγενή παράγοντα ο οποίος θα επηρεάσει αρνητικά την τροφική αλυσίδα. Τα παιδιά – κρίκοι της τροφικής αλυσίδας – γυρίζουν αργά σε κύκλο. Ο εξωγενής παράγοντας αρπάζει ένα παιδί και το τραβά. Τότε, αν συμβεί: α) βίαιη απόσπαση του παιδιού από την αλυσίδα και παρασυρθούν και άλλα παιδιά, αυτό σημαίνει καταστροφή του οικοσυστήματος σε μεγάλο βαθμό, οικολογική διαταραχή. Συζητούμε με τα παιδιά: Τι την προκά-

λεσε (ποιος ήταν η αιτία που έσπασε η τροφική αλυσίδα;) Τι συνέπειες είχαμε; (ποιος έπεσε ή αποκόπηκε και γιατί;) Πώς θα επέλθει αποκατάσταση του οικοσυστήματος; β) απλή αποκοπή της αλυσίδας Συζητούμε με τα παιδιά: Τι την προκάλεσε Τι συνέπειες είχαμε; Πώς θα επέλθει αποκατάσταση του οικοσυστήματος; γ) στην τάξη μπορούμε να κατασκευάσουμε τροφική αλυσίδα με τη μορφή κυκλικού παζλ

9η Δραστηριότητα: (SlideShare a Scribd company, 2013):

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν τα παιδιά την επικινδυνότητα της συσσώρευσης επιβλαβών ουσιών (γενικά για τους παράγοντες του οικοσυστήματος και ειδικά για τον άνθρωπο)

Υλικά και Μέσα: 10 κόκκινες κορδέλες γκοφρέ χαρτί. Οι κορδέλες συμβολίζουν την άμεση ρύπανση – μόλυνση (π.χ. αστικά λύματα) ή την έμμεση ρύπανση – μόλυνση (π.χ. μέσω του εδάφους ρυπαίνονται τα υπόγεια ύδατα).

Περιγραφή: Στο παιχνίδι παίρνουν μέρος 12 παιδιά. Τοποθετούμε τα παιδιά ως εξής: 5 παιδιά – (φυτά) – στέκονται γονατιστά σε σειρά κρατώντας από δύο κορδέλες στα χέρια τους. 4 παιδιά – (φυτοφάγα ζώα) – στέκονται σε σειρά πίσω από την πρώτη σειρά ορθώνοντας το σώμα τους λίγο πιο ψηλά από τους πρώτους. 2 παιδιά – (σαρκοφάγα ζώα) –στέκονται σε σειρά πίσω από τη δεύτερη σειρά, όρθια. 1 παιδί (το ψηλότερο) – (άνθρωπος) – στέκεται στο τέλος της πυραμίδας. Λέμε στα παιδιά να αρπάξουν όσες περισσότερες κορδέλες μπορούν. Τα «φυτά» κουνούν τις κορδέλες τους, τα φυτοφάγα τις αρπάζουν, τις κουνούν με τη σειρά τους, τις αρπάζουν τα σαρκοφάγα, τις κουνούν και

τέλος το παιδί – άνθρωπος αρπάζει όλες τις κορδέλες. Ενώ όμως χαίρεται γιατί κατάφερε και πήρε όλες τις κορδέλες, του λέμε ότι ουσιαστικά είναι ο χαμένος, γιατί ο άνθρωπος τρώγοντας όλες τις τροφές από την πυραμίδα της τροφής συγκεντρώνει σωρευτικά στον οργανισμό του όλες τις βλαβερές ουσίες που υπάρχουν στα διάφορα είδη τροφής. Παραλλαγή του παιχνιδιού: Μπορούν τα παιδιά αντί να είναι στατικά σχηματίζοντας πυραμίδα, να έχουν τις κορδέλες περασμένες στη ζώνη τους και να κυνηγιούνται. Η βιολογική μεγέθυνση σε μια τροφική αλυσίδα. Τα ποσά των ρυπαντών που προσλαμβάνει το ανώτερο τροφικό επίπεδο.

10η Δραστηριότητα: (SlideShare a Scribd company, 2013):

Μαθησιακή Περιοχή: Παιδί και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στόχοι:

- Να αντιληφθούν τα παιδιά την αναγκαιότητα της διατήρησης της φυσικής ισορροπίας, τους κινδύνους που την απειλούν και τους τρόπους προστασίας της.

Υλικά και Μέσα: -

Περιγραφή: Μία ομάδα παιδιών κρατιούνται σε ευθεία γραμμή, ο ένας δίπλα στον άλλον. Απέναντί τους ένα άλλο παιδί είναι ο «εισβολέας», ο οποίος έχει δηλώσει ποια απειλή της φυσικής ισορροπίας, αντιπροσωπεύει. Μπορεί να είναι άνθρωπος, έντονο καιρικό φαινόμενο, αγωγός λυμάτων, αμμοληψίες. Ο «εισβολέας» πρέπει να καταφέρει να διασπάσει το «φράχτη». Συζητούμε με τα παιδιά: Τι συνέπειες είχαμε; Πώς θα επέλθει αποκατάσταση του οικοσυστήματος;

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στο τρίτο και τελευταίο κομμάτι της εργασίας γίνεται αρχικά αναφορά στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, με το οποίο στήνονται οι δραστηριότητες από τον εκπαιδευτικό. Το ΔΕΠΠΣ αποτελεί σημαντικό εργαλείο του εκπαιδευτικού καθώς με βάση αυτό δημιουργούνται οι δραστηριότητες και διαμορφώνεται οι θεματικές της σχολικής χρονιάς. Γίνεται επίσης αναφορά στο ωρολόγιο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου καθώς και τον τρόπο ανάπτυξης των δραστηριοτήτων.

Οι δέκα δραστηριότητες που αναφέρθηκαν πιο πάνω, έχουν δημιουργηθεί έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στο κύριο θέμα της εργασίας, το οποίο αφορά δηλαδή την ειρήνη, τον πόλεμο και το περιβάλλον. Στόχος τους είναι να επιμορφώσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές πάνω σε κοινωνικά ζητήματα ενώ ταυτόχρονα να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν δεξιότητες και να διασκεδάσουν. Πολλές από αυτές είναι εμπνευσμένες από εκπαιδευτικά sites και είναι εφαρμοσμένες μέσα στην τάξη. Υπάρχει αναρτημένο στο διαδίκτυο πολύ υλικό αλλά και σε βιβλία που σχετίζονται με τα παιδαγωγικά από τα οποία μπορεί κανείς να αντλήσει ιδέες. Βέβαια η εφαρμογή των παραπάνω δραστηριοτήτων στην έκαστη τάξη μπορεί να διαφέρει. Οι εκπαιδευτικοί ανάλογα με το πλήθος των μαθητών, το νοητικό επίπεδο τους, τα μέσα που διαθέτουν και τις ιδέες τους, μπορούν να αναδιαμορφώσουν τις δραστηριότητες μειώνοντας ή και προσθέτοντας κάτι, για την καλύτερη δυνατή πραγματοποίηση της δραστηριότητας του πλάνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Δαμανάκης, Μ. (1997) *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και Αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική Προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg

Θεμέλαρου Σ., Πανέτσος Λ., Πανέτσος Σπ.(2009), *Περιβάλλον, προστασία & εκπαίδευση*, 2^η Έκδοση. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

ΚΑΚΑΝΑ ΔΟΜΝΑ-ΜΙΚΑ (2018). *Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση, θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικές προοπτικές*. Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη.

Κανακίδου Ε. και Παπαγιάννη Β.,(1994). *Διαπολιτισμική Αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,

ΚΑΝΤ ΙΜΑΝΟΥΕΛ,(2016), *Κριτική του καθαρού λόγου, υπερβατική διαλεκτική και υπερβατική μεθοδολογία*. Αθήνα: Παπαζήση

Κατέβας Γ.Ι.,(1998) *Η εκπαίδευση των παιδιών με πολιτισμική και κοινωνική υστέρηση. Εφαρμογές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σχολείο*. Τα εκπαιδευτικά, τεύχος 47-48,

ΚΟΝΔΥΛΗΣ, Π. (2001), *Ο Μαρξ και η Αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Στιγμή

Μικρή Πυξίδα, Compasito,(2012). *Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για Παιδιά*, © Συμβούλιο της Ευρώπης - Μετάφραση και επιμέλεια ελληνικής έκδοσης: Κέντρο Στήριξης Μη Κυβερνητικών Οργανισμών, Κύπρος.

Μπουραντάς, Δ. (1992) *Μάνατζμεντ: οργανωτική θεωρία και συμπεριφορά*. Αθήνα: Team.

Πανταζής Β.,(2003), *Μεταρρυθμιστικές Παιδαγωγικές Αρχές στη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική*, Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων.

Παπαδημητρίου, Ε. και Φραγκόπουλος, Ι. (2018), *Περιβαλλοντική ανισότητα, αναπαραστάσεις του χώρου και πρακτικές*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

Παπαδημητρίου, Β. (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο. Μια διαχρονική θεώρηση*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός

Σκαναβή-Τσαμπούκου, Κ., (2004), *Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Τσιάκαλος Γ., (2002), *Η υπόσχεση της παιδαγωγικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Φαναριώτης, Π (2009). *Επιχειρησιακή επικοινωνία, εισαγωγή θεωρία τεχνική σύγχρονης ΕΕ*. Αθήνα: Σταμούλης

Φλογαΐτη, Ε. (1993), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.

Φλογαΐτη, Ε. (1999), «*Η φύση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*» στο Μ. Μοδινός & Η. Ευθυμίου (επιμ.) *Η φύση στην Οικολογία*, Αθήνα: Στοχαστής, 111-122

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Dirie W. & Miller C. (2001), *Λουλούδι της ερήμου* (Μ. Ευθυμίου Μετ.). Αθήνα: Ωκεανίδα.

DORANCE, S. (2007) *Δημιουργικές Δραστηριότητες στο Νηπιαγωγείο, Εικόνες και Πράγματα* (Δ. Παπαδοπούλου Μετ.). Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ / ΔΑΡΔΑΝΟΣ

Dupre, B. (2013), *50 Διλήμματα ηθικής για τη ζωή και τον κόσμο* (Ν. Οράτου Μετ.) Αθήνα: Διόπτρα, σ. 186-187.

Kolb, A. and Kolb D. A.,(2001), *Experiential Learning Theory Bibliography 1971-2001*, Boston.Ma.: McBer and Co.

Sterling S.& Cooper G.(1992).*In touch: Environmental Education for Europe*. WWF U.K

TAHAR B.-J. (1998), *Ο ρατσισμός όπως τον εξήγησα στην κόρη μου* (Αγγέλα Άρτεμη – Βερυκοκάκη Μετ.). Αθήνα: Λιβάνη

Ηλεκτρονικές Πηγές

G. J. D. KIRK, P. H. NYE (1985), The dissolution and dispersion of dicalcium phosphate dihydrate in soils. II. Experimental evaluation of the model.

Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2389.1985.tb00350.x>

Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (1987).

Ανακτήθηκε από: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

Selma Simonstein Fuentes (2008), Education for peace in a sustainable society.

Ανακτήθηκε από: <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/%5BENG%5D%20La%20contribuci%C3%B3n%20de%20la%20educaci%C3%B3n%20inicial%20para%20una%20sociedad%20sustentable.pdf>

The Right Start Foundation's, Διεθνής Αμνηστία στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας LIFT OFF,

Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.ie/wp-content/uploads/2016/08/The-Right-Start-updated-version.pdf> UNHCR (2014) Δραστηριότητες Βιωματικής Μάθησης στα

Ανθρώπινα Δικαιώματα και στα Δικαιώματα των προσφύγων. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ανακτήθηκε από: https://www.unhcr.org/gr/viomatiki_math-isi

Β' Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο.
Ανακτήθηκε από: http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=300&ep=367

Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ.
Ανακτήθηκε από: <https://unric.org/el/%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CF%83-16-%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%BD%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%85%CF%81%CE%BF/>

Χριστάρα Γ., (2006). *Η διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα από το έντεχνο παραμύθι* (Πτυχιακή εργασία).
Ανακτήθηκε από: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/11615/10124>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ

Πρώτο παιδί: Λεωνίδα 7,5 χρόνων - Δευτέρα Δημοτικού

M: Λοιπόν, Γεια σου Λεωνίδα, τι κάνεις;

Λ: Γεια, καλά.

M: Κοιτά! Εδώ σου έχω φέρει κάποιες εικονίτσες και θέλω λίγο να τις συζητήσουμε.

Λ: Μμμμ χχχμμ.

M: Λοιπόν, θέλεις να ξεκινήσουμε με την πρώτη;

Λ: Μμμ χχχμμ, ναι.

M: Για πες μας, τι βλέπεις εδώ.

Λ: Ε, βλέπω ένα κοριτσάκι, λουλούδια, χόρτα, ε... βλέπω μια φατσούλα χαρούμενη, πάνω γράφει κάτι «Όταν έχουμε ειρήνη» (διαβάζει). Αυτά.

M: Ωραία, οπότε εδώ έχουμε μια εικονίτσα ειρήνης, έτσι;

Λ: Μμμμ χχχμμ.

M: Δίπλα τι υπάρχει;

Λ: Εμ... Εδώ υπάρχει, όταν... Να διαβάσω πρώτα «Όταν έχουμε πόλεμο.» (διαβάζει) είναι πολύ κακό «Είμαστε δυστυχισμένοι.» (διαβάζει). Βλέπω το κοριτσάκι που κλαίει, σκέφτεται τανκ, σκέφτεται πολέμους και τέτοια και η φατσούλα εκεί πέρα είναι λυπημένη.

M: Εδώ παρακάτω τι βλέπεις;

Λ: Εκεί βλέπω ε... μερικά παιδάκια, που κάνουν κούνια, χόρτο βλέπω, λουλούδια...

M: Παίζουνε...

Λ: Ναι, παίζουνε.

M: Άρα, τι πιστεύεις ότι υπάρχει;

Λ: Υπάρχει Ειρήνη. Και εδώ πάνω. «Όταν έχουμε ειρήνη, παίζουμε ανέμελα.» (διαβάζει).

M: Μπράβο, για πάμε και στη δίπλα τώρα.

Λ: Αα... τρομακτικό.

M: Τι κάνουν εκεί τα παιδάκια; Τα βλέπεις χαρούμενα;

Λ: Τρόμος... Όχι, είναι τρομαγμένα επειδή είναι κάπου σαν στην αποθήκη, στο υπόγειο; Δεν μπορώ να καταλάβω. «Όταν έχουμε πόλεμο, είμαστε φοβισμένοι και δεν έχουμε διάθεση να παίζουμε.» (διαβάζει).

M: Κατάλαβα. Για να πάμε και λίγο παρακάτω. Εδώ; Είναι λίγο δύσκολη εικόνα. Τι κάνουν τα παιδάκια εκεί;

Λ: Κρατάνε τη Γη. Ε.. αυτά. Κρατάνε τη Γη... τα παιδάκια και «Όταν έχουμε ειρήνη, ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωρίο.» (διαβάζει).

M: Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;

Λ: Οκό (όχι).

M: Ότι όταν έχουμε ειρήνη, μπορούμε να ταξιδέψουμε και σε άλλες χώρες και να γνωρίσουμε και άλλα παιδάκια και να παίζουμε και με άλλα παιδάκια.

Λ: Ναι, κατάλαβα. Όμως όταν έχουμε πόλεμο, δεν μπορούμε γιατί υπάρχουνε πόλεμοι εκεί πέρα και δεν...

M: Ναι! Για να δούμε, εδώ παρακάτω;

Λ: Εδώ είναι...

M: Τι είναι αυτοί οι δύο;

Λ: Άνθρωποι που πολεμούν.

M: Είναι στρατιώτες;

Λ: Ναι είναι στρατιώτες και έχουν αυτό σαν φλογοβόλο, οπλοπολυβόλο κάτι τέτοιο. Εδώ λέει «Όταν έχουμε πόλεμο, όλα μοιάζουν με πεδίο μάχης» (διαβάζει).

M: Δηλαδή ότι φοβόμαστε, μπορεί κάποιος να μας χτυπήσει με το όπλο του. Είδες αυτόν που τρέχει από τον φόβο του;

Λ: Ο άλλος όμως είναι νευριασμένος.

M: Μμμ. Ο άλλος θέλει να πυροβολήσει κάποιον και αυτός φοβάται και τρέχει μακριά. Εδώ τι έχουμε; Έχουμε μια κυρία. Τι κάνει;

Λ: Ε... Μιλάει στο τηλέφωνο με... έναν κύριο;

M: Μμμ... Είδες; Μπορούμε να επικοινωνήσουμε όταν έχουμε ειρήνη.

Λ: Όταν έχουμε πόλεμο δεν γίνεται.

M: Όταν έχουμε πόλεμο, αυτό τι είναι; όταν έχουμε ειρήνη χρησιμοποιούμε τα τηλέφωνα μας κανονικά, όταν όμως έχουμε πόλεμο, τι χρησιμοποιούμε;

Λ: Όταν έχουμε πόλεμο, χρησιμοποιούμε αυτό το τηλέφωνο.

M: Ξέρεις τι είναι αυτό; Σαν γουοκι-τοκι κάπως.

Λ: Νόμιζα ήταν σαν βόμβα.

M: Δεν μπορούμε να μιλάμε καθημερινά με τα αγαπημένα μας πρόσωπα. Για να δούμε και εδώ. Για να σε δω. Εδώ τι έχει ακριβώς;

Λ: Έχει ένα παιδάκι, που βλέπει ένα πουλάκι και το παιδάκι τραγουδάει.
 Μ: Σωστά! Εδώ λοιπόν, είναι για το περιβάλλον. «Όταν έχουμε ειρήνη, απολαμβάνουμε τη φύση και ακούμε τα πουλιά να κελαηδούν χαρούμενα.» (διαβάζω). Μπορούμε να πάμε μια βόλτα στο πάρκο, να δούμε το πράσινο ή να παίξουμε στα χιόνια. Λοιπόν... Εδώ όμως; Όταν έχουμε πόλεμο;
 Λ: Εκεί... όταν έχουμε πόλεμο, το περιβάλλον δεν είναι... έχει σφαίρες εδώ, βασικά όχι δεν είναι σφαίρες, είναι...
 Μ: Τι είναι; Πύραυλοι;
 Λ: Πύραυλοι.
 Μ: Άρα τι γίνεται;
 Λ: Πόλεμος και καταστρέφετε η Γη.
 Μ: Άμα πέσει ένας πύραυλος, τι θα γίνει; Θα υπάρχει πράσινο;
 Λ: Όχι βέβαια.
 Μ: Όχι. Κοιτά τι λέει: «κανένας δεν νοιάζεται για τη φύση, τα ζώα, το περιβάλλον.» (διαβάζω). Για να δούμε και τις δύο τελευταίες μας. Όταν έχουμε ειρήνη... τι είναι αυτά;
 Λ: Εμ... παιχνίδια;
 Μ: Λεφτά. Μπορούμε να κάνουμε οικονομία, να μαζέγουμε λεφτά και να αγοράσουμε ότι θέλουμε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, πολλά χρήματα ξοδεύονται για εξοπλισμό. Δηλαδή δίνουν χρήματα για τους πυραύλους, για τα όπλα, για τις σφαίρες, που όλα αυτά στην ουσία καταστρέφουν και τον άνθρωπο και το περιβάλλον.
 Λ: Τότε τζάμπα δίνουν λεφτά.
 Μ: Εσύ τι θα προτιμούσες; Τον πόλεμο ή την ειρήνη;
 Λ: Ε.. την ειρήνη.
 Μ: Γιατί όμως;
 Λ: Γιατί; Γιατί όλοι είναι χαρούμενοι στην ειρήνη, δεν υπάρχει πόλεμος και τέτοια.
 Μ: Έχουμε καθαρό περιβάλλον, μπορούμε να παίξουμε με τους φίλους μας.
 Λ: Ή αλλιώς, το πιο κακό από όλα, από τους πυραύλους έχω δει έναν - στα παιδικά - ένα πύραυλο χοντρό που πάνω είχε κάτι κίτρινο. Αυτό! Έχω δει στα παιδικά ότι μπορεί να καταστρέψει τη μισή Γη. Και υπάρχει κάτι πράσινο, δεν είναι χόρτο αλλά είναι πιο πράσινο.
 Μ: Λοιπόν, τι πιστεύεις ότι υπάρχει στο περιβάλλον όταν έχουμε ειρήνη;
 Λ: Πιστεύω ότι ο ουρανός είναι καθαρός. Εμ... δεν υπάρχουνε πόλεμοι και τέτοια ε... όλοι είναι χαρούμενοι, το περιβάλλον είναι καθαρό, ξοδεύουμε τα λεφτά μας όχι για βλακίες και τέτοια, ας πούμε. Για..
 Μ: Για πυραύλους;
 Λ: Ναι! Ναι.
 Μ: Όταν έχουμε όμως πόλεμο;
 Λ: Εμ... πεθαίνουν όλοι.
 Μ: Και είναι κρίμα να χάνουμε τους αγαπημένους μας ε;
 Λ: Ναι.
 Μ: Άρα, τότε είναι πιο καθαρό το περιβάλλον;
 Λ: Όταν έχουμε ειρήνη.
 Μ: Ωραία και όταν έχουμε πόλεμο;
 Λ: Πολύ κακό. Γιατί να πέσουν τετρακόσιοι πενήντα πύραυλοι όταν έχει πόλεμο θα... Από τη μισή Γη, θα έχει καταστραφεί.
 Μ: Κατάλαβα. Πολύ ωραία Λεωνίδα μου! Άρα εσύ αγαπάς την ειρήνη και πιστεύεις πως κάνει καλό στο περιβάλλον;
 Λ: Ναι! Εσύ Μαρία;
 Μ: Μμμ... Και εγώ προτιμώ την ειρήνη, γιατί μπορώ να βγαίνω να παίζω έξω, να πάω βόλτες με τους φίλους μου, να πάω στο πάρκο χωρίς να φοβάμαι και να βλέπω διάφορα ζώα. Ωραία. Σε ευχαριστώ πάρα πολύ Λεωνίδα μου. Ήσουν πολύ καλός.
 Λ: Παρακαλώ.

Δεύτερο παιδί: Ραφαέλα 4 χρονών - Μικρά Νήπια

Μ: Ραφαέλα μου, τι λέει η κάθε εικόνα, τι δείχνει; Η πρώτη, πάμε από την πρώτη. Τι δείχνει η πρώτη εικόνα;
 Ρ: Φατσούλα...
 Μ: Φατσούλα; Που είναι η Φατσούλα;
 Ρ: Να τη... Λύπη ε...
 Μ: Η δεύτερη δείχνει λύπη ε; Η πρώτη δείχνει χαμόγελο, η φατσούλα.
 Ρ: Και αυτό τι λέει;
 Μ: Σε αυτό, κάτσε να σε βοηθήσω και εγώ. Είναι πέντε παιδάκια. Τι κρατάνε τα πέντε παιδάκια στο κέντρο;

- P: Δεν ξέρω... μάλλον τη Γη μας;
- M: Τη Γη μας, κρατάνε τη Γη μας. Ναι! Τον πλανήτη Γη κρατάνε και είναι παρά, πάρα πολύ χαρούμενα.
- P: Γιατί;
- M: Γιατί. Βλέπεις αυτό εδώ το μικρό σήμα;
- P: Ναι.
- M: Αυτό το σήμα, είναι το σύμβολο της ειρήνης. Είναι χαρούμενα γιατί έχουμε ειρήνη. Όλος ο πλανήτης μοιάζει σαν ένα μεγάλο χωριό όταν έχουμε ειρήνη και όλοι είναι χαρούμενοι. Ενώ κοιτά στη διπλανή φωτογραφία. Άνθρωποι εδώ, με όπλα, κυνηγιούνται μεταξύ τους, στου πυροβολούν, τραυματίζονται.
- P: Γιατί το κάνουνε;
- M: Αυτό είναι μια μεγάλη ερώτηση, που νομίζω κανένας δεν έχει απάντηση ξεκάθαρη. Το κάνουνε συνήθως γιατί μια πόλη θέλει να κατακτήσει μία άλλη. Θυμάσαι που σου πει για τον πόλεμο της Τροίας. Που οι Έλληνες πήγαν να κατακτήσουν την πόλη της Τροίας. Να την κάνουνε δική τους. Να την κάνουν δηλαδή από Τροική, να την κάνουν Ελληνική. Συνήθως οι πόλεμοι έτσι γίνονται.
- M: Τι δείχνει αυτή; Έλα να με βοηθήσεις. Σε ποια εικόνα μου είπες ότι βρισκόμασταν. Σε αυτή εδώ πέρα;
- P: Σε αυτή με τη Γη μας.
- M: Ναι! Δίπλα όμως σου είπα ότι βρίσκονται δύο άνθρωποι με όπλα και μιλήσαμε για τον πόλεμο και μου είπες γιατί το κάνουν αυτό; Δίπλα, ποιος βρίσκεται;
- P: Ένα παιδάκι.
- M: Ένα παιδάκι να! Και τι κάνει αυτό το παιδάκι; Για να δω καλά. Α! Μιλάει σε ένα πουλάκι και το βλέπεις το πουλάκι δίπλα του, το κόκκινο; Του μιλάει.
- P: Τι του λέει;
- M: Εμ... δεν ξέρω τι του λέει, αλλά φαίνεται ότι και το πουλάκι μιλάει, κελαιδάει. Και έχει το σύμβολο της ειρήνης από πάνω η εικόνα.
- P: Για να δω.
- M: Το βλέπεις αυτό εδώ το μικρό, με τα μπαστούνια. Που έχει σαν ένα μικρό αεροπλάνο μέσα και γύρω-γύρω κύκλος. Όταν έχουμε ειρήνη, όταν δηλαδή δεν υπάρχει πουθενά πόλεμος, μπορούμε να να ακούμε ευχάριστα τα πουλάκια να κελαιδούν και να κάνουνε... πως κάνουν τα πουλάκια;
- P: Τσίου-τσίου.
- M: Τέλεια τ είπες! Ενώ δίπλα; Τι δείχνει η φωτογραφία;
- P: Πόλεμος.
- M: Πόλεμος! Φωτιά! Βόμβες! Κανένας δεν νοιάζεται για τη φύση στον πόλεμο και τα πουλάκια δεν κελαιδάνε, είναι δυσαρεστημένα.
- P: Και που είναι;
- M: Κρύβονται σε δέντρα. Γιατί όταν σκάει η βόμβα δίπλα σε κάποιο δάσος τα πουλάκια όλα φοβούνται και τρέχουν γρήγορα σε φωλιές. Και κάνουν τσίου-τσίου μόνο μεταξύ τους και πολύ λυπημένα. Και δεν βγαίνουν έξω να συναντήσουν άνθρωπο. Δεν μου λες δίπλα από την παιδική χαρά που τα παιδάκια είναι ευχάριστα και χαρούμενα και παίζουνε, ποια παιδάκια βρίσκονται;
- P: Όχι δεν είναι χαρούμενα. Το ένα είναι τροιμαμισμένο (τρομαγμένο) και ο άλλο είναι τροιμαμισμένο (τρομαγμένο) και το άλλο έτσι αχ... έχει έτσι τα μάτια του. Και το άλλο έχει...
- M: Έχεις δίκιο. Είναι πολύ τρομαγμένα αυτά τα παιδάκια. Αυτά είναι τρομαγμένα, αυτά... χαρούμενα. Ναι!
- P: Χαρούμενα.
- M: Και δίπλα από αυτά που είναι χαρούμενα, από πάνω ακριβώς έχει πάλι το σύμβολο της ειρήνης, οπότε εδώ έχουμε ειρήνη. Όταν δεν υπάρχει πουθενά πόλεμος...
- P: Εδώ τι δείχνει;
- M: Δείχνει μια γυναίκα που μιλάει στο τηλέφωνο.
- P: Με έναν άντρα.
- M: Ναι! Με έναν άντρα. Που είναι αυτός ο άντρας;
- P: Στο τηλέφωνο.
- M: Εμ... ναι. Εδώ στη φωτογραφία τον δείχνει πάνω στο συννεφάκι. Για δεξ το. Φοράει και κουστούμι.
- P: Γιατί θα πάει στην κοπέλα για να... για να... για να παντρευτούνε;
- M: Μπορεί και να παντρευτούνε. Είναι αγαπημένοι όμως, σίγουρα. Γιατί μιλάνε στο τηλέφωνο και γράφει από κάτω ότι μιλάνε καθημερινά. Άρα, είναι αγαπημένοι πολύ.
- P: Αυτό;
- M: Αυτό. Τι είναι; Ξέρεις;
- P: Τηλεόραση.
- M: Μμμ... Όχι. Αλλά κοντά πέφτεις. Για σκέψου. Έχει μια κεραία, έχει πολλά κουμπιά, και από πάνω έχει ακουστικά. Τι μπορεί να είναι;
- P: Ακουστικό τηλ... εεε... ακουστικό τηλολάση (τηλεόραση - τηλέφωνο).
- M: Όχι δεν είναι. Είναι κάτι πιο απλό. Αυτό που είπες εσύ είναι πιο περίπλοκο. Τι είναι αυτό; Ξέρεις;
- P: Ποπό.
- M: Πομπός λέγεται κάποιος που στέλνει μηνύματα, Και αυτός είναι ραδιοφωνικός πομπός. Δηλαδή στέλνει μηνύματα σε άλλους ανθρώπους και σε άλλους ραδιοφωνικούς δεκτές.

P: Τι είναι το δέκτες;

M: Είναι αυτοί που δέχονται τα μηνύματα. Όταν έχουμε πόλεμο, δεν μπορούμε να μιλήσουμε στο τηλέφωνο. Πρέπει να ακολουθούμε το ραδιόφωνο.

Τρίτο παιδί: Καλλιρόη 3,5 χρόνων - Παιδικό σταθμό

M: Λοιπόν. Για να κάτσουμε Καλλιρόη μου εμείς να δούμε εδώ τις εικονίτσες. Θέλεις;

K: Μμ χμμ...

M: Τι δείχνει η πρώτη;

K: Ένα κορίτσι.

M: Ένα κορίτσι. Και τι μαζεύει;

K: Λουλούδια.

M: Και τι δείχνει εδώ η φατσούλα; Ότι είναι... Χαρούμενη; Η λυπημένη;

K: Χαρούμενο.

M: Ναι! Οπότε το κοριτσάκι μαζεύει λουλούδια χαρούμενο. Δίπλα τι είναι; Αυτό εδώ τι είναι;

K: Ένα αγοράκι...

M: Αγοράκι είναι; Και τι κάνει;

K: Και κλαίει.

M: Κλαίει; Γιατί;

K: Γιατί... δεν ξέρω.

M: Εδώ στο συννεφάκι τι έχει;

K: Εμμ... Μια λυπημένη φατσούλα.

M: Μπράβο! Εδώ στο συννεφάκι σκέφτεται το κοριτσάκι, ότι γίνεται πόλεμος. Έχει ένα τανκ και πετάνε σφαίρες και φοβάται. Να δούμε και την άλλη; Εδώ! Ξέρεις τι κάνουν τα παιδάκια. Εδώ τα παιδάκια τι ακριβώς κάνουν. Όπως πας και εσύ στο πάρκο. Τι κάνουνε;

K: Εμ... εγώ δεν πηγαίνω στο πάρκο να ξέρεις. Γιατί είναι κλειστά τώρα.

M: Α! Είναι κλειστά τώρα, αλλά όταν είναι ανοικτά δεν πάμε στο πάρκο και κάνουμε κούνια;

K: Εγώ φοβάμαι την κούνια.

M: Φοβάσαι να μην πέσεις; Εδώ όμως δίπλα τα παιδάκια που είναι; Είναι στο πάρκο; Ναι; Είναι στο πάρκο;

K: Όχι.

M: Που είναι;

K: Μέσα στο σπίτι.

M: Και τι κάνουνε; Γελάνε;

K: Αμ... αχα. (θετική απάντηση: Ναι).

M: Για κοίταξε τα. Δεν φαίνονται λίγο φοβισμένα;

K: Α! Φοβισμένα...

M: Τα παιδάκια αυτά, είναι μέσα στο σπίτι και φοβούνται. Ενώ τα παιδάκια αυτά, είναι στο πάρκο και χαίρονται και παίζουνε.

K: Και αυτά χαίρονται. Και αυτήν χαίρεται.

M: Μπράβο! Και αυτά τα παιδάκια χαίρονται. Και τι κρατάνε;

K: Εμ... μια μεγάλη σφαίρα.

M: Μια μεγάλη σφαίρα. Ξέρεις πως ονομάζεται αυτή η σφαίρα; Είναι η Γη.

K: Η Γη!

M: Η Γη που μένουμε.

K: Και αυτό το κοριτσάκι είναι χαρούμενο.

M: Γιατί είναι χαρούμενο;

K: Γιατί της αρέσει πολύ...

M: Τι κάνει εδώ; Που μιλάει;

K: Στο τηλέφωνο.

M: Στο τηλέφωνο. Με ποιον μιλάει; ποιος είναι αυτός; Ένας κύριος;

K: Εμ... δεν ξέρω.

M: Είναι όμως χαρούμενη που μιλάει ε; Δεν χαίρεται;

K: Χαίρεται.

M: Εδώ αυτό τι είναι; Είναι πού δύσκολο.

K: Ε... δεν ξέρω.

M: Είναι ένας ραδιοφωνικός πομπός.

K: Κραιογωνικός.

M: Ναι! Παλιά στο πόλεμο, οι άνθρωποι δεν είχανε τηλέφωνα για να μιλήσουνε, ούτε κινητά για να βλέπουνε παιδικά. Είχανε αυτά εδώ για να επικοινωνούν. Που δεν είχανε ούτε εικόνα. Τίποτα. Και εδώ; Εδώ ξέρεις σίγουρα τι είναι αυτή. Έχει και ο Λεωνίδας τέτοια playmobil. Τι είναι αυτοί εδώ;

K: Πυροσβέστης.

M: Είναι στρατιώτες. Και ο ένας χτυπάει με το όπλο του... Αυτές είναι εικόνες που μας δείχνουν την ειρήνη, τι κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη και τι όταν έχουμε πόλεμο. Το κατάλαβες; Τι κάνουμε λοιπόν όταν έχουμε ειρήνη; Μαζεύουμε λουλούδια, πηγαίνουμε και παίζουμε στην παιδική χαρά. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο τι κάνουμε; Είμαστε χαρούμενοι;

K: Όχι.

M: Τι κάνουμε;

K: Είμαστε λυπημένοι.

M: Και φοβόμαστε;

K: Αχα...

M: Για να δούμε εδώ. Αυτές τις δύο εικονίτσες. Το αγοράκι αυτό. Τι κάνει; Με ποιον μιλάει. Τι είναι αυτό;

K: Ένα πουλάκι.

M: Ένα πουλάκι. Άρα, όταν έχουμε ειρήνη... τι κάνουμε; Βγαίνουμε έξω... στο δρόμο βλέπουμε τα πουλάκια, μαζεύουμε λουλούδια. Ενώ όταν έχει πόλεμο τι γίνεται εδώ; Τι είναι αυτά.

K: Δεν ξέρω...

M: Αυτά είναι σφαίρες! Και βόμβες! Και όταν έχουμε πόλεμο, πέφτουνε σφαίρες και βόμβες και δεν μπορούμε να βγούμε έξω. Όταν πέφτουν σφαίρες και έχουμε πόλεμο, στεναχωριόμαστε και μένουμε σπίτι και δεν μπορούμε να βγούμε έξω γιατί φοβόμαστε. Ενώ όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να βγούμε έξω και να παίζουμε με τα πουλάκια. Είδες; Όταν έχουμε πόλεμο, δεν μπορούμε να βγαίνουμε από το σπίτι μας και θα είμαστε φοβισμένοι. Εσύ τι θα προτιμούσες να έχουμε ειρήνη ή πόλεμο;

K: Ειρήνη.

M: Ε βέβαια. Γιατί όταν έχουμε ειρήνη είμαστε χαρούμενοι. Και όταν έχουμε πόλεμο, έξω στο δρόμο, τι γίνεται; Είναι καθαρός ο δρόμος;

K: Όχι.

M: Γιατί;

K: Γιατί έρχονται πολλοί πολεμιστές και πολεμούν.

M: Μπράβο! Και τι γίνεται; Πετάνε σκουπίδια. Και καταστρέφουνε τους δρόμους με τα τανκ. Και οι σφαίρες... τι κάνουν; Σκοτώνουν τα ζώακια και εμείς δεν μπορούμε να παίζουμε μαζί τους.

K: Ααα... όχι! Τι να κάνουμε; Εγώ μια φορά είχα βγει έξω, αυτόν τον καιρό και δεν έπαθα κάτι. Δεν είδα πολεμιστές να πολεμούν.

M: Ναι! Γιατί τώρα έχουμε ειρήνη δεν έχουμε πόλεμο. Είδες να πέφτουν σφαίρες από τον ουρανό;

K: Όχι.

M: Όχι... Γιατί τώρα έχουμε ειρήνη. Όλα τα παιδάκια είναι αγαπημένα. Λοιπόν για πες μου τώρα. Τι νομίζεις, όταν έχουμε ειρήνη ή όταν έχουμε πόλεμο είναι πιο καθαρό το περιβάλλον.

K: Όταν έχει ειρήνη.

M: Μπράβο! Γιατί;

K: Γιατί... ε...

M: Είμαστε αγαπημένοι. Προσέχουμε το περιβάλλον. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, μας νοιάζει μόνο ο πόλεμος και τίποτα άλλο.

Τέταρτο παιδί: Φώτης 6,5 χρονών - Πρώτη Δημοτικού

M: Γεια σου Φώτη!

Φ: Γεια σας κυρία Μαρία!

M: Τι κάνεις πώς είσαι;

Φ: Καλά είμαι εσείς;

M: Καλά! Λοιπόν, σου έχω φέρει εδώ κάποιες εικόνες και θα ήθελα να μιλήσουμε λίγο για αυτές. Θέλεις;

Φ: Ναι!

M: Ωραία! Θέλεις να ξεκινήσουμε από την πρώτη; Αυτήν εδώ;

Φ: Ναι!

M: Για πες μου. Τι βλέπεις;

Φ: Ε... Βλέπω ένα κοριτσάκι που να μαζεύει λουλούδια.

M: Πολύ ωραία. Επάνω, αυτό το σηματάκι μήπως ξέρεις τι είναι; Που είναι στρογγυλό με κάτι τρίγωνα μέσα;

Φ: Δεν ξέρω...

M: Αυτό λοιπόν το σηματάκι, είναι το σήμα της ειρήνης και συμβολίζει ότι όταν έχουμε ειρήνη...

Φ: Είναι αυτό το σήμα;

M: Ναι! Αυτό. Όταν έχουμε ειρήνη είμαστε χαρούμενοι και μαζεύουμε λουλούδια. Θέλεις να πάμε και στη δίπλα εικόνα; Να μου πεις τι βλέπεις;

Φ: Ναι! Πάμε. Βλέπω ένα κοριτσάκι ε... να φαντάζεται...

M: Τι είναι αυτό που φαντάζεστε; Τι έχει στο συννεφάκι.

Φ: Έχει... τι είναι αυτό; Ένα τανκ.

Μ: Μπράβο! Έχει ένα τανκ. Και πως είναι οι εκφράσεις του κοριτσιού;

Φ: Φοβάται!

Μ: Φοβάται! Πολύ ωραία! Οπότε το κοριτσάκι φαντάζεται ότι γίνεται πόλεμος και νιώθει φόβο. Για να πάμε τώρα στην παρακάτω εικόνα. Στα παιδάκια τα δύο. Τι κάνουν;

Φ: Είναι ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Κάθετε το ένα στην κούνια και το άλλο δείχνει κάτι.

Μ: Ωραία! Για δες και τη διπλανή εικονίτσα είναι δύο παιδάκια. Τι κάνουν; Για περιέγραψε μου.

Φ: Φοβούνται.

Μ: Φοβούνται! Πολύ ωραία. Οπότε η εικονίτσα αυτή με το κοριτσάκι, επάνω, που φοβάται και τα δύο παιδάκια στην κάτω, δείχνουν εικόνες πολέμου. Ότι όταν έχουμε πόλεμο φοβόμαστε, είμαστε κλεισμένοι στο σπίτι. Ενώ όταν έχουμε ειρήνη, τι κάνουμε;

Φ: Εμμ... μπορούμε να βγαίνουμε έξω...

Μ: Ναι... Να παίζουμε... Για πάμε λίγο παρακάτω. Που είναι λίγο πιο δύσκολη εικόνα. Με τα πολλά τα παιδάκια.

Φ: Είναι ένα κορίτσι... που χαιρετάει εε.. και το πουλί... χαίρεται.

Μ: Α! Ωραία! Είναι ένα κοριτσάκι λοιπόν που μιλάει με ένα πουλάκι. Αυτό το κορίτσι έχει επαφή με τη φύση. Πότε μπορούμε να έχουμε επαφή με τη φύση;

Φ: Εμμ... Όταν έχουμε ειρήνη.

Μ: Μπράβο! Ενώ δίπλα, όπως βλέπεις, τι νομίζεις μας δείχνει η εικόνα;

Φ: Σε αυτή την εικόνα δείχνει βόμβες, και λέει «Όταν έχουμε πόλεμο, κανένας δεν νοιάζεται για τη φύση, τα ζώα, το περιβάλλον.» (διαβάζει).

Μ: Μπράβο! Οπότε, όταν έχουμε πόλεμο, δεν μας νοιάζει ούτε η φύση, ούτε τα ζώα, ούτε το περιβάλλον. Πέφτουν πυροβολισμοί, βόμβες και τι κάνουν όλα αυτά...; Καταστρέφουν το πράσινο, το περιβάλλον, σωστά;

Φ: Ναι.

Μ: Λοιπόν, θέλεις να πάμε σε αυτήν εδώ την εικόνα που είναι τα πολλά παιδάκια και κρατάνε κάτι;

Φ: Ναι.

Μ: Τι βλέπεις εκεί;

Φ: Κρατάνε μια... τη Γη.

Μ: Τη Γη. Μπράβο! Και τι γράφει;

Φ: «Όταν έχουμε ειρήνη, ολοκληρω η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωρίο.» (διαβάζει).

Μ: Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;

Φ: Τι σημαίνει;

Μ: Αυτό σημαίνει ότι όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να ταξιδεύουμε σε άλλες χώρες, να γνωρίζουμε άλλους ανθρώπους, να επικοινωνούμε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, όπως βλέπεις στην δίπλα εικόνα, τι γίνεται; Τι κάνουν αυτοί οι στρατιώτες;

Φ: Ο ένας φοβάται και ο άλλος κρατάει ένα όπλο.

Μ: Μπράβο! Όταν έχουμε πόλεμο δεν έχουμε τη δυνατότητα ούτε να ταξιδέψουμε ούτε να γνωρίσουμε άλλους ανθρώπους. Υπάρχει μόνο έχθρα μεταξύ μας. Και για να πάμε και στις δύο τελευταίες εικόνες, παρακάτω. Τι βλέπεις;

Φ: Σε αυτή την εικόνα, έχει ένα κορίτσι... που φαντάζεται... όχι, μιλάει με έναν και λέει «Όταν έχουμε ειρήνη, επικοινωνούμε καθημερινά με τους αγαπημένους μας.» (διαβάζει).

Μ: Πολύ ωραία! Όταν έχουμε ειρήνη, μπορούμε πολύ εύκολα με το κινητό μας τηλέφωνο να πάρουμε κάποιον τηλέφωνο και να μιλήσουμε σε αγαπημένους. Ενώ στη δίπλα εικόνα, ξέρεις τι είναι αυτό που απεικονίζεται;

Φ: Εμμ... Τι είναι;

Μ: Είναι κάτι σαν γουόκι-τόκι, ραδιοφωνικός πομπός. Παλαιότερα στον πόλεμο, επικοινωνούσαν μέσω αυτού. Δεν είχε ούτε κάμερα, ούτε μπορούσες να μιλάς με τις ώρες στους αγαπημένους σου.

Φ: Ναι.

Μ: Λοιπόν, Θέλεις να σου κάνω μερικές ερωτήσεις και να μου απαντήσεις;

Φ: (Καταφατικό νεύμα)

Μ: Εσύ τι θα προτιμούσες την ειρήνη ή τον πόλεμο και γιατί;

Φ: Θα προτιμούσα την ειρήνη, γιατί... μπορούμε να είμαστε ελεύθεροι....

Μ: Ναι! Να βγαίνουμε έξω... Ενώ όταν έχουμε πόλεμο;

Φ: Δεν μπορούμε να βγαίνουμε έξω...

Μ: Είμαστε φοβισμένοι, δεν μπορούμε να μιλάμε με τα αγαπημένα μας πρόσωπα...

Φ: Όχι δεν είμαστε χαρούμενοι, στον πόλεμο καταστρέφονται οι δρόμοι... καταστρέφεται η φύση...

Μ: Μπράβο! Οπότε ο πόλεμος έχει επιπτώσεις και στο περιβάλλον μας, όχι μόνο στους ανθρώπους.

Οπότε, πότε θεωρείς είναι πιο καθαρό το περιβάλλον; Όταν έχουμε ειρήνη ή όταν έχουμε πόλεμο;

Φ: Στην ειρήνη.

Μ: Μπράβο! Πολύ ωραία. Επομένως εσύ θα επέλεγε την ειρήνη ή τον πόλεμο;

Φ: Θα επέλεγα την ειρήνη, γιατί είμαστε ελεύθεροι μπορούμε να βγαίνουμε έξω και να παίζουμε με τους φίλους μας.

M: Πολύ ωραία και είμαστε πιο χαρούμενοι. Ενώ ο πόλεμος είναι κάτι κακό που μας τα στερεί όλα αυτά.
 Φ: Ναι.
 M: Τέλεια Φώτη! Σε ευχαριστώ πάρα πολύ!
 Φ: Παρακαλώ!

Πέμπτο παιδί: Κωνσταντίνος - 4 χρονών - Μικρά Νήπια

M: Να δούμε πρώτα εδώ, το κοριτσάκι; Για κοιτά... Βλέπεις τι κάνει;
 K: Παίζει... και κόβει λουλουδάκια.
 M: Μπράβο! Πως το βλέπεις το κοριτσάκι, πως είναι το πρόσωπο του; Είναι χαρούμενο;
 K: Ναι είναι χαρούμενο.
 K: Αυτό τι είναι;
 M: Αυτό το κοριτσάκι όμως... είναι χαρούμενο;
 K: Όχι!
 M: Γιατί; Τι σκέφτεται;
 K: Λυπημένο.
 M: Λυπημένο. Μπράβο! Ξέρεις γιατί; Γιατί σκέφτεται ένα τανκ. Σίγουρα θα το γνωρίζεις. Τα κάνατε στον πόλεμο;
 K: Μμμ χμμ... (Καταφατική απάντηση).
 M: Το κοριτσάκι αυτό σκέφτεται το τανκ και τι κάνει... φοβάται. Ξέρεις γιατί; Για πες μου, τι φοβάται; όταν σκέφτεται το τανκ;
 K: Για να μην το σκοτώσει.
 M: Μπράβο! Ενώ το κοριτσάκι δίπλα, που μαζεύει λουλούδια και χαίρεται δεν φοβάται. Όταν έχουμε ειρήνη είμαστε χαρούμενοι, ενώ όταν έχουμε πόλεμο φοβόμαστε για τη ζωούλα μας.
 K: Έ τι, δεν είναι δίκαιο.
 M: Τι δεν είναι δίκαιο;
 K: Ο πόλεμος.
 M: Δεν είναι ωραίο πράγμα ο πόλεμος.
 K: Τι είναι; Καλό πράγμα; Κακό!
 M: Κακό είναι να! Γιατί, όπως θα δεις και εδώ τα παιδάκια είναι στο σπίτι και φοβούνται. Ο πόλεμος είναι κακός γιατί μας αναγκάζει να μένουμε στο σπίτι και να φοβόμαστε. Ενώ τώρα που δεν έχουμε πόλεμο που μπορούμε να πάμε; που πηγαίνεις εσύ τα Σαββατοκύριακα;
 K: Χωρίς! Όταν είχε πόλεμο δεν πήγαιναν πουθενά! Ούτε στο χωριό.
 M: Μπράβο! Ήταν αναγκασμένοι να κάθονται σπίτι. Ενώ όταν έχουμε ειρήνη πηγαίνουμε και στην παιδική χαρά! Και στο χωριό!
 K: Αυτό τι είναι;
 M: Σε αυτήν την εικόνα δείχνει ότι πέφτουν βόμβες! Τα τανκ εκτοξεύουν βόμβες και τα όπλα σφαίρες.
 K: Μμμ χμμ... (Καταφατική απάντηση).
 M: Και ότι τα ρίχνουμε αυτά στο περιβάλλον... γίνεται βρόμικο και εξαφανίζουμε το πράσινο. Κοιτά εδώ το παιδάκι τι κάνει;
 K: Παίζει, με το πουλάκι του.
 M: Είδες πόσο όμορφα! Απολαμβάνουμε τη φύση, ακούμε τα πουλάκια να κελαηδάνε.
 K: Γιατί; Αυτά τα παιδάκια δεν μπορούν ούτε στον παππού τους στη γιαγιά τους (να πάνε);
 M: Δεν μπορούνε όχι.
 K: Και αυτό το κοριτσάκι είναι λυπημένο.
 M: Ναι... Είδες ο πόλεμος. Ο πόλεμος μας κάνει να είμαστε λυπημένοι, να μην μπορούμε να φύγουμε από το σπίτι, να δούμε να τα αγαπημένα μας πρόσωπα.
 Δ: (Μαμα του Κωνσταντίνου): Οι μπαμπάδες τι κάνουν στον πόλεμο;
 K: Τι κάνουν. Πυροβολούν.
 Δ: Πυροβολούν. Ποιον Πυροβολούν;
 K: Αυτούς που είναι κακοί.
 Δ: Για πιο λόγο;
 K: Για να μην πάρουν την Ελλάδα.
 Δ: Και τι είπαν οι Ιταλοί στους Έλληνες;
 K: Εμείς θα πάρουμε την Ελλάδα.
 Δ: Και οι Έλληνες τι είπαν;
 K: Μμμ-κμμ (Αρνητική απάντηση). Νο, νο ,νο, νο, νο...
 Δ: Και τα παιδάκια τι ήταν; Πολύ στεναχωρημένα; Δεν είχανε...
 K: Ναι! Να φάνε τίποτα.
 Δ: Σχολείο πηγαίνανε;
 K: Μμμ-κμμ (Αρνητική απάντηση).

Δ: Και να σου πω Κωνσταντίνε. Με όλες αυτές τις βόμβες και τα τανκ και τα καυσαέρια, πως ήταν το περιβάλλον; Η φύση πως ήταν; Ήταν καθαρή η ατμόσφαιρα; Ήταν βρόμικη;

Κ: Μμμ-κμμ (*Αρνητική απάντηση*). Ήταν βρόμικη.

Δ: Τι βλέπεις εδώ;

Κ: Καρτοτηλέφωνο... Τηλέφωνο.

Δ: Και τι δείχνει αυτή η εικόνα;

Κ: Έναν κύριο.

Δ: Ένα κύριο που μιλάει με την κυρία. Και είναι χαρούμενη η κυρία. Αυτό τότε το χρησιμοποιούμε, το τηλέφωνο;

Κ: Για να τηλεφωνάμε!

Δ: Και αυτόν; Τον πομπό;

Κ: Για να μην τους ακούνε... οι εχθροί.

Δ: Άρα το χρησιμοποιούμε στον πόλεμο.

Κ: Ε τι δεν είναι δίκαιο να έχουμε πόλεμο.

Μ: Εδώ τι δείχνει; Έλα εδώ να δεις Κωνσταντίνε. Βλέπεις το στρογγυλό το μεγάλο, τι είναι;

Κ: Η Ελλάδα.

Μ: Είναι η Γη μας. Εδώ μένουμε και είναι και η Ελλάδα μέσα. Σωστά! Και τα παιδάκια όλα μαζί τι κάνουν, την κρατάνε;

Κ: Ναι!

Μ: Αυτό σημαίνει ότι είμαστε αγαπημένοι και μπορούμε να κάνουμε ταξίδια όταν έχουμε ειρήνη και να πάμε σε άλλες χώρες να γνωρίσουμε άλλα παιδάκια.

Κ: Και στο χωριό;

Μ: Ναι! Μπορούμε να πάμε και στο χωριό να παίζεις με τους φίλους σου! Εδώ τι βλέπεις να κρατάνε οι δυο άνθρωποι;

Κ: Όπλα!

Δ: Άρα τι είναι;

Κ: Πόλεμος.

Δ: Πόλεμος... Στρατιώτες.

Κ: Γιατί αυτό το κοριτσάκι είναι λυπημένο και δεν είναι χαρούμενο;

Μ: Αυτό το κοριτσάκι είναι λυπημένο γιατί φοβάται!

Κ: Γιατί, σκέφτεται να βάλει το τανκ για να σκοτώσει τους εχθρούς;

Μ: Σκέφτεται το τανκ και φοβάται ότι θα έρθει να της επιτεθούν. Ενώ αυτό θέλει να παίζει έξω και να μαζεύει λουλούδια.

Κ: Αυτό είναι λυπημένο ή χαρούμενο;

Μ: Αυτό είναι χαρούμενο. Αυτό είναι χαρούμενο γιατί παίζει, ενώ αυτό είναι λυπημένο γιατί φοβάται.

Κ: Το τανκ (*φοβάται*)! Γιατί μπορεί να έρθει να το πολεμήσει το παιδάκι. Αυτό είναι το τανκ;

Μ: Ναι αυτό είναι... Το σκέφτεται το κοριτσάκι και φοβάται. Άρα όταν έχουμε ειρήνη... μπορούμε να παίζουμε;

Κ: Ναι!

Μ: Εσύ τι θα προτιμούσες;

Κ: Να έχουμε ειρήνη. Αυτό το κοριτσάκι σκέφτεται τανκ και φοβάται!

Μ: Ναι φοβάται! Είναι πολύ φοβισμένο!

Κ: Και δεν βρίσκει κάτι για να κρυφτεί;

Μ: Κρύβεται μέσα στο σπίτι. Όμως δεν θέλει να είναι μέσα στο σπίτι, προτιμάει σαν εσένα να πάει στο χωριό.

Έκτο παιδί: Κατερίνα 5 χρονών - Μεγάλα Νήπια

Μ: Να ξεκινήσουμε με την πρώτη εικόνα; Να σου τη δείξω. Να εδώ!

Κ: Ναι.

Μ: Για πες μου! Τι βλέπεις;

Κ: Ένα κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια.

Μ: Μπράβο! Βλέπεις ότι εδώ πέρα έχει μια φατσούλα;

Κ: Ναι.

Μ: Τι δείχνει αυτή η φατσούλα;

Κ: Ένα χαμόγελο.

Μ: Μπράβο! Δείχνει ότι το κοριτσάκι αυτό, είναι χαρούμενο και μαζεύει λουλούδια. Εδώ στην διπλανή εικόνα ακριβώς, έχει ένα άλλο κοριτσάκι. Μπορείς να καταλάβεις τι είναι αυτό;

Κ: Φοβάται.

Μ: Φοβάται. Και η φατσούλα εδώ είναι λυπημένη. Εδώ δείχνει ότι το κοριτσάκι εδώ κάτι σκέφτεται. Βλέπεις τι σκέφτεται;

Κ: Εεε... όχι...

M: Λοιπόν, θα σε βοηθήσω εγώ. Το κοριτσάκι αυτό σκέφτεται ένα τανκ και φοβάται. Γιατί όταν έχουμε πόλεμο είμαστε δυστυχισμένοι. Θέλεις να κάμε και σε αυτήν εδώ την εικονίτσα πιο κάτω;

K: Ναι.

M: Για πες μου εδώ τι βλέπεις;

K: Δυο παιδάκια που κάνουν κούνια.

M: Κούνια! Ποτέ μπορούμε να κάνουμε κούνια; Όταν είμαστε σε ειρήνη ή όταν είμαστε σε πόλεμο.

K: Σε ειρήνη.

(Το κομμάτι της περιγραφής των εικόνων δυστυχώς δεν καταγράφηκε)

M: Στην ειρήνη ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε;

K: Να παίζουμε, να μαζέψουμε λουλούδια, να μιλήσουμε με τους άλλους.

M: Πολύ σωστά! Για να πάμε και εδώ, για περιέγραψε μου, τι βλέπεις;

K: Ένα αγοράκι που ακούει ένα πουλί να κελαηδάει.

M: Μπράβο! Αυτό πότε μπορούμε να το κάνουμε;

K: Όταν έχουμε ειρήνη.

M: Πολύ σωστά! Όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να βγούμε στο περιβάλλον να παίζουμε;

K: Ναι.

M: Και τι άλλο μπορούμε στο περιβάλλον να κάνουμε; Εδώ το αγοράκι τι κάνει; Να έρθει σε επαφή με τα ζώακια... σωστά;

K: Ναι.

M: Δίπλα όμως, αυτή η εικόνα τι μας δείχνει; Ειρήνη ή πόλεμο;

K: Πόλεμο.

M: Μπράβο! Αυτό ξέρεις τι δείχνει;

K: Όχι.

M: Δείχνει βόμβες να πέφτουν. Οι βόμβες κάνουν καλό στο περιβάλλον;

K: Όχι.

M: Όχι, το καταστρέφουν. Καταστρέφουν τους δρόμους, το πράσινο. Δεν είναι καθαρός ο ουρανός όπως είναι αυτές τις μέρες. Βλέπεις εδώ; Τι κάνει ο κύριος; Τι έχει πάνω από το κεφάλι του;

K: Αεροπλάνα.

M: Αεροπλάνα! Αναγκαζόμαστε να δίνουμε όλα μας τα λεφτά σε αεροπλάνα και βόμβες και σφαίρες και δεν μπορούμε να τα χρησιμοποιούμε για εμάς. Εσύ τι θα προτιμούσες Κατερίνα; Θα προτιμούσες να είχαμε ειρήνη ή πόλεμο;

K: Ειρήνη.

M: Ειρήνη. Γιατί όμως;

K: Γιατί έτσι θα ήμασταν πιο καλύτερα.

M: Πιο καλύτερα. Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε.

K: Να τρέξουμε, να παίζουμε...

M: Ενώ όταν έχουμε ειρήνη το περιβάλλον μας πως είναι; Η φύση;

K: Ο ουρανός είναι μπλε, τα δέντρα έχουν φύλλα.

M: Παρά πολύ ωραία μου τα λες. Στον πόλεμο είναι βρώμικα. Ωραία αυτά ήθελα σε ρωτήσω σχετικά με την ειρήνη και τον πόλεμο.

Έβδομο παιδί: Μάρθα 7 χρόνων - Δευτέρα Δημοτικού

M: Θέλεις να μου περιγράψεις τι βλέπεις στις δύο πρώτες εικόνες;

Μα: Στην πρώτη εικόνα βλέπω ένα χαρούμενο κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια. Και στη δεύτερη ένα κοριτσάκι που φαντάζεται τον πόλεμο.

M: Οπότε αντιλαμβάνεσαι τη διαφορά πολέμου και ειρήνης;

Μα: Ναι!

M: Για πάμε τώρα και σε αυτές τις εικόνες.

Μα: Στην πρώτη τα παιδάκια παίζουν και... στη δεύτερη φοβούνται μια αράχνη.

M: Ναι... δεν είναι ακριβώς αυτό. Δείχνει τον πόλεμο, ότι όταν είμαστε στον πόλεμο μένουμε κλεισμένοι στο σπίτι. Σε αυτήν εδώ την εικόνα δείχνει ότι τα παιδάκια στο πόλεμο είναι αναγκασμένα να μένουν στο σπίτι, δεν έχουν αρκετά τρόφιμα και φοβούνται πάρα πολύ. Για αυτό λέει ότι «Όταν έχουμε πόλεμο, είμαστε φοβισμένοι και δεν έχουμε διάθεση να παίζουμε.» (διαβάζω). Να πάμε λίγο παρακάτω; Για να μου πεις σε αυτές τις δύο εικονίτσες, τι βλέπεις;

Μα: Παιδάκια να αγκαλιάζουν τη Γη;

M: Μπράβο! Μήπως ξέρει τι σημαίνει αυτό;

Μα: Όχι...

M: Λοιπόν θα σου πω εγώ. Σημαίνει ότι όταν έχουμε ειρήνη και αγκαλιάζουμε τη Γη μπορούμε να ταξιδεύουμε, να παίζουμε με άλλους ανθρώπους, να είμαστε χαρούμενοι, να είμαστε γενικά ενωμένοι σαν χώρες. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο δεν μπορούμε, γιατί υπάρχει πόλεμος μεταξύ των χωρών. Για να δούμε και τη δίπλα, αυτήν εδώ.

Mα: Βλέπω στρατιώτες.

M: Αυτοί είναι στον πόλεμο.

Mα: Ναι.

M: Τέλεια! Πάμε τώρα σε αυτές που είναι λίγο πιο δύσκολες. Θέλεις να μου δούμε την πρώτη;

Mα: Ναι. Βλέπω μια κυρία να επικοινωνεί με έναν κύριο.

M: Ωραία! Άρα στην ειρήνη, τι κάνουμε;

Mα: Μπορούμε να επικοινωνούμε με τους υπόλοιπους.

M: Μπράβο! Ενώ στον πόλεμο... κοιτά τι χρησιμοποιούσαν. Ξέρεις τι είναι αυτό;

Mα: Σαν τηλέφωνο μοιάζει.

M: Ναι, είναι κάτι σαν γουόκι-τοκι ένας ραδιοφωνικός πομπός και παλιά στον πόλεμο επικοινωνούσαν με αυτό. Δηλαδή δεν μπορούσαν να παίρνουν τηλέφωνο τους αγαπημένους τους και να μιλάνε. Ενώ μιλούσαν με αυτό που δει είχε ούτε βίντεο, ούτε κάμερα, ούτε τίποτα. Για να πάμε τώρα σε κάτι πιο σύνθετο. Θέλεις να μου περιγράψεις τις πρώτες δυο εικόνες και μετά να τις συζητήσουμε;

Mα: Είναι ένα κοριτσάκι... με μια καθαρή ατμόσφαιρα γύρω της. Και ένα πουλάκι δίπλα της.

M: Άρα όταν έχουμε ειρήνη, γιατί αυτήν η εικόνα δείχνει ειρήνη, πως πιστεύεις ότι είναι το περιβάλλον μας;

Mα: Είναι πιο φιλόξενο.

M: Μπράβο! Τι άλλο; Είναι καθαρό κάτω;

Mα: Ναι.

M: Ενώ όταν έχουμε πόλεμο; Τι γίνεται;

Mα: Όλα είναι σκοτεινά.

M: Όλα είναι σκοτεινά, μπράβο! Μπορείς να μου πεις αν καταστρέφετε κάτι με τον πόλεμο;

Mα: Τα πάντα.

M: Τα πάντα, μπράβο! Και βέβαια, και στην οικονομία μας επηρεάζει ο πόλεμος. Βλέπεις εδώ; Όταν έχουμε ειρήνη τι μπορούμε να κάνουμε;

Mα: Όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να κάνουμε οικονομία.

M: Μπράβο! Ενώ όταν έχουμε πόλεμο που τα ξοδεύουμε τα λεφτά;

Mα: Τα ξοδεύουμε όλα για πολεμικούς εξοπλισμούς.

M: Μπράβο! Για να δούμε τώρα. Εσύ τι θα προτιμούσες;

Mα: Την ειρήνη.

M: Την ειρήνη. Γιατί;

Mα: Για νομίζω ότι είναι πολύ καλύτερα να παίζω με τους φίλους μου, να βγαίνω έξω να παίρνω τηλέφωνα να μην φοβάμαι γενικά. Και να έχω τον κουμπαρά μου μέσα στο ντουλάπι μου.

M: Μπράβο! Και να μαζεύεις λεφτά για να μπορείς να αγοράσεις ότι θέλεις. Πολύ σωστά! Και ποιες είναι οι δραστηριότητες που μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

Mα: Όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να πάμε βόλει, μπάσκετ, κολύμβηση.

M: Μπράβο! Πολύ ωραία! Ενώ στον πόλεμο;

Mα: Στον πόλεμο δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Εκτός από πόλεμο.

M: Και για πες μου κάτι για το περιβάλλον, τη φύση. Ένα ειρηνικό περιβάλλον πως είναι; Πως το σκέφτεσαι;

Mα: Εγώ νομίζω πως είναι ήσυχο, φιλόξενο.

M: Πολύ ωραία! Και κάτω οι δρόμοι μας πως είναι;

Mα: Καθαροί.

M: Καθαροί, μπράβο! Ενώ στον πόλεμο καταστρέφονται και οι δρόμοι, το πράσινο, δεν μπορούμε να βγούμε να παίζουμε. Παρά πολύ ωραία! Στον σχολείο μιλήσατε καθόλου για τον πόλεμο;

Mα: Όχι.

M: Ούτε για την ειρήνη;

Mα: Ούτε.

M: Πιο μετά.

Όγδοο παιδί: Αναστάσης 7,5 χρόνων - Δευτέρα Δημοτικού

M: Λοιπόν Ανάσταση, θα σου δείχνω εγώ τις εικόνες και θέλω να τις περιγράψουμε. Να μου πεις αρχικά τι βλέπεις. Οι πρώτες δυο εικόνες είναι αυτές. Να ξεκινήσουμε από αυτήν εδώ;

A: Βλέπω την πρώτη, το σήμα της ειρήνης, μια φατσούλα χαμογελαστή, ένα κοριτσάκι που πάει να κόψει ένα λουλούδι.

M: Μπράβο! Μπορείς να καταλάβεις τι εικόνα είναι αυτή;

A: Ειρήνης!

M: Μπράβο! Πάρα πολύ ωραία. Για να πάμε και στη διπλανή, εδώ.

A: Είναι ένα κοριτσάκι τρομαγμένο και μια φατσούλα. Και αυτή είναι εικόνα πολέμου.

- M: Μπράβο Ανάσταση μου! Πολύ ωραία τα λες. Για να πάμε τώρα και στις επόμενες δύο.
- A: Στην μια βλέπω, μια παιδική χαρά με ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι που κούνια. Και στη δεύτερη βλέπω ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι ε... που είναι τρομαγμένοι. Και στην κούνια (πρώτη εικόνα) είναι ειρήνης και το δεύτερο είναι πολέμου!
- M: Μπράβο Ανάσταση μου! Πολύ ωραία! Λοιπόν, για να πάμε τώρα σε αυτές τις εικόνες, η πρώτη είναι λίγο πιο δύσκολη. Για πες μου εδώ τι βλέπεις;
- A: Βλέπω πέντε παιδάκια να κρατάνε τη Γη. Και είναι εικόνα ειρήνης. Δίπλα βλέπω δυο στρατηγούς που ο ένας στοχεύει και ο άλλος τρέχει. Και είναι εικόνα πολέμου.
- M: Μπράβο! Ξέρεις γιατί εδώ τα παιδάκια κρατάνε τη Γη; Τι μπορείς να φανταστείς; Τι σημαίνει αυτό;
- A: Ε δεν ξέρω...
- M: Είναι λίγο δύσκολη για αυτό στο είπα στην αρχή. Σημαίνει ότι όλες οι χώρες είναι ενωμένες, και τα παιδάκια μπορούν να ταξιδέψουν, να γνωρίσουν νέο κόσμο, νέους φίλους. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, μπορούμε να τα κάνουμε όλα αυτά;
- A: Όχι. Γιατί τους έχουν κλεισμένους. Πως είμαστε τώρα με την καραντίνα, έτσι του έχουν και εκεί.
- M: Κάπως έτσι. Λοιπόν, για να δούμε και τις δύο επόμενες.
- A: Βλέπω στη μία, μια γυναίκα που μιλάει στο τηλέφωνο και από πάνω έναν άντρα που επίσης μιλάει στο τηλέφωνο. Και στο άλλο βλέπω ένα... τηλέφωνο πάλι, όμως στρατιωτικό. Και το ένα με τη γυναίκα είναι εικόνα ειρήνης και το άλλο πολέμου.
- M: Μπράβο! Στην ειρήνη, μπορούμε να παίρνουμε τηλέφωνο και να μιλάμε με τα αγαπημένα μας πρόσωπα και να κάνουμε βίντεο κλήση όπως τώρα ενώ στον πόλεμο είδες τι χρησιμοποιούσαν; Αυτό είχε εικόνα;
- A: Όχι.
- M: Και μιλούσαν ποιοι μόνο... οι στρατιωτικοί.
- A: Ναι. Μόνο με το ραδιοφωνικό σταθμό μπορούσαν να ξέρουν τι γίνεται. Δεν μπορούσαν ούτε να βγούνε, ούτε να κάνουν τίποτα.
- M: Ναι, έπρεπε να είναι κλεισμένοι στο σπίτι. Μόνο μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού μπορούσαν ακούγαν. Παρά πολύ ωραία μου τα λες. Πάμε και στις επόμενες... τις τελειώνουμε σιγά-σιγά. Για να δούμε εδώ;
- A: Βλέπω ένα παιδάκι, με πράσινα ρούχα και στην μπλούζα του έτι το νούμερο 6 και ένα πουλάκι. Και στη δεύτερη βλέπω βόμβες που έχουν πέσει και έχουν σκάσει. Αυτή με το παιδάκι είναι σήμα ειρήνης. Η δίπλα είναι σήμα πολέμου.
- M: Παρά πολύ ωραία! Πάμε και στις δύο τελευταίες;
- A: Ναι! Το πρώτο, βλέπω ένα γουρουνάκι με ένα τηλέφωνο. Τι είναι αυτό που έχει επάνω του, τηλέφωνο. Μια σοκολάτα...;
- M: Είναι ένα πορτοφόλι.
- A: Δεν φαίνεται πολύ καλά.
- M: Δεν πειράζει. Και αυτά εδώ τι είναι;
- A: Λεφτά. Και είναι σήμα ειρήνης. Αυτό εδώ πέρα πολλά αεροπλάνα και ένας αρχηγός. Και είναι σήμα πολέμου.
- M: Μπράβο! Ξέρεις τι σημαίνουν τα λεφτά και ο πόλεμος; Ότι όταν έχουμε ειρήνη κάνουνε οικονομία, βάζουμε λεφτά στην άκρη, μπορούμε να αγοράζουμε ότι πράγματα θέλουμε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, που τα δίνουμε τα λεφτά μας;
- A: Στους στρατηγού να πάρουν νέα αεροπλάνα και τέτοια.
- M: Μπράβο! Για να σε ρωτήσω τώρα μερικές ερωτήσεις να μου απαντήσεις. Εσύ τι θα προτιμούσες την ειρήνη ή τον πόλεμο;
- A: Την ειρήνη.
- M: Γιατί;
- A: Γιατί με την ειρήνη μπορείς να κάνεις ότι θέλεις, ενώ με τον πόλεμο κάνεις ότι σου λέει ο άλλος. Και χάνονται πολύ άνθρωποι χωρίς λόγο.
- M: Μπράβο! Ναι, πράγματι συμβαίνει αυτό. Και ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;
- A: Να κάνουμε ποδήλατο, να κάνουμε αθλήματα.
- M: Και γενικά όταν είμαστε ελεύθεροι μπορούμε να κάνουμε βόλτες στο πάρκο, να βρισκόμαστε με φίλους. Τι μπορούμε να κάνουμε;
- A: Να παίζουμε.
- M: Να παίζουμε, μπράβο! Να έχουμε φίλους. Και για πες μου τώρα, στο περιβάλλον και στη φύση όταν έχουμε πόλεμο τι γίνεται.
- A: Καταστρέφετε όλη η Γη. Δεν υπάρχει τίποτα εκτός από κομμένα δέντρα, πεσμένα δέντρα, χαλασμένα αμάξια και πολλά άλλα. Σκοτωμένα ζώα, σκοτωμένους ανθρώπους, καραμπίνες και όπλα κάτω, τίποτα άλλο δεν υπάρχει.
- M: Μπράβο, είναι έτσι όπως τα λες. Ενώ όταν έχουμε ειρήνη, το περιβάλλον μας πως είναι.
- A: Όταν έχουμε ειρήνη, το περιβάλλον μας είναι καθαρό τα ζώα ζουν την ζωή τους ειρηνικά, οι άνθρωποι δεν σκοτώνονται.

M: Πάρα πολύ ωραία! Μιλήσατε στο σχολείο για αυτά; Μιλήσατε για την ειρήνη και τον πόλεμο;

A: Ναι.

M: Και τι σας είπαν, πες μου ένα χαρακτηριστικό που θυμάσαι;

A: Ότι ο πόλεμος, δεν βοηθάει σε τίποτα.

M: Πολύ σωστά σας τα είπαν.

A: Όμως η ειρήνη, μπορεί να σε βοηθήσει σε πολλά πράγματα και μπορείς να λύσεις ένα πρόβλημα με λόγια και όχι με πόλεμο.

M: Πάρα πολύ ωραία! Μπράβο Ανάσταση μου! Χαίρομαι πάρα πολύ. Αυτά είχα να σε ρωτήσω.

Ένατο παιδί: Εμμανουέλα 5 χρόνων - Μεγάλα Νήπια

M: Λοιπόν, θέλεις να ξεκινήσουμε;

E: Ναι.

M: Λοιπόν, για κοιτά εδώ. Τι βλέπεις σε αυτήν εδώ την εικόνα, την πρώτη;

E: Βλέπω ένα κοριτσάκι να κόβει λουλούδια.

M: Μπράβο! Και τι έχει εδώ πάνω, αυτό το σηματάκι ξέρεις τι είναι;

E: Το σήμα της ειρήνης.

M: Μπράβο Εμμανουέλα! Ενώ δίπλα τι βλέπεις;

E: Ένα παιδάκι που τρομάζει.

M: Ξέρεις εδώ πάνω τι έχει στο συννεφάκι; Δεν φαίνεται καλά... έχει ένα τανκ. Φοβάται αυτό το κοριτσάκι. Η πρώτη εικόνα είναι μια εικόνα ειρήνης, ενώ η δεύτερη μια εικόνα πολέμου. Το κατάλαβες; το είχες καταλάβει;

E: Ναι.

M: Για πάμε στις επόμενες δύο να μου πεις εσύ. Τι βλέπεις εδώ.

E: Βλέπω δυο παιδιά να κάνουν κούνια.

M: Μπράβο, και στη δίπλα;

E: Βλέπω δυο παιδιά τρομαγμένα.

M: Πια πιστεύεις ότι είναι η εικόνα της ειρήνης;

E: Αυτή που παίζουν στην κούνια.

M: Μπράβο! Και η άλλη τι είναι;

E: Του πολέμου.

M: Πολύ ωραία Εμμανουέλα μου! Για να δούμε τώρα και τις επόμενες. Εδώ τι βλέπεις;

E: Βλέπω παιδιά... κρατάνε μια εικόνα που έχει τη Γη μας.

M: Μπράβο! Είναι παιδάκια που κρατάνε τη Γη μας. Ξέρεις τι σημαίνει αυτό, γιατί την κρατάνε;

E: Γιατί;

M: Γιατί όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να ταξιδέψουμε σε άλλες χώρες και να παίζουμε με άλλα παιδάκια και να γνωρίσουμε κόσμο. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, τι κάνουμε; Τι βλέπεις εδώ;

E: Δεν πηγαίνουμε πουθενά, πολεμάμε.

M: Μπράβο! Όπως κάνουν και εδώ; Τι βλέπεις;

E: Βλέπω δυο ανθρώπους, στρατιώτες που πολεμούν.

M: Μπράβο Εμμανουέλα μου! Πολύ ωραία. Για να δούμε τώρα και αυτήν την εικόνα, τι βλέπεις.

E: Ένα κορίτσι.

M: Τι κάνει;

E: Μιλάει στο τηλέφωνο.

M: Σωστά! Ενώ το διπλανό τι είναι; Δύσκολο ε;

E: Ναι.

M: Αυτό είναι ένας ραδιοφωνικός πομπός, με αυτόν μιλούσαν στο πόλεμο. Ενώ εμείς σήμερα έχουμε τα κινητά και τα λάπτοπ που μιλάμε και τώρα παλιά μιλούσαν μέσω αυτού στον πόλεμο. Για να πάμε τώρα και στις επόμενες. Να μου πεις εσύ τι βλέπεις σε αυτήν την εικόνα.

E: Ένα κοριτσάκι που πιάνει ένα πουλάκι.

M: Ναι! Και στη δίπλα;

E: Σπίρτο!

M: Σπίρτο; Αυτά είναι βόμβες πολέμου! Όταν έχουμε ειρήνη τι μπορούμε να κάνουμε στη φύση;

E: Να χαϊδέψουμε πουλάκια.

M: Σωστά! Να πάμε στη φύση να παίζουμε, να δούμε και άλλα ζωάκια ενώ στον πόλεμο, τι γίνεται; Τι πέφτουν;

E: Βόμβες.

M: Πολύ ωραία! Και για να πάμε στις δύο τελευταίες. Αλλά αυτές είναι λίγο δύσκολες. Για πες μου, τι βλέπεις εδώ;

E: Βλέπω ένα γουρουνάκι... κέικ είναι αυτό;

M: Είναι ένα πορτοφόλι με χρήματα.

E: Βλέπω λεφτά...
 M: Μπράβο! Εδώ στη δίπλα εικόνα;
 E: Βλέπω αεροπλάνα ψηλά και έναν άνθρωπο κάτω.
 M: Σωστά! Πια εικόνα πιστεύεις είναι της ειρήνης;
 E: Είναι αυτή με τα λεφτά και το γουρουνάκι.
 M: Μπράβο, και η άλλη εικόνα τι δείχνει;
 E: Πόλεμο.
 M: Πολύ ωραία! Σημαίνει ότι όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να έχουμε λεφτά στην άκρη και να αγοράζουμε ότι θέλουμε ενώ όταν έχουμε πόλεμο, αναγκάζομαστε να δίνουμε τα λεφτά μας όλα σε αεροπλάνα και εξοπλισμό. Για να σε ρωτήσω τώρα. Εσύ τι θα προτιμούσες, την ειρήνη ή τον πόλεμο;
 E: Την ειρήνη.
 M: Γιατί;
 E: Γιατί παίζεις με τους φίλους σου...
 M: Σου αρέσει η ειρήνη, δεν θα προτιμούσες τον πόλεμο;
 E: Ναι.
 M: Και τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη; Μπορούμε να βγούμε έξω, να μαζέψουμε λουλούδια...
 E: Ναι.
 M: Τι πιστεύεις για το περιβάλλον. Όταν έχουμε ειρήνη πως νομίζεις είναι το περιβάλλον; Ο ουρανός... οι δρόμοι...; Είναι καθαροί;
 E: Είναι.
 M: Ενώ όταν έχουμε πόλεμο; Είναι καθαροί;
 E: Όχι.
 M: Όχι, καταστρέφονται οι δρόμοι, τα δάση, τα ζώακια δεν μπορούμε να έρθουμε σε επαφή μαζί τους. Τέλεια Εμμανουέλα μου!

Δέκατο - Ενδέκατο παιδί: Αντώνης 5 χρονών Μεγάλα Νήπια - Κυριακή 8 χρονών Τετάρτη Δημοτικού

M: Λοιπόν, για να ξεκινήσουμε από αυτές τις δύο. Για περιέγραψε μου την πρώτη.
 A: Στην πρώτη βλέπω ένα κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια και ένα χαρούμενο φατσάκι.
 M: Μπράβο! Και στη δίπλα τι βλέπεις;
 A: Ένα κοριτσάκι που... σκέφτεται ότι έρχεται ένα ταγκ.
 M: Σωστά! Μπορείς να ξεχωρίσεις πια εικόνα δείχνει ειρήνη και πια πόλεμο;
 A: Αυτή που μαζεύει λουλούδια είναι ειρήνη και αυτή με το ταγκ είναι πόλεμος.
 M: Πολύ ωραία! Για να δούμε τώρα τις δύο επόμενες από κάτω.
 A: Βλέπω... ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι που κάνουν κούνια.
 M: Μπράβο! Εκεί επάνω έχει ένα σηματάκι, μήπως ξέρεις τι είναι αυτό;
 A: Ειρήνη.
 M: Και για πες μας στη διπλανή εικόνα τι βλέπεις;
 A: Βλέπω δυο παιδάκια που κρέμεται μπροστά μια αράχνη.
 M: Και φοβούνται... Ξέρεις γιατί φοβούνται;
 A: Για την αράχνη.
 M: Για την αράχνη...; Όχι ακριβώς. Είναι μια εικόνα πόλεμο και γράφει «Όταν είμαστε φοβισμένοι και δεν έχουμε διάθεση να παίξουμε.» (διαβάζω). Είναι αναγκασμένα τα παιδάκια να μένουν στο σπίτι κλεισμένα. Δεν έχουν να φάνε, δεν μπορούν να βγουν έξω και για αυτό φοβούνται. Η αράχνη δείχνει ότι απλά είναι ένα παλιό σπίτι.
 Λοιπόν για περιέγραψε μου την πρώτη εικονίτσα.
 A: Βλέπω, πέντε παιδάκια που κρατάνε τη Γη.
 M: Μπράβο! Από κάτω λέει «Ότι ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωρίο.» (διαβάζω). Ξέρεις τι σημαίνει αυτό; Είναι λίγο δύσκολο αυτό. Σημαίνει ότι μπορούμε να ταξιδέψουμε σε άλλες χώρες και να γνωρίσουμε κόσμο και παιδάκια να έρθουμε σε επαφή, γιατί έχουμε ειρήνη. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, είναι δύσκολο να ταξιδέψουμε σε άλλες χώρες γιατί μπορεί να έχουμε διαμάχες. Κατάλαβες; Εντάξει είναι λίγο δύσκολη αυτή. Δεν πειράζει. Για να πάμε σε αυτή με τους στρατιώτες που είναι πιο εύκολη. Για περιέγραψε μου.
 A: Έναν στρατιώτη που τρέχει επειδή δεν έχει όπλο και έναν που έχει όπλο και πάει να πολεμήσει.
 M: Πολύ ωραία! Αυτή τι εικόνα, τι δείχνει;
 A: Πόλεμο.
 M: Μπράβο! Πόλεμο. Για να προχωρήσουμε τώρα και στις δύο παρακάτω. Θα μου περιγράψεις αυτήν εδώ;
 A: Είναι ένα κορίτσι που μιλάει με ένα αγόρι.
 M: Μπράβο! Και η δίπλα ακριβώς; Τι είναι; Ξέρεις τι είναι αυτό;

A: Ένα τηλέφωνο.

M: Ένα τηλέφωνο ναι... μήπως ξέρεις που το χρησιμοποιούσαν;

A: Όχι.

M: Αυτό είναι ένα τηλέφωνο που το χρησιμοποιούσαν στον πόλεμο μόνο οι στρατιώτες. Δεν μπορούσαν να μιλάνε όπως στην διπλανή εικόνα με τα αγαπημένα τους πρόσωπα στο τηλέφωνο ή να κάνουν βίντεο κλίση όπως εμείς. Χρησιμοποιούσαν μόνο αυτά για να μην τους ακούν οι αντίπαλοι και ξέρουν τότε θα κάνουν επίθεση. Λοιπόν να πάμε τώρα και σε αυτές εδώ;

A: Βλέπω ένα αγοράκι, που χαιρετάει ένα πουλάκι.

M: Μπράβο! Και στη διπλανή;

A: Σφαίρες.

M: Πια πιστεύεις είναι η εικόνα ειρήνης;

A: Εκείνη που χαιρετάει ένα πουλάκι.

M: Μπράβο! Και η άλλη τι εικόνα νομίζει ότι είναι;

A: Πόλεμος.

M: Πολύ ωραία! Εδώ το παιδάκι μιλάει με το πουλάκι γιατί όταν έχουμε ειρήνη το περιβάλλον μας είναι καθαρό, μπορούμε να έρθουμε σε επαφή με τα πουλάκια και μετά ζώα... σωστά;

A: Ναι.

M: Πάμε και στις δύο τελευταίες εικονίτσες, να μου πεις τι βλέπεις.

A: Βλέπω λεφτά και στη διπλανή βλέπω πολεμικά αεροπλάνα.

M: Μπράβο Αντωνάκη! Οπότε καταλαβαίνεις πια εικόνα δείχνει τον πόλεμο;

A: Ναι.

M: Και τώρα αφού τις αναλύσαμε θα σου κάνω κάποιες ερωτήσεις αλλά θα μου απαντήσεις και η Κυριακή. Πρώτα θα ρωτάω εσένα και μετά την Κυριακή. Λοιπόν, Αντωνάκη εσύ πρώτος. Τι θα προτιμούσες την ειρήνη ή τον πόλεμο;

A: Την ειρήνη.

M: Γιατί;

A: Για να μην κρυβόμαστε στα σπίτια μας και να τρέχουμε όλο έξω.

M: Μπράβο! Παρά πολύ ωραία! Εσύ Κυριακή μου; Τι θα προτιμούσες και γιατί;

K: Εγώ θα προτιμούσα την ειρήνη για να βλέπω τις φίλες μου.

M: Πολύ ωραία! Για να ρωτήσω τώρα τον Αντωνάκη. Ποιες δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

A: Μπορούμε να κάνουμε βόλτες, να κάνουμε ποδήλατο, να πηγαίνουμε σε διάφορες χώρες και να εξερευνούμε διαφορά μέρη.

M: Τέλεια! Εσύ Κυριακή τι λες; Τι δραστηριότητες μπορούμε να κάνουμε στην ειρήνη;

K: Μπορούμε να κάνουμε ποδήλατο, να κάνουμε βόλτες έξω, να επισκεπτόμαστε τους φίλους μας τα αγαπημένα μας πρόσωπα και να κάνουμε ότι άλλο θέλουμε χωρίς φόβο.

M: Πάρα πολύ ωραία! Έχω μια ακόμα ερώτηση. Αντωνάκη, πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον και η φύση μας όταν έχουμε πόλεμο;

A: Έχουμε σπασμένους δρόμους, χαλασμένα σπίτια, έχουμε πολλά όπλα και πρέπει όλο να κρυβόμαστε για πολύ ώρα.

M: Αντώνη μου τα είπες πάρα πολύ ωραία! Θα ρωτήσω τώρα και την Κυριακή! Εσύ πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον όταν έχουμε πόλεμο.

K: Καίγονται τα δάση, φεύγουν τα ζώα, ρυπαίνεται το περιβάλλον.

M: Πολύ ωραία! Οπότε όταν έχουμε πόλεμο το περιβάλλον μας δεν είναι καθαρό. Ενώ στην ειρήνη;

A: Έρχονται πολλά ζώα στο δάσος, μπορούμε να κάνουμε πολλές βόλτες και μπορούμε να επισκεπτόμαστε άλλους.

M: Μπράβο! Πολύ ωραία! Εσύ Κυριακή μου, για πες μου. Πως νομίζεις είναι το περιβάλλον όταν έχουμε ειρήνη;

K: Είναι τα πάντα καθαρά, μπορούμε να αναπνεύσουμε τον αέρα χωρίς να φοβόμαστε κάτι, τα ζώα μένουν χωρίς να μεταναστεύουν και δεν ξεραίνονται πια τα φυτά.

M: Τέλεια! Πάρα πολύ ωραία. Αυτά ήθελα να συζητήσουμε! Σας ευχαριστώ πολύ και τους δύο!

Δωδέκατο - Δέκατο τρίτο παιδί: Θανάσης 7 χρονών Δευτέρα Δημοτικού - Κυριακή 8 χρονών Τρίτη Δημοτικού

M: Θα ξεκινήσουμε πρώτα με τις εικόνες. Θα σου δείχνω εγώ κάποιες και θα ζητάω να μου τις περιγράψεις. Θέλεις να μου περιγράψεις τι βλέπεις;

Θ: Ένα κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια και μια φατσούλα.

M: Μήπως ξέρεις αυτό το σηματάκι στο πάνω μέρος τι είναι;

Θ: Όχι.

M: Αυτό είναι το σήμα της ειρήνης. Εδώ μας παρουσιάζει μια εικόνα ειρήνης. Για να πάμε στην επόμενη.

- Θ: Βλέπω ένα παιδάκι με ένα σύννεφο... και μια φατσούλα. Το κοριτσάκι δεν είναι χαρούμενο είναι στεναχωρημένο.
- Μ: Έχει ένα τανκ εδώ στο συννεφάκι. Το τανκ πυροβολεί. Δηλαδή δείχνει ότι φοβάται στην ιδέα πρόκειται να γίνει πόλεμος. Μπορείς να αντιληφθείς πια εικόνα είναι παρουσιάζει τον πόλεμο και πια την ειρήνη;
- Θ: Ναι.
- Μ: Ποια πιστεύεις είναι εικόνα ειρήνης;
- Θ: Αυτή με το κοριτσάκι που μαζεύει λουλούδια.
- Μ: Τέλεια! Οπότε η άλλη εικόνα είναι...;
- Θ: Πολέμου.
- Μ: Για να πάμε τώρα στην επόμενη εικόνα να μου περιγράψεις τι βλέπεις εδώ.
- Θ: Ειρήνη.
- Μ: Τι ακριβώς κάνουν τα παιδάκια;
- Θ: Κάνουν κούνια.
- Μ: Μπράβο! Για να πάμε τώρα στην διπλανή, να μου πεις τι βλέπεις;
- Θ: Δύο φοβισμένα παιδιά που κάθονται σε ένα σπίτι.
- Μ: Ωραία! Αυτή είναι μια εικόνα πολέμου, δείχνει τα παιδάκια στον πόλεμο που ήταν αναγκασμένα να μένουν σπίτι, σε αντίθεση με τη διπλανή εικόνα που τα παιδάκια μπορούν να βγαίνουν όταν υπάρχει ειρήνη. Τώρα θα πάμε σε μια πιο δύσκολη. Θέλω να μου περιγράψεις τι βλέπεις σε αυτή την εικόνα.
- Θ: Ειρήνη.
- Μ: Ειρήνη να! Για πες μου τι βλέπεις.
- Θ: Πέντε παιδάκια που είναι γύρω από τη Γη.
- Μ: Αυτή η εικόνα γράφει ότι «Ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωρίο, όταν έχουμε ειρήνη.» (διαβάζω). Μήπως ξέρεις τι σημαίνει αυτό;
- Θ: Όχι.
- Μ: Μήπως ξέρει η αδερφούλα σου; Να σε βοηθήσει;
- Κ: «Ολόκληρη η Γη μοιάζει με ένα παγκόσμιο χωρίο.» (διαβάζει).
- Μ: Τι σημαίνει αυτό;
- Κ: Ότι η Γη είναι ενωμένη.
- Μ: Ναι. Σημαίνει ότι είμαστε ελεύθεροι, μπορούμε να ταξιδέψουμε σε άλλες χώρες, να γνωρίσουμε νέους ανθρώπους, να μιλήσουμε μαζί τους δεν μας κρατάει κανείς μέσα. Για να δούμε τώρα και την επόμενη.
- Να μου περιγράψεις τι βλέπεις εδώ Θανάση.
- Θ: Δύο πολεμιστές, που πηγαίνουν στον πόλεμο. Ο ένας φοβάται και ο άλλος δεν φοβάται και πυροβολάει.
- Μ: Όποτε αντιλαμβάνεσαι πια είναι η εικόνα ειρήνης και πια πολέμου;
- Θ: Ναι. Αυτή με τους στρατιώτες είναι πόλεμο και αυτή με τη Γη είναι ειρήνη.
- Μ: Πάρα πολύ ωραία! Μια χαρά! Για να δούμε και τις επόμενες που δυσκολεύουν λίγο. Τι βλέπεις εδώ;
- Θ: Μια κοπέλα που τηλεφωνεί σε έναν άντρα.
- Μ: Ωραία. Ενώ δίπλα, ξέρεις τι είναι αυτό;
- Θ: Τηλέφωνο.
- Μ: Τι τηλέφωνο;
- Θ: Δεν μπορώ να καταλάβω.
- Μ: Λοιπόν, είναι κάτι σαν Γουόκι-τόκι, που το χρησιμοποιούσαν στον πόλεμο, μόνο οι στρατιώτες για να επικοινωνούν μεταξύ τους. Βλέπεις τη διαφορά; Κατα τη διάρκεια της ειρήνης, μπορούμε να μιλάμε με τα αγαπημένα μας πρόσωπα και να παίρνουμε τηλέφωνο όποτε θέλουμε, ενώ κατά τη διάρκεια του πολέμου δεν μπορούσε να γίνεται αυτό. Έπρεπε να επικοινωνούν μέσω αυτού, από το οποίο μπορούσες μόνο να μιλήσεις, δεν είχε εικόνα και τίποτα από τα σημερινά δεδομένα. Λοιπόν, θέλω τώρα να μου πεις τι βλέπεις εδώ;
- Θ: Ειρήνη. Ένα παιδάκι που είναι δίπλα σε ένα πουλί.
- Μ: Ωραία! Οπότε όταν έχουμε ειρήνη, το περιβάλλον μας πως νομίζεις ότι είναι;
- Θ: Χαρούμενο.
- Μ: Χαρούμενο, μπράβο! Η φύση έξω;
- Θ: Χαρούμενη.
- Μ: Είναι καθαρά δηλαδή; Μπορούμε να έρθουμε σε επαφή με τα ζώα, να πάμε μια βόλτα στη φύση;
- Θ: Ναι! Μπορούμε να παίζουμε έξω.
- Μ: Ενώ στο πόλεμο... Για πες μου εδώ τι βλέπεις;
- Θ: Σφαίρες;
- Μ: Ναι. Όταν είμαστε σε εμπόλεμη κατάσταση πέφτουν βόμβες και σφαίρες ενώ όταν έχουμε ειρήνη μπορούμε να βγαίνουμε έξω άφοβα και να ερχόμαστε σε επαφή με τη φύση. Για να μου περιγράψεις και τις δύο τελευταίες.
- Θ: Είναι ένα γουρούνι που έχει ένα χρηματοκιβώτιο με λεφτά.
- Μ: Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;
- Θ: Ειρήνη.

M: Ειρήνη μπράβο! Μπορούμε όταν έχουμε ειρήνη να οικονομία και τι άλλο...; Να αγοράζουμε τα πράγματα που χρειαζόμαστε. Ενώ όταν έχουμε πόλεμο, που δίνουμε όλα μας τα λεφτά;

Θ: Στα τανκ και στα αεροπλάνα και στα όπλα. Σε βόμβες.

M: Μπράβο, πάρα πολύ ωραία. Να σας ρωτήσω τώρα κάποια πράγματα; Θα ρωτάω πρώτα εσένα Θανάση και μετά την αδερφούλα σου. Θέλω να μου πεις εσύ Θανάση, τι θα προτιμούσες, την ειρήνη ή τον πόλεμο;

Θ: Την ειρήνη.

M: Γιατί;

Θ: Γιατί μπορούμε να βγαίνουμε έξω, να πηγαίνουμε στο σχολείο, να παίζουμε. Ενώ με τον πόλεμο καθόμαστε μέσα στο σπίτι.

M: Πάρα πολύ ωραία! Εσύ Κατερίνα, τι θα προτιμούσες και γιατί;

K: Την ειρήνη γιατί είμαστε ελεύθεροι και δεν πολεμούμε. Να μην υπάρχουν σκοτωμοί, να μην σκοτώνονται άνθρωποι και να διασκεδάζουν.

M: Μπράβο! Και να έχουμε φίλους, να ταξιδεύουμε. Πάρα πολύ ωραία! Λοιπόν Θανάση, για πες μου κάποιες δραστηριότητες και κάποια πράγματα που μπορούμε να κάνουμε όταν έχουμε ειρήνη;

Θ: Μπάσκετ, ποδόσφαιρο, τένις.

M: Στην καθημερινότητα μας;

Θ: Σχολείο.

M: Ναι... θα μπορούσες να βγεις με τους φίλους σου;

Θ: Δουλειά. Ναι.

M: Ωραία, ωραία! Εσύ Κατερίνα;

K: Παιχνίδι, τηλεόραση, μάθημα.

M: Η τηλεόραση και το μάθημα είναι πράγματα που στη διάρκεια του πολέμου δεν γίνονται. Ενώ κατά τη διάρκεια της ειρήνης, μπορούμε να τα πραγματοποιήσουμε πολύ πιο εύκολα. Για να σας ρωτήσω τώρα. Πως πιστεύεις είναι το περιβάλλον κατά τη διάρκεια ενός πολέμου Θανάση;

Θ: Θα ήταν ένα βρόμικο περιβάλλον, χωρίς δέντρα.

M: Μπράβο. Θα ήταν δηλαδή κατεστραμμένοι οι δρόμοι...

Θ: Και δεν θα μπορούσαμε να βγούμε έξω, ούτε να παίζουμε, ούτε να πάμε σχολείου ούτε τίποτα.

M: Για πες μου και εσύ Κατερίνα, τι πιστεύεις;

K: Θα καθόμασταν στο σπίτι και το περιβάλλον θα ήταν πάρα πολύ βρόμικο, μολυσμένο επειδή θα πολεμούσαν, θα έπεφταν αίματα κάτω. Τα δέντρα θα ήταν κομμένα, τα ζώα δεν θα ήταν στο περιβάλλον, θα πέθαιναν.

M: Πολύ ωραία! Ενώ σε ένα ειρηνικό περιβάλλον πως είναι έξω η φύση; Θέλεις να μου πεις πρώτα εσύ Θανάση;

Θ: Όταν είναι καθημερινή πάμε σχολείο, οι δρόμοι είναι καθαροί. Σήμερα τα δέντρα ήταν μια χαρά, ήμασταν έξω, είχε ήλιο. Αυτά.

M: Τα πουλάκια μπορούσαν να πετάζουν, Μπράβο! Εσύ Κατερίνα, τι πιστεύεις;

K: Υπάρχει καθαρός αέρας, έχουμε ωραία θέα, έχουμε ήλιο, τα ζώα κυκλοφορούν ελεύθερα, τα ποτάμια είναι καθαρά.

M: Τέλεια!